باچا خان

عهد ساز شخصيت

www.sikaraam.com

ډاکټر محمد همايون هما

باچاخان عهد ساز شخصيت

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمُ

د کتاب ټول حقونه د مؤلف دي

د کتاب نوم:	باچا خان عهد ساز شخصيت
مؤلف:	ډاکټر محمد همايون هما
مشاورت:	پروفيسر ميا عنوان الدين کاکا خېل
اهتمام:	عظمت هما
خوروونکے:	ډاکټر شفقت هما
مرستيال:	زاهد خان
کمپوزنګ	سليمان کامل(03005729287)
چاپ :	اول (جنوري ۲۰۱۳ء)
شمېر:	۱۰۰۰ (يو زر)
بيعه:	۲۰۰ روپۍ
درك:	

اداره فکر و ادب هسکه مېنه شېخ ملتون ، مردان

نعيم مېډيکل هال ، بغداده مردان

ترون

د باچا خان د هغه ټولو ملګرو په نوم چې د ازادۍ د جنګ په هر سنګر ئې ورسره ملاتړ کړے دے۔

هما

www.sikaraam.com

سوغات

قدرمند ډاکټر فضل رحيم مروت
ته په ډېر درناوي دا کتاب سوغات
کوم چې د باچا خان د وېژن خپرونه
ئې په علمي انداز کښې کړې ده۔

هما

تشکر

د خپلو بچو عظمت هما ، حرمت هما او د ډاکټر شفقت هما شکر ګزار یم چې د دوي په لګښت دا کتاب چاپ شۀ

هما

www.sikaraam.com

ترتیب

شمېر	لیك	لیکونکے	مخ
1	خپلې خبرې	ډاکټر محمد همایون هما	5
2	د باچا خان ژوند	د میاشت او کال په ائینه کښې	10
3	کاش چې هغه بیا هم راهنما وے	قلندر مومند	35
4	باچا خان او د هغهٔ خدايي خدمتګار تحریك	پروفیسر میا عنوان الدین کاکا خیل	48
5	طنز او مزاح د باچا خان په خبرو کښې	م.ر.شفق	60
6	د باچا خان تحریك او پښتو ادب	میا وکیل شاه فقیر خېل	82
7	د باچا خان بابا خبرې	ډاکټر محمد زبیر حسرت	115
8	د باچا خان متحرك ژوند د هغوي د خودنوشت په رڼا کښې	عظمت هما	141

خپلې خبرې

تېر کال (۲۰۱۲ء) د جنورۍ په وړومبو ورځو کښې ما د ګران ډاکټر سعيد انور چې په عبدالولي خان يونيورسټۍ کښې د فيکلټي اف سائنسز ډين دے، ته د باچا خان د کليزې دستورې په موقع د يو ادبي سيمينار نمانځلو خبره وکړه. خدائے دې بختور کړي ، هغه زما خبره سمدستي ومنله خو د نېټې ټاکلو فيصله د يونيورسټۍ وائس چانسلر قدرمند ډاکټر احسان على ته څنګ کړې شوه. هغه په دغه ورځو کښې د ملك نه بهر وۀ. کله چې راستون شۀ نو ما هغۀ ته دغه تجويز وړاندې کړۀ او ورته مې ووئيل چې په دستوره کښې به د باچا خان ادبي او تعليمي خدماتو باندې خبرې کېږي. د هغۀ سياسي جدوجهد خو هر چا ته څرګند دے خو د ژوند په دغه اړخ ئې د کار ښۀ ډېر زيات ګنجائش موجود دے. دا تحقيق به کۀ هر څو څۀ نوي انکشافات نۀ وي خو په وړومبي ځل به په دغه موضوع يوه کوټلې هڅه ضرور وي. ښاغلي ډاکټر زما دتجويز سره اتفاق وکړۀ او بيا مونږ په صلاح د دستورې د پاره د دوېمې فرورۍ ۲۰۱۲ء ورځ غوره کړه. ما د وائس چانسلر د راکړي اختيار تر مخه د باچا خان په تعليمي او ادبي ډګر د خدماتو په موضوع يو څو پوهانو ته د ليك باقاعده خواست

www.sikaraam.com

وکړۀ ، هغوي ټولو ښه په مينه مقالې وليکلې او په وخت ئې راورسولې. د يونيورسټۍ څنې کارنده ملګرو د دستورې انتظامي امورو کښې په ډېره مينه ، توجه او جذبې سره برخه واخسته خو د دستورې د پاره د ټاکلې شوې نېټې نه يوه ورځ وړاندې داسې مسئلې سېلمه شوې چې بيا د دغې علمي او ادبي سيمينار انعقاد ممکن نۀ وۀ او مونږ ډېر په مات زړۀ د دستورې په منسوخ کولو مجبور شو. دستورې د پاره چې پوهانو زما په خواست کوم درانۀ علمي ليکونه راکړي وو، کۀ هر څو د دستورې ناڅاپي منسوخ کولو په وجه په هغه وخت مينه والو ته وړاندې نۀ کړې شو خو د هغې خوندي کول زما په نظر کښې مناسب نۀ وو نو ځکه ما دغه ليکونه په کتابي صورت کښې د چاپ کولو فيصله وکړه. کار بل کال ته وځنډېدۀ چې وجه ئې زما خپله نا اوزګارتيا وه خو زۀ په دې خبره ډېر خوشحاله يم چې دغه ټول ليکونه اوس د باچا خان په پېنځويشتمه کليزه دستوره "باچا خان عهد ساز شخصيت" په نوم چاپ کېږي. په ذکر شوي دستوره کښې په ټاکلي شويو موضوعاتو وينا د پاره درې ملګرو ته خواست شوے وۀ خو په کتاب کښې مونږ د باچا خان د ژوند په حقله څنې نور ليکونه هم شامل کړي دي چې د کتاب ارزښت پرې زيات شوے دے. د باچا خان ژوند " د مياشت او کال په ائينه کښې" د ډاکټر زبير حسرت راغونډ کړي معلومات دي چې په کښې د دغې

ستر ملي اتل او قامي مبارز د ژوند واقعات په تاريخي ترتيب وړاندې کړي شوي دي ، ليك د باچا خان د ژوند په مختلفو اړخونو تحقيق د پاره د اهميت وړ دے۔

کاش چې هغه بيا هم راهنما وے، دا د قلندر مومند ليك دے چې پښتون کښې چاپ دے خو مونږ ئې دلته د ډاکټر زبير حسرت په شکريه بيا چاپ کوو ۔ په دې ليك کښې د باچا خان د ملي جدوجهد بيان په ډېر اثري ډول زمونږ مخې ته راځي۔ پروفيسر ميا عنوان الدين کاکا خپل په اختصار خو د جامعيت د ټولو خوبويو سره د باچا خان په کارنامو خبرې کړي دی۔ د م۔ ر۔ شفق ليك، طنز او مزاح د باچا په خبرو کښې د باچا خان د امروزه ژوند ائينه ده چې په کښې د هغهٔ د شخصيت د مجلسي ژوند عکسونه په وړومبي ځل لوستونکيو ته وړاندې کړي شوي دي۔ دغي خبرو د شفق د ليك خوږلت/ خوند نور زيات کړے دے۔

د باچا خان تحريك او پښتو ادب د خواري کښ محقق مياوکيل شاه فقير خپل ليك دے، ښاغلي ليکونکي په خپل جامع مضمون کښې په هغه ټولو عواملو د کوټلي حوالو سره ښهٔ په تفصيل بحث کړے دے چې د خدايي خدمتګار د عروج په وخت کښې ئې پښتو ادب شتهٔ من کړے او په وړاندې بوتلے وهٔ، د نظر لاندې ليك کښې د باچا خان په تعليمي خدماتو هم رڼا غورځولې شوې ده چې ډېر زيات ارزښت لري۔

www.sikaraam.com

ډاکټر زبير حسرت د باچاخان بابا خبرې، کښې د باچاخان د ليکونو نه په ډېره خوارئ هغه برخې راغونډې کړې دي کومې چې زمونږ د دغه لوړ سياسي او سماجي شخصيت د نظرياتو ځرګندونه کوي ، د هغهٔ سياسي وژن ترې برېښي او دا ښايي چې باچاخان خپل سياسي جدوجهد او د قام د ښېګړې کارونه په کومو بنيادونو روان کړي وو۔

د باچاخان متحرك ژوند ، د هغهٔ د خودنوشت په رڼا کښې ، د عظمت هما يو معلوماتي ليك دے۔ عظمت هما لکه ځنګه چې پخپله ليکلي دي ، د خودنوشت يو مقصد د يو اتل د ټول ژوند د تعميري کوششونو بيان وي نو ځکه ليکونکي د باچاخان د خودنوشت "زما ژوند او جدوجهد" زړهٔ پورې جائزه اخستې ده ۔ په دغه کتاب کښې کهٔ يو بله د ملك د ازادۍ اماني تاريخ خوندي دے نو ورسره د هغې شواخون او کړاو هم تفصيلات درج دي چې زمونږ ملي اتل او د هغهٔ ملګرو په دغه لاره کښې ګاللي وو۔ د نظر لاندې مضمون کښې د خودنوشت په دغې ټولو اړخونو په اجمالي ډول ځرګندونه شوې ده۔

کتاب ستاسو د وړاندې دے ۔ زهٔ کهٔ باچاخان عهدساز شخصيت ته د خپل نوعيت وړومبۍ هڅه ووايم نو بې ځايه به نهٔ وي۔ دا يو ځرګند حقيقت دے او څوك هم پرې سترګې نهٔ شي پټولې چې د ملك د ازادۍ په تحريك کښې د باچا خان برخه، شواخون او قرباني يو بې مثله مثال دے ، يو ناوياته

تاریخ دے او زۀ د دغې تاریخ یو اړخ د هغې ټولو ملګرو د تشکر سره تاریخ ته سپارم چې ماته ئې د دې کتاب د پاره خپل درانۀ لیکونه پېرزو کړي دي او د کتاب په ترتیب او تدوین کښې ئې زما مرسته کړې ده ۔ زۀ د عبدالولي خان یونیورسټۍ مردان د نۀ سترې کېدونکي وائس چانسلر ډاکټر احسان علی په خصوصي توګه شکریه ادا کوم ، هغۀ کۀ چرې تېر کال د باچاخان د کلیزې دستورې د نمانځلو د پاره "ښه" نۀ وې کړې نو د دې کتاب ترتیب به ممکن نۀ وۀ ځکه چې دغه ټول لیکونه د هغه "ښه" په نتیجه کښې لیکلي شوي دي ۔ دغه شان د ډاکټر سعید انور شکریه هم په ما واجب ده ځکه چې د دستورې په حقله ئې زما د تجویز په عملي کولو کښې مرسته کړې وه ۔

ډاکټر محمد همایون هما

هسکه مېنه شېخ ملتون مردان

۳مه جنوري ۲۰۱۳ء

www.sikaraam.com

د باچا خان ژوند

(د میاشت او کال په ائینه کښې)

1889-90	خان عبدالغفار خان په اتمانزو چارسده کښې پیدا شۀ
1896	جومات کښې ئې د قران کریم زده کړه شروع کړه
1898	په میونیسپل روډ هایي سکول پېښور کښې داخل کړے شۀ
1901	په اېډورډز مشن هایي سکول ګوهاټي ګېټ پېښور کښې داخل کړے شۀ E F E WIGRAM هغه وخت د دې سکول هېډ ماسټر وۀ
1906	د ارمي د کمېشن اخستلو نه پس ئې انکار وکړۀ
1908	اسلامي سکول علی ګړهـ ته لاړۀ
1909	انګلستان کښې ئې د تعلیم کولو فېصله وکړه
1910	په خپل کلي اتمانزو کښې ئې یو سکول د مولانا عبدالعزیز په ملګرتیا کښې شروع کړۀ
1912	د رځړو د یار محمد خان د لور سره ئې وادۀ وشۀ
1912	د حاجی صاحب د ترونګزو په اصلاحي تحریک کښې شامل شۀ
1913	د مسلم لیګ یو اجلاس له اګرې ته لاړۀ

1913 مشر ځوے عبدالغني خان پیدا شۀ

1914 د مولوي فضل ربي او مولوي فضل محمود سره د شیخ الهند محمود الحسن په بلنه دیوبند ته لاړهٔ

1914 د چیلي اېستو د پاره باجوړ ته لاړهٔ

1915 انګرېزانو د اتمانزو په ازاد سکول پابندي ولګوله

1915 دویم ځوے خان عبدالولی خان پیدا شۀ

1918 کور والائي وفات شوه

1919 د رولټ اېکټ خلاف ئې د سیاسي ژوند اغاز وکړهٔ

1919 ګرفتار شۀ او د دېرشو زرو په ضمانت پرېښودې شۀ

1919 دویم وادۀ ئې وکړهٔ

1920 خلافت کانفرنس کښې شرکت د پاره دهلي ته لاړهٔ

1920 افغانستان ته په هجرت لاړهٔ

1920 صوبايي خلافت کمیټي جوړه شوه او د هغې صدر منتخب کړے شۀ

1920 د خلافت تحریك د پاره ئې د چندې راټولولو مهم شروع کړهٔ۔ دا رقم به په هغه مدرسو لګولې

www.sikaraam.com

شۀ چې کومې چې حکومت په ۱۹۱۴ کښې بندي کړې وې

1921 تحریك اصلاح الافاغنه جوړ کړهٔ او د هغې ورومبے صدر ئې عبدالاکبر خان او د پښتو ژبې ورومبے ډرامه نګار میا محمد شاه د هغې سېکرټري جنرل مقرر او محمد اکبر خان خادم د شاعر په حېث مقرر شۀ

1921 په ۱۷م دسمبر ۴۰ ایف سي ار د لاندې ونیولے شۀ او درې کاله بامشقته قېد کړلے شۀ۔ د دۀ خلاف الزامونه دا وو چې د هجرت په تحریك کښې لویه برخه اخستې وه او دوباره ئې اتمانزو کښې ازاد سکول شروع کړے وۀ

1921 حکومت د هغۀ د مشر ورور ډاکټر خان صاحب د نورو پښتنو مشرانو په ذریعه په جېل کښې هغۀ ته وې چې مونږ تا ته د ازاد سکولونو چلولو اجازت درکوو خو د ملك نه به بهر دورې نۀ کوې

.

1922 هغۀ په جېل کښې وۀ چې د دویم جنګ تېر نه ئې درېم ځوے عبدالعلي خان پیدا شۀ چې په مشهور ماهرِ تعلیم دے او د پېښور یونیورسټۍ او ګومل یونیورسټۍ وائس

چانسلر پاتې شوے دے

1923 چې کله د ډېره غازي خان په جېل کښې وۀ نو مور بي بي ئې وفات شوه

1923 د هغۀ مشر وررور ډاکټر خان صاحب د لندن د سېنټ تهامس هسپتال نه ډاکټري وکړه او هلته ئې د يوې انګرېزې سره په دويم ځل وادۀ وکړۀ۔ د هغې نه د ډاکټر صاحب يو ځوے جان خان او يوه لور مريم وه ۔ مريم بيا يو سکھ سره وادۀ وکړۀ

1924 د جېل نه رها شۀ

1924 د جېل نه په واپس راتلو ، ورته د اتمانزو يوې جرګې د فخر افغان خطاب ورکړۀ

1924 په صوبه کښې د جوړو شويو ازادو سکولونو چې خدايي خدمتګارانو چلولو د هغې په دوره روان شۀ

1926 د ال انډيا کانګرس د تحريك خلافت په حقله په کلکته کښې کېدونکي اجلاس له لاړۀ

1926 د باچا خان بابا پلار بهرام خان وفات شه

1926 د خپل تبر او مشرې خور سره حج له لاړه

1926 د حج ادا کولو نه پس سره د خپل کور واله هلته ايسارا شۀ او د سعودي عرب او فلسطين

www.sikaraam.com

مختلف ځايونه ئې وکتل ، هم هلته ئې کور والا په حق ورسېده او په بيت المقدس کښې دفن کړې شوه

1928 چې کله واپس راغلو نو په مئي ۱۹۲۸ء کښې ئې يوه رساله د "پښتون" په نوم جاري کړه

1928 باچا خان د انجمن نوجوانان صوبه سرحد په نامه يو تنظيم جوړ کړۀ

1928 د ملګرو سره د کلکتې ته د خلافت کانفرنس له لاړۀ هلته ئې د مولانا ظفر علی خان ، علامه اقبال او علی بردارانو سره د سرحد او افغانستان په حقله خبرې اترې وشوې

1928 په ۱۱م نومبر د کانګرس د صوبايي کمېټۍ صدر وټاکلے شۀ

1929 د کانګرس سالانه اجلاس کښې د شرکت د پاره لاهور ته لاړۀ ، چې په هغې کښې د ټول هندوستان د ازادولو غوښتنه وشوه

1929 د کانګرس اجلاس له لکهنو ته لاړۀ چې په ورومبي ځل ئې مهاتما ګاندي او جواهر لعل نهرو سره ليدل کتل وشو

1929 په افغانستان ئې د بچه سقه خلاف د نادر خان فتحه د نورو خدايي خدمتګارانو سره ونمانځله

1929 د ټول هندوستان دوره ئې په دې غرض وکړه چې د افغانستان د پښتنو په حقله نورو خلقو مرسته نوره هم تېزه او تنده کړي

1929 د نوجوانان صوبه سرحد تنظیم له ئې د یو غېر سیاسي تنظیم ''خدایي خدمتګار تحریك'' نوم ورکړۀ چې وروستو دا تنظیم د پېرنګي د ظلمونو له وجې یو سیاسي تحریك شۀ ـ بابا په خپله د دې تنظیم سالار اعظم وۀ

1929 کلي په کلي وګرځېدۀ چې خلقو کښې خدایي خدمتګار تحریك معرفي کړي

1929 د خلافت تحریك د کانګرس سره د اختلاف راتلو له وجې ئې د خلافت کمېټۍ د صوبایي صدرات نه استعفیٰ ورکړه

1929 په اتلسم او نولسم اپرېل په اتمانزو کښې د خدایي خدمتګار تحریك یوه غونډه وکړه چې په کښې دوه سوه سرخپوش شریك شو

1929 په ستمبر کښې ئې د خدایي خدمتګار سیاسي خانګه د زلمو جرګه په نوم پرانسته چې وروستو بیا د هغې نوم افغان جرګه کېښودې شوه

1930 په دروېشتم اپرېل ئې په اتمانزو کښې یوه جسله وکړه او خلقو ته ئې د حکومت خلاف په سول

www.sikaraam.com

نافرمانۍ کښې د شریکېدو خواست وکړۀ

1930 په دروېشتم اپرېل سره د ملکرو پولیس په نحقۍ کښې د ایف سي ار لاندې ګرفتار کړۀ او درې کاله قېد کړے شۀ

1930 میاشتنۍ پښتون مجله بنده کړې شوه

1930 د هغۀ د ګرفتارۍ خلاف په دروېشتم اپرېل د قصه خوانۍ دردناکه پېښه وشوه

1930 د مئي په دوېم تاریخ د پښتونخوا خلقو د حکومت خلاف هړتال وکړۀ

1930 د مئي په دیارلسم تاریخ حکومت اتمانزو کلے محاصره کړۀ چې خلق په دې مجبور کړي چې هغوي خدایي خدمتګاري پرېږدي

1930 په اتویشتمه مئي د ټکر پېښه رامینځ ته شوه
د قېد دوران کښې باچا خان کانګرس سره خبره وکړه چې کۀ هغوي زمونږ امداد کوي نو هغوي به خپل تحریك په کانګرس کښې مدغم کړي

1931 د یو کال قېد نه پس د ګاندهي جي اروِن پېکټ تر مخه د ډېره غازي خان جېل نه رها کړے شۀ

1931 په مارچ کښې د کانګرس په کراچۍ کښې کېدونکي اجلاس له په ورومبي ځل د هغوي په بلنه د سلو خدایي خدمتګارو سره شریك شۀ

1931 په اپرېل کښې دهلي ته د کانګرس اجلاس له لاړهٔ

1931 په مئي کښې يو ځل بيا "پښتون مجله" د عبدالخالق خليق په ادارت کښې شروع شوه

1931 په نهم جون د ګاندهي جي سره د کانګرس د ورکنګ کمېټۍ اجلاس له لاړهٔ

1931 په جولايي کښې د ګاندهي جي ځوے دېوداس ګاندهي د پښتونخوا د حالاتو معلومولو د پاره پېښور ته راغے او په اتمانزو کښې د بابا سره دېره شهٔ

1931 حکومت د خدايي خدمتګار تحريك د اثر رسوخ ختمولو په غرض خاکسار تحريك شروع کړهٔ او د پېښور ګورنمنټ هايي سکول هېډماسټر عنايت الله مشرقي ئې د هغې ورومبے صدر مقرر کړهٔ

1931 په دېرشمه جولايۍ د صوبې چيف کمشنر سر سټيورټ پيئرز د باچا خان سره انټرويو وکړه

1931 په ديارلسم اګست باچا خان بمبۍ ته د ال انډيا کانګرس اجلاس له لاړهٔ ، په دغه اجلاس کښې فېصله وشوه چې په صوبه سرحد کښې دې يوه نوې کمېټي د سرحد کانګرس کمېټۍ په نوم يا

www.sikaraam.com

د سرحدي جرګه په نامه جوړه شي

1931 په پنځويشتم اګست د ګاندهي جي او جواهر لعل نهرو په ملګرتيا کښې د وائسرائے سره متهينګ له شملې ته لاړهٔ

1931 په څليرشتم دسمبر په تحريك پابندي ولګېده او په خپل کور کښې ګرفتار شهٔ او د درې کاله قېد بامشقت سزا ورکړې شوه

1932 په دسمبر کښې بيا يو ځل پښتون مجله د حکومت د جبر ښکار شوه او بندېز پرې ولګېدهٔ

1934 په اوولسم اګست ئې د ګاندهي جي د روژې نيولو په وجه هغهٔ سره د همدردۍ کولو د پاره يوه هفته روژې ونيولې

1934 په وويشتم اګست د درې کاله قېد تېرولو نه پس رها شهٔ خو خپلې صوبې ته په تللو ئې پابندي ولګولې شوه او پنجاب کښې نظر بند کړے شهٔ

1934 په دېرشم ستمبر ئې په کلکته کښې عوامو ته د يوې جلسې په دوران کښې په هندو مسلم اتحاد باندې خطاب وکړهٔ

1934 په بمبۍ کښې ئې يو اجلاس ته خطاب وکړهٔ د هغې په وجه حکومت په يو پې واردها کښې په ووم دسمبر ګرفتار کړهٔ

1936 په اګست کښې رها کړے شۀ خو لا په خپله صوبه او پنجاب تللو ئې پابندي وه ، د دې وجې نه دوباره ورادها ته لاړۀ او ګاندهي جي سره د پره شۀ

1937 په فرورۍ کښې عام انتخابات وشو چې پکښې خدايي خدمتګارو په پنځوسو کښې په نولسو سيټونو کاميابي حاصله کړه

1937 په مارچ کښې د ګاندهي جي سره ال انډيا کانګرس اجلاس له دهلي ته لاړۀ

1937 په سرحد او پنجاب تللو چې کومه پابندي پرې لګېدلي وه هغه په شپږويشتم اګست پورته کړې شوه

1937 شپږ کاله بهر تېرولو نه پس د ګاندهي جي سره خپلې صوبې ته راغلو او خان عبدالولي خان په اتمانزو کښې د دواړو استقبال وکړۀ

1937 سرحد ته د راتلو نه پس ئې فيصله وکړه چې د ټولې صوبې او بلوچستان دوره وکړې او خدايي خدمتګار تحريك فعال کړي

1938 په ورومبۍ مئي ګاندهي جي د صوبه سرحد اتو ورځو په دوره راغے

1938 په مئي کښې باچا خان بابا بيا پښتون مجله

www.sikaraam.com

شروع کړه اوس مياشتنۍ نۀ وه بلکې لس ورځې پس به چاپ کېدله او ايډيټر ئې عبدالخالق خليق صاحب وۀ

1938 د ګاندهي جي سره د ال انډيا کانګرس د ورکنګ کمېټۍ اجلاس له کلکتې ته روان شۀ

1938 ګاندهي جي د صوبه سرحد د يوې مياشتې په دوره د تللو پروګرام جوړ کړۀ

1940 په مارچ کښې باچا خان د ال انډيا کانګرس سالانه اجلاس له رام ګړه بهار ته روان شۀ

1940 باچا خان بابا د کانګرس ورکنګ کمېټۍ اجلاس کښې شرکت وکړۀ ، په دې اجلاس کښې په صوبه سرحد کښې د سول نافرمانۍ د تحريك شروع کولو کار ورته وسپارلے شۀ

1940 يو وار بيا پښتون رساله بنده کړې شوه

1941 په دريشتم دسمبر باردولي ته د ورکنګ کمېټۍ اجلاس له لاړۀ

1941 باچا خان بابا په ټوله پښتونخوا کښې د خدايي خدمتګارو د پاره ټرېننګ کيمپونه پرانستل

1942 ګاندهي جي او باچا خان بابا دواړو د ال انډيا کانګرس نه استعفیٰ ورکړه ځکه چې هغوي حکومت سره په دوېم عالمي جنګ کښې د

تعاون اعلان وکړ

1942 په جولايۍ کښې باچا خان بابا د خدايي خدمتګارو د پاره د پېښور نه څوارلس ميله لرې په سردرياب کښې يو مرکزي دفتر د مرکز اعلیٰ خدايي خدمتګاران په نامه جوړ کړ

1942 په وويشتم اکتوبر باچا خان سره د نورو خدايي خدمتګارانو د چارسدې نه مردان د تللو په وخت ميروس ډېرۍ کښې د" هندوستان پرېږدی تحريك" په وجه د پوليس نه وهل وخوړل چې په هغې کښې دوه پُښتۍ ماتې شوې او هرې پور جېل ته بوتللے شو او دوه کاله قيد کړے شو

1945 ډاکټر خان صاحب د لارډ کننګم په دعوت په صوبه سرحد کښې خپل وزارت جوړ کړ

1945 په وولسم مارچ د لارډ ويول د اعلان تر مخه د نورو قيديانو سره رها کړے شو

1945 باچا خان بابا او ګاندهي جي د کانګرس او د هغې د ورکنګ کمېټۍ نه د وتلو نه پس په بمبۍ کښې بيا په کانګرس کښې شامل شو

1945 په مئي کښې باچا خان بابا بيا د پښتون اجرا وکړه خو دا ځل د هفته وار اخبار په شکل کښې وه

www.sikaraam.com

1945 په پنځويشتم جون باچا خان بابا او ډاکټر خان صاحب په شمله کښې د ويول په کانفرنس کښې د کانګرس د نمائندګانو په حېثيت شريك شو

1946 باچا خان بابا د انډيا د مرکزي پارلېماني اسمبلۍ ممبر وټاکلے شو

1946 د حکومتي مسئلو باندې د خبرو اترو کولو د پاره باچا خان بابا دهلي ته د ګاندهي جي ملاقات له لاړ

1947 په دوويشتم اپرېل باچا خان بابا ورومبي اېشين ريلېشن کانفرنس ته خطاب وکړ

1947 په مئي کښې د پښتون زلمے په نوم يو تنظيم باچا خان بابا په خپله رهنمايۍ کښې جوړ کړ او د هغې مشري ئې خپل مشر ځوي عبدالغني خان ته وسپارله

1947 په يوويشتم جون باچا خان د پښتونستان مطالبه په بنو کښې وړاندې کړه چې وروستو د بنو قرارداد په نوم مشهوره شوه

1947 باچا خان بابا د ګاندهي جي ، لارډ ماونټ بېټن او محمد علی جناح سره په يو اجلاس کښې شرکت وکړ ، کانګرس ته په صوبه سرحد کښې د ريفرېنډم کولو کار وسپارلے شو خو باچا خان

بابا د دي نه بائيکاټ وکړ

1947 د پاکستان جوړېدو نه پس په دوويشتم اګست حکومت د ډاکټر خان صاحب وزارت مات کړ او د هغۀ په ځائے ئي عبدالقيوم خان راوستۀ

1947 په دوېم او درېم ستمبر باچا خان په پاکستان کښې دننه د يو رياست پښتونستان مطالبه وکړه

1948 باچا خان بابا د قامي اسمبلۍ اجلاس کښې د شرکت کولو د پاره کراچۍ ته لاړ

1948 په درېمه فرورۍ باچا خان د وړومبي پارليماني اسمبلۍ د غړي په حېثيت حلف اوچت کړ

1948 په پينځم مارچ ئي قامي اسمبلۍ ته په اردو کښې خطاب وکړ

1948 د مارچ په مياشت کښې باچا خان د پيپلز پارټۍ په نوم يوه پارټي جوړه کړه چي عبدالصمد خان اڅکزے ، عبدالمجيد سندهي، جي ايم سيد ، شيخ هشام الدين دوي هم ورسره ملګري وو۔ باچا خان متفقه توګه باندي د دي صدر منتخب شۀ

1948 د اپرېل په منځومانه کښې جناح صاحب صوبه سرحد ته راغے ، باچا خان بابا ئي هرکلے وکړ

www.sikaraam.com

1948 باچا خان بابا ووې چي زۀ خپل تنظيم مسلم ليګ سره شاملول غواړم خو مسلم ليګ دي ته تيار نۀ شۀ

1948 په ديارلسمه مئي باچا خان بابا د خدايي خدمتګار تنظيم په ټول ملك کښې د خورولو اعلان وکړۀ او وې وئيل چي دا خدايي خدمتګار به د نوي جوړې شوي پيپلز پارټۍ رضا کاره ډله وي

1948 په مئي کښې باچا خان بابا خپلې صوبې ته راغلو او په ټوله صوبه کښې ئي د حکومت خلاف تحريك شروع کړ

1948 د شمالي علاقو د دورو نه پس باچا خان بابا اراده وکړه چي اوس سوېلي علاقو ته لاړ شي خو د دي نه اګاهو په پينځلسم جون ګرفتار کړے شۀ او دري کاله قيد کړے شۀ

1948 په ځلورمه جولايي د سرحد حکومت د يو ارډيننس په ذريعه خدايي خدمتګار تحريك خلاف قانون وګرځولو

1948 په دولسم اګست هر کله چي باچا خان بابا جېل کښې وۀ د بابړې دردناکه واقعه پيښه شوه

1948 د ستمبر په مياشت کښې خدايي خدمتګار

تحريك خلاف قانون وګرځولے شۀ او د سردرياب مرکز وران کړے شۀ

1950 د باچا خان بابا درې کاله قيد ختم شه خو ځله د بنګال ريګولېشن ۱۸۱۸ د لاندې شپږ شپږ مياشتې زيات کړے شۀ

1952 په فرورۍ کښې د بابا پوخ ملګرے او دوست قاضي عطاء الله خان چې د ډاکټر خان صاحب په وزارت کښې وزير تعليم وۀ ، وفات شۀ

1952 د باچا خان بابا په ميو هسپتال لاهور کښې اپريشن وشۀ

1954 په جنورۍ کښې باچا خان بابا سره د نورو خدايي خدمتګارانو د جېل نه رها کړے شۀ خو د پنډۍ په سرکټ هاوس کښې نظر بند وساتلے شۀ

1954 په مارچ کښې باچا خان بابا ته اجازت وکړے شۀ چې د بنګال اسمبلۍ اجلاس له لاړ شي ،هغۀ اسمبلۍ ته په اردو کښې تقرير وکړۀ او په کښې ئې هغه ټول وجوهات بيان کړل د کومو له وجې چې هغه جېل ته کړے شوے وۀ

1954 باچا خان بابا د ون يونټ مخالفت وکړۀ ، په دې مسئله کښې هغه د خپل وررور ډاکټر خان

www.sikaraam.com

صاحب مخالف وۀ کوم چې هغه وخت د مغربي پاکستان چيف منسټر وۀ

1955 حکومت د باچا خان بابا خپلې صوبې ته په راتلو پابندي ختمه کړه

1955 په ستمبر کښې باچا خان د صوبه سرحد دورې ختمې کړې او د بلوچستان په دوره د عبدالصمد خان اڅکزي په وينا روان شۀ

1955 بلوچستان ته لا په لاره وۀ چې سره د دوو ملګرو ګرفتار شۀ خو بيا په شپږويشتم ستمبر رها کړے شۀ

1956 په شپاړسم جون باچا خان بابا ملکي سلامتيا ته د نقصان رسولو په الزام کښې په شاهي باغ پېښور کښې ګرفتار کړے شۀ ، دغسې هم په دغه ورځ عبدالصمد خان اڅکزے هم په کوئټه کښې ګرفتار کړے شۀ

1956 په شپږم ستمبر په لاهور هايي کورټ کښې د جسټس شبير احمد په عدالت کښې باچا خان بابا کېس شروع شۀ

1956 په شپږم ستمبر باچا خان بابا عدالت ته خپل ليکلے بيان ورکړۀ چې هغې کښې ئې د خپل ټول ژوند حالات ليکلي وو

1957 په ځلیرشتمه جنورۍ عدالت باچا خان بابا
څوارلس زره روپۍ جرمانه کړۀ چې د هغې د
ورکولو نه هغۀ انکار وکړۀ نو د هغۀ جائداد په
کښې ضبط کړے شۀ

1957 باچا خان بابا پرېښودے شۀ

1957 په وویشمته جنورۍ باچا خان بابا په پاکستان
نېشنل پارټۍ کښې شامل شۀ چې د شپږو
مخالفو سیاسي پارټو نه جوړه شوې وه

1957 د باچا خان بابا مشر ورور ډاکټر خان صاحب په
وومه جولايۍ د مغربي پاکستان د وزیر اعلیٰ د
عهدې نه لرې کړے شۀ

1957 د جولايۍ په میاشت کښې باچا خان بابا ، مولانا
بهاشاني، میا افتخار الدین او جي ایم سید په
ډهاکه کښې په یو کانفرنس کښې عوامي
نېشنل پارټي جوړه کړه

1958 باچا خان بابا د "ون یونټ او پښتانۀ " په نوم د
ون یونټ خلاف یو پمفلټ چاپ کړۀ

1958 په دیارلسم ستمبر باچا خان بابا بلوچستان ته د
داخلېدو په جرم کښې کوئټه کښې ګرفتار
کړےشۀ ځکه چې ډسټرکټ مجسټرېټ
بلوچستان ته د هغۀ په داخله پابندي لګولې وه ۔

www.sikaraam.com

پېښور ته ئي راوستۀ او رها ئي کړۀ

1958 په یولسم اکتوبر باچا خان او مولانا بهاشاني
صاحب د نورو اتو لویو لویو لیډرانو په شمول په
مشرقي پاکستان کښې د پاکستان سېفټي
ایکټ د لاندې ګرفتار کړے شول ، په دې موقع
عبدالصمد خان اچکزے هم ګرفتار شۀ او
څوارلس کاله بامشقته قید کړے شۀ

1959 په څلورم اپرېل باچا خان بابا رها کړے شۀ ،
هغۀ د ټولې صوبې دوره شروع کړه ، هم په دغه
کال باچا خان بابا سره دنورو سیاسیانو د ایبډو
یعنې Elective bodied disqualification
order د لاندې تر کال ۱۹۶۶ء پورې نااهل
وګرځولې شول

1961 په دولسم اپرېل کښې باچا خان بابا چې کله د
سوبلې علاقو په دوره وۀ نو په ډېره اسماعیل
خان کښې د Public order ordinance د لاندې
ګرفتار کړے شۀ

1962 یو غېر سیاسي تنظیم "ایمنسټي انټرنېشنل"
باچا خان بابا Prisoner of the year وګرځولو

1962 د دسمبر په میاشت کښې ایمنسټي انټرنېشنل
د باچا خان بابا د رها کولو غوښتنه وکړه ځکه

چي حکومت به د هغهٔ قيد هر شپږ مياشتي پس زياتولو

1964 په دېرشمه جنورۍ باچا خان بابا د هري پور جېل نه رها کړے شهٔ ځکه د هغهٔ صحت ورځ تر ورځ خرابېدهٔ

1964 په وويشتمه مئي پنډت جواهر لعل نهرو مړ شهٔ ، باچا خان بابا د هغهٔ لور ته د تعزيت د پاره پيغام د تار په ذريعه ولېږهٔ

1964 په ستمبر کښې حکومت باچا خان بابا له برطانيې ته د علاج د پاره د تللو اجازه ورکړه ،په لندن کښې هغهٔ د صوبه سرحد د زوړ ګورنر جنرل اولف کېرو سره ملاقات وکړهٔ

1964 په دولسم دسمبر باچا خان بابا يورپ نه افغانستان ته لاړهٔ

1965 په يو دريشم اګست باچا خان بابا په کابل کښې په پښتونستان چوک کښې د پښتونستان د ورځې نمانځلو کښې شرکت وکړهٔ

1969 د مئي په مياشت کښې د هندوستان حکومت باچا خان بابا له د بين الاقوامي خېر خواهۍ په لړ کښې د هغهٔ د کړو خدماتو په اعتراف کښې " نهرو امن ايوارډ" ورکړهٔ

www.sikaraam.com

1969 په جون کښې د هندوستان وزير اعظمې اندرها ګاندهي په کابل کښې د باچا خان سره ملاقات وکړهٔ او د قران پاك د يوې نسخې نه علاوه ئې ورله د هندوستاني جوړه کپړه په تحفه کښې ورکړه

1969 باچا خان بابا د کابل نه د بېروت (لبنان) په لاره هندوستان ته لاړهٔ

1970 په فرورۍ کښې باچا خان بابا د هندوستان نه واپس افغانستان ته لاړهٔ

1972 په خليرشتم دسمبر باچا خان بابا د يوې جرګې سره پاکستان ته د اتهٔ کاله جلاوطنۍ نه پس راستون شهٔ ـ په دې جرګه کښې خان عبدالولي خان، اجمل ختك ، محمد افضل خان، مولانا ګل بادشاه او مولانا عبدالباري شامل وو

1975 په دوېم اپريل د باچا خان بابا خلاف يو کېس جوړ کړے شهٔ او په ديارلسم اپريل د خانپور ريسټ هاوس ته ولېږلے شهٔ

1976 په وويشتم اپريل باچا خان بابا ازاد کړے شهٔ

1977 په ورومبي اکتوبر جنرل ضياء الحق پېښور ته په دوره راغے او د باچا خان بابا سره ئې ملاقات وکړهٔ

1978 په دويم مارچ باچا خان بابا د پاکستان نه افغانستان ته د خپل کتاب " زما ژوند او جدوجهد" ليکلو په غرض روان شۀ

1980 په شپږويشتم مارچ باچا خان بابا د طبعي معائنې د پاره د کابل نه هندوستان ته روان شۀ

1980 د جولايې په اتلسم تاريخ د هندوستان نه واپس افغانستان ته لاړۀ

1980 په يوويشتم اګست باچا خان بابا د علاج د پاره روس ته روان شۀ

1980 په يولسم اکتوبر د روس نه افغانستان ته راغلو

1981 په دیارلسمه فروری باچا خان بابا ناجوړه شۀ

1981 په دیارلسم اګست د افغانستان صدر ببرك کارمل وغوښتو چې په ځنې اهمو مسئلو ورسره خبرې اترې وکړې

1981 په شپږم نومبر د افغانستان نه هندوستان ته روان شۀ

1982 په ورومبۍ جنورۍ د هندوستان نه افغانستان ته واپس راغے

1982 په دريم مارچ باچا خان بابا په جلال اباد کښې دکټ نه پرېوتو او ژوبل شۀ او د هغې له وجې د کابل په هسپتال کښې داخل کړے شۀ

www.sikaraam.com

1982 په اتويشتم اپريل باچا خان بابا واپس پاکستان ته راغے

1983 د حکومت له خوا د کالاباغ ډيم جوړولو خلاف ئې تحريك شروع کړۀ

1983 د ټولې صوبې دوره ئې شروع کړه چې د حکومت له خوا د کالاباغ ډيم جوړولو خلاف اولس بېدار کړي

1984 باچا خان بابا د کالاباغ ډيم د مخالفت کولو په وجه په خپل کور کښې نظر بند کړے شۀ

1984 په ورومبي اپريل باچا خان بابا د علاج دپاره افغانستان ته روان شۀ

1984 په شپږمه مئي د افغانستان نه واپس پاکستان ته راغے

1984 په نولسمه جولايې باچا خان بابا د عبدالولي خان ، مېرمن نسيم ولی خان او محمد اعظم خان سره افغانستان ته لاړۀ

1984 د ستمبر په نهۀ ويشمته نېټه د افغانستان نه واپس پاکستان ته راغلو

1985 د ال انډيا کانګرس په دعوت باچا خان بابا د سلمې کليزې نمانځلو له په شپږويشتم دسمبر هندوستان ته روان شۀ ، په دغه موقع عبدالولی

خان او د باچا خان نمسے ذوالفقار علی خان هم ورسره وو

1986 د جنورۍ په څلورم تاريخ باچا خان بابا د هندوستان نه راستون شۀ

1986 باچا خان بابا خپل اخري تقرير د پښتو عالمی کانفرنس ته په نولسم اپريل وکړۀ

1987 د مئي په مياشت کښې باچا خان بابا سخت ناروغه شۀ او د پېښور په لېډي ريډنګ هسپتال کښې داخل کړے شۀ

1987 د جون په څلورم تاريخ پرې د فالج حمله وشوه ، د هندوستان د حکومت په بلنه د ال انډيا مېډيکل انستيټيوټ اف مېډيکل سائنس ته منتقل کړے شۀ چې تر شپاړسم اګسته پورې هلته وۀ

1987 باچا خان بابا له د هندوستان د ټولو نه لوے ايوارډ بهارت رتن ورکړے شۀ

1987 د اګست په مياشت کښې بېرته پاکستان ته راوستلے شۀ او په لېډي ريډنګ هسپتال کښې داخل کړے شۀ.

1988 د اګست نه تر شلمې جنورۍ باچا خان بابا بې هوشه پاتي شۀ او اخر په شلم تاريخ سحرپينځۀ

www.sikaraam.com

دېرش منټه کم اووۀ بجې ئي ساه ورکړه

1988 په يوويشتمه جنورۍ د بابا جنازه جناح پارک کښې درې بجې ماسپښين ادا کړے شوه

1988 په دويشتمه جنورۍ د خپل وصيت مطابق په جلال اباد کښې په خپل کور کښې خاورو ته وسپارلے شۀ

حوالې:

1. ډي جي تېنډولکر Faith is Battle
2. فريد احمد ، خان عبدالغفار خان
3. شېرزمان طائزے، Bacha Khan in Afghanistan
4. باچا خان ، زما ژوند او جدوجهد
5. شيلا کور، Khan Abdul Ghaffar Khan Congress Centenary
6. د ارکائيوز لائبرېرۍ د باچا خان متعلق دستاويزات
7. ايکنت ايسورن، Badshah Khan

قلندر مومند

کاش چې هغه بیا هم رهنما وي

خان عبدالغفار خان د نن نه یو ولس کاله[۱] وړاندې زمونږ نه جدا شهٔ۔ په هغه ورځ چې کله ما د هغوي د وفات دا غمژن خبر واورېدهٔ نو لکه چې زړهٔ مې اري اري شهٔ۔ باچا خان د پښتنون د تاریخ هغه زرین باب دے چې د هغې شروع کېدو سره پښتنو د نوي دور ترقۍ پله ګامونه واخستل۔ دغه وخت زما په زړهٔ کښې قسم قسم وسوسې پیدا کېدې۔ ما سوچ کولو چې د پښتنو د انګریز سامراج د سیاسي ، تعلیمي، معاشي او ثقافتي استحصال نه بچ کونکے او د پاکستان جوړېدو نه پس د دې تقسیم شوي بدقسمته قوم د راغونډولو د پاره هر وخت متحرک او د ازادۍ د شمعې د پتنګانو سرخېل خو د دنیا نه د تللو نه پس به مونږ څوک د استحصال نه بچ کوي خو وروستو راته دا خبره واضحه شوه چې دا زما جذباتیت وهٔ خو دا هم یو حقیقت دے چې کله د چا پلار وفات شي نو غم او درد صرف

۱۔ دا مضمون په کال ۲۰۰۰ء کښې لیکلے شوے دے (مؤلف)

www.sikaraam.com

هغهٔ ته ورسېږي۔ باقي خلق خو د هغې غم درد نه نهٔ خبرېږي کوم چې د ځوي په زړهٔ تېرېږي۔ د تېرېدونکي وخت د هرې لحظې سره ما د باچا خان سره په تېر شوي ژوند غور کولو او د تېر وخت کړۍ مې د یو بل سره پیوست کولې او اخر دا چې د تار سر زما ګوتو له راغے۔ ما چې د باچاخان سره څومره ژوند تېر کړے وهٔ ۔ دې دوران کښې وخت په وخت ماته د دې خبرې احساس کېدهٔ چې مونږ یوه بې بها ملغلره لګیا یو ضائع کوو۔ د پښتنو یو ښهٔ یا بد عادت دا دے چې هغوي څوک دځان نه زورور نهٔ مني او د ځان نه لوړ سر نهٔ مني او دا صرف د پښتنو پورې محدود نهٔ ده ، د هر انسان دا فطرت دے چې د ځان د پاره د یو ښهٔ مقام سوچ کوي او په دغې لاره کښې چې کوم خنډ مخې له ورځي د هغې لرې کول فرض عین ګڼي۔ د پښتنو دا بدقسمتي د باچا خان په لړ کښې هم خنډ جوړه شوه او د میر جعفر او میر صادق حواریانو د بهرنو بادارانو د خوشحالولو د پاره د هغوي خلاف یوه بې بنیاده پروپېګنډه وکړه او ساده زړې پښتانهٔ ئې د هغهٔ نه متنفره کړل او د یو وړوکي مقام د حاصلولو په خاطر ئې دا قوم د یو عظیم مصلح نه ناخبره وساتهٔ۔

باچا خان چې په کومه کورنۍ کښې پیدا شوے وهٔ هغه د خپلې علاقې یوه با اثره کورنۍ وه۔ د باچا خان پلار بهرام

خان د علاقې په لويو خانانو کښې شمېرلے شۀ خو لکه د نورو خانانو ئې چرې هم د انګرېز حکم ته سر نۀ وۀ ټيټ کړے او چې د چرته نه هم ورته يو مظلوم د امداد خواست کړے وۀ نو سمدستي ئې ورله ځان رسولے وۀ ـ د باچا خان نيکۀ سيف الله خان د سرکاوۍ په جنګ کښې د ازادي خوښو خلقو ملګرتيا کړې وه او د پېرنګي د بونېر قبضه کولو اراده ئې د خاورو سره خاورې کړې وه ـ د باچا خان مور بي بي هم يوه مېلمه دوسته او د لوے نظر مالکه مېرمن وه ـ د چم ګاونډ غريبو او خوارو زنانو د پاره به ئې روټۍ په خپله پخوله او په هغوي به ئې تقسيموله ـ په داسې يو ماحول کښې د باچا خان پالنه وشوه او هغه د يو پښتون قام پرست په شکل کښې مخې ته راغے ـ هغوي په حالاتو ډېر ژور نظر لرلو او ورته د اول نه د دې خبرې احساس وۀ چې د پښتنو د ژوند په هر اړخ استحصال روان دے او د هغې وجه صرف دا ده چې دوي د علم نه لرې دي ـ د باچاخان په وختونو کښې د هغوي علاقه په پنجاب کښې شامله وه ـ پېرنګي په پنجاب کښې يو ځوسکولونه جوړ کړي وو خو د بدقسمتۍ نه په دې علاقه کښې داسې څۀ انتظام نۀ وۀ ـ بل کۀ سکولونه وو هم په هغې کښې تعليم په مورنۍ ژبه کښې نۀ وۀ ځکه نو مقامي خلقو ته به په زدکړه کښې ډېر مشکل پېښېدۀ ـ بل خوا د مليانو دا پروپېګنډه هم روانه وه چې سبق د مدرسې وئي د پاره د پيسې وئي جنت کښې به ئې

www.sikaraam.com

ځاے نۀ وي دوزخ کښې به غوپې وئي ـ دغه شان د اسلام نه ناخبره ملا د خپلې کم فهمۍ او د لږې فائدې د پاره پښتانۀ د تيارو کندې ته غورځولي وو ـ باچاخان چې به دا حالت ليدو نو ډېر به خفه کېدۀ خو څۀ لار ئې په فهم کښې نۀ راتله ـ په مشن سکول کښې د تعليم په دوران کښې باچاخان د براه راست کمېشن د پاره درخواست ورکړۀ چې د معمولي کاروايۍ نه پس منظور شۀ ـ باچا خان به اکثر فرمائيل چې فوځ ته د تلو شوق زما په زړۀ کښې زمونږ د نوکر باراني کاکا قيصو راپېدا کړے وۀ کومې چې به هغۀ ماته کولې ـ دغې دوران کښې به باراني کاکا منظر کشي هم کوله او د فوځيانو په تعريف کښې به ئې هغه څۀ وئيل چې د ډېرې مبالغې نه به ډك وو ـ دغه شان په غير محسوسه توګه دا خبرې زما په نفسياتو خورې شوې چې زۀ به هم فوځي افسر جوړېږم خو قدرت ته داسې منظوره نۀ وه ـ د کمېشن ملاوېدو نه پس باچا خان پېښور ته د يو دوست ملاقات له راغے خوك چې په کېولري کښې افسر وۀ ـ باچا خان د هغۀ سره ولاړ وۀ او خبرې اترې ئې کولې چې دغه وخت کښې يو انګرېز لېفټيننټ راغے ـ دغه وخت د باچا خان دغه دوست سرتور سر ولاړ وۀ ـ ښائسته زلمے وۀ ـ وېښتۀ ئې ډېر ښۀ جوړ کړي وو او لږ وېښتۀ ئې په تندي پراتۀ وو ـ انګرېز افسر د يو دېسي افسر دا انداز برداشت نۀ کړے شۀ او سخت غصه شۀ او د باچاخان په وړاندې ئې هغۀ ته ډېر بد رد ووې ـ د باچا خان

دوست هم دغصې نه تك سور شۀ خو د جواب ورکولو همت ئې نۀ لرلو. باچا خان د دې واقعې نه پس ډېر زيات خفه شۀ او د پيرنګي د نوکرۍ نه ئې زړۀ وتکېدۀ. باچا خان به يو طرف ته د پښتنو د تېرو وختونو عظمت او دبدبې قرار له نۀ ورکولو او بلې خوا ته د انګرېز سامراج د پښتنو استحصال خوب ته نۀ پرېښودۀ او د دې واقعې نه پس خو باچا خان ډېر په سنجيدګۍ د پښتنو د مستقبل په حقله غور او فکر شروع کړۀ. د باچا خان د پاره دغه وخت کښې د لارې دمشالونو په توګه يو څو مجاهدين موجود وو خو باچا خان د يو نوي فکر بوټې نال کړۀ او د هغې وحشي قوم د سمولو د پاره ئې د يو مشن اغاز وکړۀ چا چې به په معمولي خبره پوره پوره خاندانونه په وينو لامبول.

ما به اکثر د هغوي نه دا تپوس کوۀ چې د دې ګران کار سر ته د رسولو د پاره خو ډېر وخت پکار دے ځکه چې يو داسې قوم چې د صدو نه د علم نه ناخبره پاتې شوے وي ، د هغې وجه کۀ هر څۀ وي هغوي د علم په کالو ښائسته کول د يو تن د وس کار نۀ دے نو تاسو دا ذمه واري څنګه په خپلو اوږو اخستې ده نو هغوي به ماته لکه د پلار په ډېر شفقت وفرمائيل چې دا کار به چا خو شروع کوۀ. الله پاك به ما مهربانه شۀ او ما له ئې د خپل قوم د خدمت موقعه راکړه. اوس ما سفر شروع کړے دے او انشاء الله هغه ورځ به ډېره زر راشي چې پښتانۀ

www.sikaraam.com

به تول تعليم يافته شي او نورو قومونو سره به د سيالۍ جوګه شي او خپل حېثيت به وپېژني. د باچا خان د پښتنو په طاقت او قوت، د هغوي د خپل کار سره مينه ، ايمانداري او اخلاص کله باور وۀ. په دې لړ کښې قسمت هم د هغوي ملګرتيا وکړه او داسې ملګري ئې ورکړل چې ثاني ئې نۀ لرله. د باچا خان خواهش وۀ چې پښتانۀ په هر ميدان کښې ترقي وکړي او د خپلو مشرانو نومونه راژوندي کړي. د دې مقصد حاصلولو د پاره دوي په مختلفو وختونو کښې د مختلفو اړخونو نه د پښتنو د يو کولو جدوجهد جاري وساتلو. باچا خان به دپښتنو د خپلو روايتونو او ثقافت نه په لرې تللو سخت غمژن کېدۀ. د هغوي وينا وه چې هر قوم په خپله ژبه ژوندے وي کۀ يو قوم خپله ژبه هېره کړي نو دنيا هغه قوم هېر کړي او کۀ د يو قوم نه خپله ژبه ورکه شي نو هغه قوم ورك شي. لکه چې بره بيان وشۀ د باچا خان د کور ماحول او تربيت او ذهني مېلان قوم پرستۍ پله وۀ ځکه نو باچاخان يو کلك او مخلص قوم پرست وۀ. هغوي به فرمائيل چې صرف هغه قومونه ترقي کولے شي د چا چې د خپلې خاورې سره مينه وي او چې څوك د خپل وطن وفادار نۀ وي هغه پښتون نۀ دے. باچا خان نۀ يواځې په تعليمي ميدان کښې د پښتنو سره د کېدونکې سلوك ازاله کول غوښتل بلکې د خدايي خدمتګار تحريك په ذريعه ئې د پښتنو د تربيت اغاز هم کړے وۀ او هغه خلق ئې مخې ته

راوستي وو چې په عام ژوند کښې ئې څۀ خاص حیثیت نۀ لرلو ـ د نورو خانانو نوابانو برعکس به باچا خان غریبانانو خلقو سره په ناسته پاسته کولو خوشحالېدۀ او د هغوي به ئې هر قسم امداد کولو ـ د باچا خان دې طرز عمل دغه کمزوري خلق د هغۀ مئینان کړل او پښتانۀ لکه د لېونو په خدايي خدمتګار تحریك کښې شاملېدل شروع شو ـ د دې نتیجه دا شوه چې خانان یواځې پاتې شو او داسې په بالواسطه طریقه د پېرنګي حکومت ته خطرې رامخې ته شوې ځکه چې د دې نوابادیاتي کالونۍ دا دېسې پېرنګیان د انګرېزانو د پاره ډېر اهمیت لرونکې او د کار خلق وو ـ پېرنګي چې کله دا صورت حال ولیدۀ نو د باچا خان نګراني ئې شروع کړه او دغسې د یو خدايي خدمتګار خلاف د هغې وخت لوے قوت مېدان ته راغے خو افرین دې وي په دې ستر او لوړ پښتون مشر چې په هر محاذ ئې سامراج له ماتې ورکړه او په خپلو اصولو او مضبوط کردار ئې د ازادۍ بې شمېره پتنګان د ځان نه راچاپېره کړل خو باچا خان د هغې افاقي دین پېروکار وۀ چې د امن درس ئې ورکولو ـ له دې وجې نه باچا خان پښتنو له د عدم تشدد تعلیم ورکړۀ ـ د هغوئ وینا وه چې تشدد نفرت او عدم تشدد مینه پیدا کوي ـ باچا خان د خدايي خدمتګار تحریك د قیام نه مخکښې د تحریك اصلاح الافاغنه نه د دې جدوجهد شروع کړې وه ـ دغې دوران کښې هغوي د هغه وخت لوے

www.sikaraam.com

لوے مشران د نزدې نه ولیدل ـ مسلمانانو مشرانو کښې اکثریت د نوابانو ، جاګیردارانو او وډېره ګانو وۀ او باچا خان په خپله یو درویش او مسکین سړے وۀ ـ دویمه لویه وجه د هغوي د پښتنو خلاف تعصب وۀ چې د هغې له وجې باچا خان او نور مسلمانان مشران یو ځاے نۀ شو ـ

باچا خان به د پنجاب یوه واقعه ماته اکثر بیانوله (شاید له دې وجې چې زما تعلق د صحافت سره وۀ او دا واقعه هم د صحافت سره متعلق وه) فرمائیل ئې چې دا پنجابیان عجیبه خلق دي یوه ورځ د زمیندار اخبار په دفتر کښې ناست وم په خبرو خبرو کښې ما اخترعلي خان ته ووې چې مونږ ښۀ دوستان یو کۀ نه ؟ نو کۀ د پنجاب ټول اخبارونه زما خلاف لیکي نو زۀ امید لرم چې زما دوست به زما متعلق پنجاب له غلط معلومات نۀ ورکوي ـ د هغۀ جواب زما د پاره ډېر حېرانوونکے وۀ ، هغۀ په زوره وخندل او وې وئیل چې مونږ اخبار واله نۀ د پنجاب سره همدردي لرو او نۀ د هندوستاني لیډرانو سره ـ زمونږ خو د یو ښۀ خبر سره کار وي کۀ د هغې په حاصلولو کښې د دواړو ډلو بې عزتي ولې نۀ وي او ډېره عجیبه خبره دا وه چې باچا خان سوشلزم خوښولو او نور مسلمانان مشران ئې مخالف وو ـ د دوي په مقابله کښې د خدايي خدمتګار او کانګرس یو بل سره مینه ډېره وه چې د هغې بنیادي وجه د کانګرس د پېرنګي سره دشمني وه ـ

کانګرس په هر قيمت ازاد او خودمختار هندوستان غوښتهٔ او مسلم ليګ د هندوستان تقسيم غوښتهٔ ـ هندو سره نزدېکت باچا خان د عوامو په نظر کښې مجرم وګرځولو ځکه چې د مسلم ليګ نعره دا وه چې مسلمان وي نو هغه به مسلم ليګ کښې وي او باچا خان ښکاره باره د کانګرس حمايت کولو ـ دا اوس د سوچ مقام دے چې مسلم ليګ خو حق لري چې ځان ته د ټولې ابادۍ د يوې برخې نمائنده وواېي خو چې کله هغه حق باچا خان استعمالوي نو غدار او د هندوانو ايجنټ ګڼلے شي او دا هغه بنيادي وجه وه چې باچا خان ئې مسلم ليګ ته نزدې کېدو ته پرې نهٔ ښودهٔ ـ باچا خان به فرمائيل چې هر قوم حق لري چې د خپلې ترقۍ د لارو د پاره په خپله سوچ وکړي نو بيا مونږ د خپل مرام او منزل نه ولې منع کولے شو ؟ د پښتون قوم د حقونو د پاره هغوي د هرې سختۍ په رون تندي مقابله کړې وه ـ بعضې وخت خو به تر دې وشوه چې انګريز سامراج به په يوه مقدمه کښې جرمانه کړهٔ نو د جرمانې په بدل کښې به ئې د هغهٔ جائداد د مارکيټ د نرخ نه د کمو پيسو حساب کړهٔ او هغه جرمانه به ئې ترې وصول کړه او دغسې د پښتنو د ازادۍ په لاره کښې قسم قسم خنډان ودرولي شو خو د باچا خان سفر جاري وهٔ ـ دې دوران کښې پېرنګيانو د هندوستان د تقسيم منصوبه پېش کړه چې د کانګرس مشرانو مسترد کړه ځکه چې پېرنګيانو ته دا حق حاصل نهٔ وهٔ چې د تجارت په بهانه د

www.sikaraam.com

باچاخان عهد ساز شخصيت

کوم ځاے نه راغلي ، يو لوے وطن ئې قبضه کړے او بيا ئې هغه ټوکړې ټوکړې کولو ـ باچا خان د هند تقسيم د مسلمانانو تقسيم ګڼلو ـ د تقسيم په مسئله د کانګرس ، مسلم ليګ او وائسرائے څو ځله مذاکرات وشو او اخر دا چې د تقسيم په دې منصوبه اتفاق رائې پيدا شوه ـ د فارمولې مطابق دا مقرر شوې وو چې کومې صوبې او رياستونه پاکستان يا هندوستان کښې شاملېدل غواړي هلته به د صوبې اسمبلې، د رياست مهاراجه يا جرګه فېصله کوي ـ د اصولو لاندې د پنجاب او سندهـ اسمبلو نه رايې وغوښتې شوه او د هغوي د فېصلو احترام هم وشو او د بلوچستان فېصله د جرګې په ذريعه وشوه ـ اوس زمونږ د صوبې څهٔ حال شهٔ ـ د يو سازش لاندې دلته مقتدر کانګرس نظر انداز کړے شهٔ او د رېفرنډم اعلان وشهٔ ـ باچا خان د کانګرس اسمبلۍ د دې غېر جمهوري اقدام سخت مخالفت وکړهٔ او د بائيکاټ اعلان ئې وکړهٔ ـ د رېفرنډم د نتيجو منظر عام ته راتلو سره معلومه شوه چې ۴۹ فيصده عوامو د پاکستان په حق کښې ووټ ورکړے دے او په حکومت ئې د عدم اعتماد اظهار کړے دے ـ په دې وخت کښې د جناح صاحب په ژوند د رياستې دهشت ګردۍ او هارس ټرېډنګ ابتدا وشوه ـ د کانګرس د اسمبلۍ غړي څهٔ په زور او جبر او څهٔ د لالچ ورکولو په ذريعه د اسمبلۍ اجلاس کښې د شريکېدو نه منع کړے شو او دغسې يوه منتخب

ائيني اداره پامال کړې شوه او جمهوريت مضبوط کړے شۀ ـ مسلم ليګ د پاکستان د جدوجهد د پاره حق لري نو ولې باچا خان د پښتنو حقونه نۀ شي غوښتې ـ دا هغه ناقابلِ فهم نکته ده چې ملك کښې ئې غېر يقيني کېفيت ختمېدو له ورنۀ کړهٔ خو د قيام پاکستان نه پس د دستور سازۍ اسمبلۍ د يو غړي په حېثيت باچا خان مسلم ليګ ته د مکملې مرستې پېشکش وکړهٔ خو بيا هم چا په ارام پرې نۀ ښودهٔ ـ باچا خان به اکثر د پېرنګي د دور او د قيام پاکستان نه پس د هغهٔ سره د شوي سلوك موازنه کوله او ډېر په حېرانۍ به ئې تپوس کولو چې انګرېز ظلم کولو نو هغه خو زمونږ دشمن وۀ او مونږ د هغهٔ خو د يو اسلامي جمهوري ملك له طرفه چې زۀ ولې بې شمېره ځله جېلونو ته لاړم ـ دا زما په پوهه کښې نۀ راځي ـ د پاکستان جوړېدو نه پس باچا خان د پښتنو د حقونو د پاره خپل جدوجهد جاري وساتلو او د هر يو ظلم ئې په نره مقابله وکړه ـ د حکومت د باچا خان سره د تعاون دا حال وۀ چې پېرنګي په دور کښې باچا خان پينځلس کاله جېل تېر کړے وۀ او د پاکستان جوړېدو نه پس په ابتدايي اتلسو کالو کښې دې ستر انسان پينځلس کاله په جېل دننه تېر کړل ـ د هغوي قصور څۀ وۀ ؟ دا خو د تاريخ په پاڼو کښې محفوظ شوي دي خو دا خبره هم فېصله شوې ده چې کۀ پښتانۀ باچا خان خپل محسن ونۀ ګڼي نو بيا هم د حقيقت نه انکار نۀ شي کېدے ـ باچا خان ته د

www.sikaraam.com

دې خبرې ډېر زيات افسوس وۀ چې د هغوي له طرفه حکومت ته د پوره مرستې او يقين دهانۍ ورکولو باوجود په هغوي د دروغو مقدمې جوړې کړې شوې او د پښتون قوم د ترقۍ نه د منع کولو د پاره قسم قسم منصوبې جوړې کړې شوې خو باچا خان دغه ټولې منصوبې د پوره کېدو نه مخکښې مخکښې د خاورې سره خاورې کړې ـ د پاکستان جوړېدو نه پس د باچا خان ټوله توجه صوبايي حقونو حاصلولو طرف ته وه او په پاکستان کښې ئې په وړومبي ځل د نېشنل ازم نعره پورته کړه او په دې تحريك کښې ورسره د بلوچستان او سندهـ او پنجاب محب وطن خلقو هم ملګرتيا وکړه او دغسې د پاکستان حکومت په يو وخت د ځلورو ګاندهيانو خلاف د کاروايۍ اغاز وکړهٔ ـ د پنجاب ، سندهـ او بلوچستان ګاندهيان خو په دې ځغل کښې وروستو پاتې شو خو سرحدي ګاندهي د دې مشن سر ته رسولو د پاره عوامي نېشنل پارټي جوړه کړه چې هغې يو اهم کردار ادا کړهٔ او لګيا ده اوس هم ادا کوي خو د باچا خان مشن لا سر ته نۀ دے رسېدلے ـ د دې مشن سر ته رسولو د پاره اوس ځوانانو له مخکښې راتلل او په علم او ادب ، تاريخ او جغرافيه او د زمکې او اسمان په وسعتونو کښې خپل مقام پېدا کول پکار دي ځکه چې د باچا خان قول دے چې د ازادۍ بوټے د ځوانانو په وينو لوئېږي ـ نن ضرورت د دې خبرې دے چې کۀ مونږ خپلې خاورې د پاره د نور څۀ کولو

قابل نۀ يو نو کم نه کم دا دعا خو کولې شو چې اے خدايه! د پښتون قوم د رهنمايۍ د پاره يو بل باچا خان راکړې۔ شايد دې سره پښتانۀ د خپل محسن سره د کړې سلوك كفاره ادا کړے شي۔

www.sikaraam.com

پروفيسر ميا عنوان الدين کاکا خېل

باچا خان او د هغۀ خدايي خدمتګار تحريک

د پښتو د ستر قامي شاعر خوشحال خان ختك چې د تورې او قلم خاوند وۀ ، وېنا ده :

مړۀ هغه چې نۀ ئې نوم نۀ ئې نښان وي
تل تر تله په ښۀ نوم پايي ښاغلي

زمونږ د ستر ملي قهرمان باچا خان هم په داسې ښاغليو کښې يو ځانته ښکاره مقام لري د چا ژوند او شخصيت چې د دې سيمې ، د برصغير بلکې د نړۍ په سياست او تاريخ ډېر ژور اثر غورځولے دے ، کۀ مونږ د دوی په حقله تار تاريز بحث کوو نو خبره به اوږده شي او بيا به هم نيمګړې پاتې شي نو ځکه زۀ خپل بحث د باچا خان د قامي غورځنګ ، افکارو، نظرياتو او اهدافو پورې محدود ساتم او په هغې کښې به هم غټ غټ پانګې را اوچت کړم۔

باچا خان د وړوکوالي نه د غور او فکر اموخته وۀ ، په هر خبره، هره واقعه او په هر حرکت به ئې غور کولو۔ په تپوسونو تپوسونو به ئې د هر علت او معلول ژورتيار ته ځان

رسوۀ چي زلمے شۀ نو نۀ صرف د غور او فکر قوت ئې سپوا شۀ بلکې د ژورې پخې قوتِ مشاهدې او تېزې قوتِ حافظې علامې هم پکښې راڅرګندې شوې او کله چي ځوان شۀ ، د دې خدايي صلاحيتونو په برکت ئې د پښتون قام او د دې خاورې د عام اولس بدحالي ، بې علمي او په بدو ورځو ککړ ژوند ته ئې پام شۀ - د دې صورتِ حال لټون ئې شروع کړۀ او د غور او فکر نه پس په دې نتيجه ورسېدۀ چي زما د خوارې کښې قام د بې اتفاقۍ، دښمنو، تربګنو، د تعليم د نشت والي ، د زنانو د حقوقو خيال نۀ ساتلو، د غلطو رسمونو ، رواجونو د پېروي کولو او په تېره تېره د پېرنګي غلامې د جاګير دارانو د زور ګيرۍ او ناوړې سلوك له سببه د دې زېلي اولس دا حال شوے دے - د جهالت ، مايوسۍ ، بې عملۍ د ژورې کندې نه د راوېستلو د پاره باچا خان په شعوري توګه يو کړن لاره وټاکله - هم خيال او هم راز ملګري ئې پيدا کړل چي په زړۀ کښې د قام مينه، درد ، همدردي او خېرخواهي وه ، لکه د باچا خان د قام په دې زېلي او ناوړې حالت دلګير ، خفه، پرېشانه او خوږمن وو- د دې ملګرو په صلا او مشوره ئې د انجمنِ اصلاح الافاغنه بنياد کښېښودۀ - باچا خان د خپلو ملګرو سره د دې صوبې او سيمې کلي په کلي ، کوڅه په کوڅه ، حجره په حجره او جومات په جومات وګرځېدۀ - د سهولتونو او وسيلو د نيشت والي له کبله دا اوږدې مزلې ئې پياده کړې دي - هر ځاے د قام

www.sikaraam.com

د يو والي ، اتفاق ، اتحاد او ورورولۍ خبرې ئې کوله - ټولو ته به ئې د يو موټي کېدو وينا کوله - د عمرونو زړې خونړۍ دښمنۍ ئې د جرګو مرکو له لارې په دوستۍ کښې بدلې کړې - خلق ئې د غلطو رسمونو ، رواجونو د تباهۍ بربادۍ نه خبر کړل - د تعليم په اهميت ئې پوهه کړل - دغه شان ئې د قام د ښېرازۍ ، سوکالۍ، ترقۍ پيغام د خپل عدم تشدد د فلسفې سره د سيمې ګوټ ګوټ ته ورسوۀ -

د قام د بچو د ابتدايي او بنيادي تعليم د پاره ئې مدرسې جوړې کړې - په لږو وسائلو کښې په مختلفو علاقو کښې د ازاد سکولونو جال ئې خور کړۀ - دا په هغه زمانه کښې د وېريا او خېراتي تعليم خورولو يوه لويه کارنامه وه - د هغۀ د پيغام صداقت، د هغۀ د شخصي کردار سپېڅلتيا ، د هغۀ د شيرين بيانۍ له کبله د باچا خان په جلسو کښې به خلقو ډېر په جوش او جذبه ، شوق او مينه ګډون کولو -

کله چي باچا خان دې نتيجې ته ورسېدۀ چي قام زما په اواز د زړۀ د اخلاصه راپورته کېږي نو د ملګرو په صلا ئې د خدايي خدمتګار تحريك په نوم يو تنظيم جوړ کړۀ - ډېر زر په دې تحريك کښې د زلمو، ځوانانو او بوډاګانو شمېر دوو لکو ته ورسېدۀ - د هغه وخت د ابادۍ په لحاظ دا ډېر لوے تعداد او غټ قوت وۀ - د دې تحريك چلولو نه د باچا خان مطلب د

د پېرنګي زور، ظلم ، زياتي، جبر او تشدد چې د حد نه زيات شۀ نو باچا خان او د هغۀ ملګرو د هندوستان د مسلمانانو يوې سياسي ډلې مسلم ليګ مشرانو ته د مرستې او ملاتړ خواست وکړۀ. د هغې غاړې څۀ حوصله افزا ځواب رانۀ غلو ، مجبوراً باچا خان او د هغۀ ملګرو کانګرس ته لاس اوږد کړۀ. هغوي ورسره د کلکې مرستې او ملګرتيا لوظ وکړۀ. دا اتحاد د پاکستان تر جوړېدو قائم وۀ.

پېرنګے رخصت شۀ. پاکستان جوړ شۀ. باچا خان د ماضي تراخۀ يادونه هېر کړل او په ۲۳مه فرورۍ کال ۱۹۴۸ء ئې د پاکستان د ائين سازې اسمبلۍ د غړيتوب سوګند پورته کړۀ.

ولې په دې کښې هم باچا خان خپلو مخالفينو ، مفاد پرستو عناصرو په ارام پرېنښودۀ. د سازشونو او دسيسو او مخالفانه پروپېګنډې هغه پخوانۍ سلسله هغسې روانه وه. جيلونه ، حوالاتونه، سزاګانې، صوبه بدرې د خدايي خدمتګارانو په برخه وې. باچا خان سره چې خپلو او پردو څۀ وکړۀ هغه اوس د تاريخ حصه ده.

دلته مونږه د خپل بحث دوېم پړاو ته راورسېدو چې د باچا خان د سماجي اولس خدمتونه او سياسي تحريك په حقله د راپورته شوي فکر انګېزه سوالونو لنډه شان جائزه واخلو. د باچا خان د خدايي خدمتګارۍ د بې پناه زور او شور،

پښتنو سماجي او اقتصادي حالاتو کښې د بدلون راوستل او پښتنانۀ د ترقۍ او ښېرازۍ طرف ته رابلل وو.

ولې د پېرنګي سامراج ذهن د باچا خان دا مقبوليت د هغۀ پېغام پذيرايي او د ټول قام او اولس په يوه چغه د هغۀ ذات نه راچاپېرېدل کله زغملے شو. پېرنګے يو غاصب قوم وۀ. هغۀ خپله چاړۀ په اوبو کښې وليده. پېرنګي د تشدد ، ظلم، بربريت، جبر او سختۍ خپلې استعماري حربې شروع کړې. خپل برېسي ئې د باچا خان مخالفت او د هغۀ د تحريك ملګرو مزاحمت ته ودرول. قصه خوانۍ، ټکر، ګوجر ګړۍ، ميروس ډېرۍ، هاتي خېل، سپين تنګے او داسې نورو ډېرو ځايونو ، کلو او بانډو ته د ازادۍ په جنګ کښې د تاريخي سنګرونو اعزاز حاصل شۀ. د باچا خان ډېر ملګري د شهادت په رتبه سرفراز شو.

ځان چې د مذهبي دنيا نمائنده او بادار ګڼلو ، د هغه پېرنګي د لاسه د باچا خان او د هغۀ ملګرو سره هغه ناروا او ناوړه سلوك وشۀ چې تاريخ به ئې په يادولو او قلم به ئې په ليکلو شرمېږي. ولې د حريت فکر ، د عدم تشدد د فلسفې علم بردار، د ملي غورځنګ د قافلې د سالار او د هغۀ د سربازانو او سر په تلي کښې اېښې ننګيالو ملګرو پېغام د دنيا ګوټ ګوټ ته ورسېدۀ. د هغه وخت اخبارونه په دې ګواه دي.

www.sikaraam.com

کامیابۍ او مقبولیت په حقله خبرې کېږي چې دا څنګه ؟ ولې ؟ وړومبۍ خبره خو دا ده چې باچا خان د مرض صحیح تشخیص کړے وۀ، بیا ئې د علاج د پاره یوه کامیابه او تیربه هدف نسخه تجویز کړې وه. د باچا خان په ځان باور او د خپل مشن په صداقت پوخ یقین وۀ. د هغۀ د پېروکارانو د هغۀ په ذات اعتماد وۀ. دهغۀ مشن ئې خپل مشن ګڼلو. بل باچا خان یو عملي انسان وۀ. د هر کار شروع به ئې د خپل ځان نه کوله. لکه په ازاد سکولونو کښې د غني خان او ولي خان داخلول، د هر پښتون د حجرې جارو کولو په مهم کښې په خپله برابر شریك وۀ. باچا خان یو سپین نیتے، ډاکیز، ساده‌ګي پسند او قناعت پسند انسان وۀ. د هغۀ ټول ژوند هم د دغه اصولو نه عبارت وۀ. دغه وجه وه چې د پښتون غوندې سرکشه، باغي او ځیګرور قوم کښې په کامیابۍ سره د عدم تشدد د فلسفې بوټې نال کړۀ. د پښتنو په روایتي ORTHODOX معاشره کښې د زنانو د حقوقو علمبردار وۀ. د هغۀ په جلسو کښې به په ګڼ شمېر کښې د زنانو د شرکت اهتمام کېدۀ. په داسې یوه جلسه کښې د یوې اوچتې ډېرې د پاڅه زنانه راجمع شوې وې (په تفصیل کښې نۀ ځم، دا به په خود ستایۍ کښې راشي) کله چې باچا خان زلمو ته په تحریك کښې د شمولیت او په جوش او خروش د برخې اخستلو اپیل کولو نو په دغه زنانو کښې یوې ننګیالۍ پېغلې په اوچت ولې په پُرسوز اواز کښې دا ټپه

www.sikaraam.com

هوا کښې زمزمه کړه او د ملالې د تاریخي ټپې یاد ئې تازه کړۀ:

کۀ د زلمو نه پوره نۀ شوه
فخر افغانه! جینکۍ به دې ګټینه

دوی د خپل تحریك او هلو ځو کامیابولو د پاره هره روغه لار خپله کړې وه. په دې سلسله کښې د پښتو ژبې او ادب نه هم ډېره فائده اخستې وه. د تحریك ORGAN ارګن د پښتو وړومبۍ رساله "پښتون" د هر لوستي پښتون کورته رسېدلې وه. د تحریك پیغام ئې هر ګوټ ته رسولے وۀ. ښځو او سړو به په لیکلو کښې یو شان برخه اخسته. د دې رسالې په برکت د پښتو په ادب کښې غټ غټ نومونه ښکاره شو. باچا خان یونیورستي چارسده او عبدالولي خان یونیورستي مردان کښې د ایریا سټډي سنټرز ته پکار دي چې په داسې موضوعاتو تحقیق او څېړنه وکړي. دا به د نوي کول د لارې روښانه کولو د پاره د لیت کار وکړي.

د باچا خان په قافله کښې د وطن پاله قام پرستو ادیبانو او شاعرانو یوه غټه ډله شامله وه. د دوی د ډرامو، مشاعرو درز په ټولو سیمو کښې خور وو چې تحریك ته ئې ډېرې ښېګړې رسولې دي. دا نن چې د پښتو ژبې او ادب باغ باړۍ داسې سمسورې دي، دا هم د دغه تحریك او مشرانو برکت دے. (دا هم د تحقیق یوه غوره موضوع ده).

بله غټه خبره دا ده چې پښتنه معاشره د پېړو نه په طبقاتي اډانه ولاړه ده۔ ولې باچا خان په خپله د هشتنغر د يو لوے خان ځوے وۂ ۔ ولې هغه د دې امتيازاتو او جاګيردارانه ذهنيت هېڅ پروا نۂ کوله۔ دغه وجه وه چې د خدايي خدمتګار تحريك عهدې د معاشرې د بې وزله خلقو او کسب ګرو په لاس کښې وې۔ دا هغه وخت څۂ چې نن هم يو ډېر ناشونے کار ګڼلے شۂ۔

باچا خان د خپلو پيروکارانو او کارکنانو باقاعده سياسي تربيت کولو۔ هر يو غړي به ئې په شخصي توګه پېژندلو۔ د دې تربيت د کبله د خدايي خدمتګارو او ټول پښتون قام سياسي شعور او سياسي بېداري هغه سطح ته رسېدلې وه چې نن ئې هم صفتونه کېږي ۔ يو غټ مثال دا دے چې د ولی خان د ليکلې کتاب " باچا خان او خدايي خدمتګاري" په سر پاڼه باندې د سوونو تربيت يافته باوردي کارکنانو يو تصوير دے۔ باچا خان سره د خپلو ماشومانو د پرېټ په سر کښې ولاړ دے۔ زۂ چې کله دا کوټلے تصوير وينم نو د باچاخان د هغه ملګرو او تحريك قدر مې په زړۂ کښې نور سېوا شي۔ د دې تربيت اثر وۂ چې زمونږ په کورونو ، خواوشا ګاونډيانو بلکې د ټولې سيمې په کورونو کښې زنانوو دغه سرې جامې د يو مقدس امانت په طور ساتلې۔

ځنې کسان وايي چې بعضې ليډرانو خو په جېل کښې يوه شپه هم نه ده تېره کړې او کاميابي ئې موندې ده ۔ د

www.sikaraam.com

سياسي كاميابو د پاره جېل ته تلل ضروري نۂ دي ولې حالاتو دا هم ثابته کړې ده چې داسې کاميابۍ پائيدارې او مفيدې نۂ وي۔ اول د خپل ملك پاکستان ننني حالاتو ته وګورئ۔ بل ګمان کوم چې داسې کسان د دې حقيقت نه ولې سترګې پټوي چې زمونږ د ملك په تاريخ کښې ډېر ځله داسې شوي دي چې کسان په چترۍ راکوز شي او تيار خانك ته پرلت ووهي ۔ د تويك ډز او د کوټك د ډب نه خبر نۂ شي۔ نن پرون هم د ملك په سياسي فضا کښې په چترۍ خلق خېژي او کوزېږي۔ دې ته به څوك کاميابي ووايي؟

د تاريخ مطالعه دا ښايي چې د دنيا د لويو لويو تحريکونو مشرانو جېلونه خوړلي دي۔ تکليفونه ئې ګاللي دي ، سختې ئې زغملي دي ۔ بيا ئې چرته کاميابي او کامراني ښکل کړې ده ۔ داسې خلق نن هم د اولس په زړونو حکومت کوي ۔ په برصغير کښې ګڼ نومونه شمېرلے شي ولې په ننني دور کښې نلسن مېنډېله ، انګ سانګ سونچي مثالونه زمونږ د وړاندې دي ، ولې افسوس دا دے چې مونږ خپل قامي او ملي اتلان هغسې ونۂ قدرول څنګه چې د هغوي حق دے۔

باچا خان او د هغۂ خاندان ته الله تعالیٰ ORATATION او NARRATION يو بې سارې قوت وربخښلے وۂ۔ د تقرير او بيانيه تحرير په ناوياته قوتونو ئې نمانځلي وو۔ په دې يو مثال

به زما دا خبره په ښه ډول واضحه شي ـ کله چې د اوږدې جلاوطنۍ نه باچا خان وطن ته واپس راغلو ، د جلسو سلسله بیا پیل شوه ـ په کالو خان کښې جلسه وه ـ مونږه څو ملګري هم دغه جلسې ته تلي وو ځکه چې د ډېرې اوږدې مودې نه پس د باچا خان لیدو ته هر کس لېواله وۀ او تقریر اورېدو ته ئې د هر چا تلوسه وه ـ بل مونږه دا هم کتل چې د دومره غېر حاضرۍ نه پس به د باچا خان په ملګرو او پېروکارانو څۀ شوي وي او کنه؟ جلسه ډېره زیاته درنه وه ، د خوا و شا کورونو په کوټو زنانه هم جلسې ته ناستې وې ـ باچا خان چې تقریر ته اودرېدۀ PEN DROP خاموشي شوه ـ باچا خان مرۍ تازه کړه ، وئیل ئې زما قامه !بیا ئې لږه وقفه وکړه په دوېم ځل ئې بیا ووې زما قامه! ساه نیولې شۀ ، ټولې جلسې ته ئې یو خوا بل خوا وکتل او په درېم ځل ئې په غریو نیولي اواز کښې دا ټکي پوره نۀ وو وئیلي چې اے زما قامه چې په جلسه کښې د یوې زبردستې ژړا یوه غلبله پورته شوه ـ ښځو یو بل له غاړې ورکړې ـ سړو په ډرك ډرك وژړل ـ زمونږ جذبات هم بې قابو شو ـ یو ملګري په ژړغوني اواز تپوس وکړۀ ، اے دا څۀ چل دے؟ ما ورته ووې معجزه وشوه ـ د اُورینټېشن معجزه ، دې ته ORATATION وایي ـ باچا خان د خپل اُورینټېشن په برکت په دوو ټکو کښې خپل پېغام قام ته ورسولو ـ څۀ ګړۍ شېبه پس چې حالات قلار شو باچا خان خپل تقریر شروع کړۀ ـ

www.sikaraam.com

باچاخان عهد ساز شخصیت

خبره ډېر نه اوږدوم خو یو حقیقت ته ستاسو توجه راګرځول غواړم ـ بې شکه چې باچا خان د پښتنو په پاکه او بختوره خاوره پیدا شوے وۀ او مونږه پښتانۀ ئې خپل ستر ملي اتل ګڼو ، ولې د امن او د عدم تشدد د دې قداور استازي اقوال ، افکار ، سیاسي ، سماجي نظریات ، فلسفۀ فکر او نکته نظر د اصل نسل خاورې او پولې حدود نه وتي دي ـ د انسان او کلهم انسانیت د پاره د امن ، خوشحالۍ او سوکالۍ زېرے ګرځېدلے دے او د باچا خان پېغام دې اعلیٰ ، مقدس او پیاوړي مقصد ته غاړه غتې شوے دے ـ زۀ چې وینم نو په دې سلسله کښې ماته د هغۀ مقام د امن د درنو درنو استازو نېلسن منډېله او انګ سانګ سونچې وغېره نه هم اوچت ښکاري ـ زمونږ سکالرز او ریسرچر ته پکار دي چې د باچا خان د عدم تشدد په فلسفه تار تاریز ریسرچ او تحقیق وکړي او هغه مقام ته ئې ورسوي چې د ملل متحد د چارټر حصه وګرځولے شي ـ د دنیا ستر طاقتونه ترې د دنیا د پوخ امن د پاره کار واخلي ـ داسې به د بدامنۍ ، بې انصافۍ او سرې خورګۍ ښکار دنیا د امن ، سوکالۍ او خوشحالۍ زانګو وګرځي ـ

خبره به د خدايي خدمتګارۍ د تحريك د ستر ملي قهرمان او پښتو ژبې د انقلابي شاعر اجمل خټك مرحوم په دې شعر پاي ته ورسوو :

نن ټول خلق د هغه محبوبا سندرې وايي
خټك چې به د ځان سره ژړله کله کله

www.sikaraam.com

م-ر-شفق

طنز او مزاح د باچا خان په خبرو کښې

د خپلو مشرانو پوهانو نه به مې اورېدل او بيا مې پخپله هم يو څو ځله په خپله هم دا ننداره کړې ده چې په يوه لويه درنه جلسه کښې به د تقرير او خطابت په فن پوهه ماهرانو ، سياسي مشرانو او ديني عالمانو داسې شاندارې وېناګانې وکړلې او داسې زړهٔ راښکونکي بحثونه به ئې وکړل چې د راپېښو مسئلو هېڅ يو اړخ به تړے پاتې نهٔ شو او بيا د نور څهٔ وئيلو به هډو امکان نهٔ وهٔ ـ لکه په يو وخت په ستېج به سردار شوکت خان، نوابزاده نصرالله خان، چودري ظهورالهی، قاسم ملك ، شورش کاشميري، عبدالولي خان ،مولانا مفتي محمود او د اجمل خټك غوندې نوموړو وېناوالو د جوش جذبې نه ډك ، فصيح او بليغ تقريرونه وکړل نو د ټولو اخر ته به باچا خان ته د خبرو کولو بلنه ورکړې شوه ـ

داسې مهال کښې د تقرير او خطابت په نشه مستو مئنانو تاثرات او احساسات به عموماً دا وو چې اوس د نورې وېنا پاتې څهٔ دي ؟ بابا خو به زوړ تار غړوي ـ هم هاغه زړې خبرې بيا بيا کوي څهٔ خوند مزه به ونهٔ کړي ـ

د باچا خان د تقرير په بابله دا رايې او تبصره بې ځايه هم نهٔ وه۔ واقعي چې د بابا فخر افغان په الفاظو کښې شاعرانه حسن او رنګيني نهٔ وه ۔ نهٔ پکښې ټوقې وشتې وې ، نهٔ پېخې نخرې ، خو د پښتنو دغه سل کلني مشر او د ازادۍ عظيم مجاهد به چې په قلاره پسته ، خوږه او رعب داره لهجه کښې ساده سوده پښتو کښې خبرې شروع کړې نو يو دم به په ټول ماحول يوه خاموشي خوره شوه اورېدونکي به غوږ غوږ شو او د ټولو توجه به ئې داسې راښکله لکه مقناطيس چې ځان ته وسپنه راکاږي۔

د باچا خان د وينا شروع الفاظ به عموماً داسې وو :

زما ورونو!

دا زهٔ چې تاسو له راغلے يمه او دا ستاسو په مخکښې چې ودرېدلے يمه نو دا ځکه چې تاسو زما عزيزان يئ۔ تاسو زما قام يئ۔ زهٔ تقرير نه کومه ، زهٔ خو تاسو له په جرګه راغلے يم۔ فکر وکړئ ، دا زمونږ څهٔ حال شهٔ !!!!

د باچا خان ټولې خبرې به د شروع نه تر اخره پورې ډېرې ساده او اسانې وې۔ بيان به ئې له حده زيات سپېځلے او صفا وهٔ۔ نهٔ به پکښې پيچ وهٔ او نهٔ څهٔ کړلېچ ، لوستې نالوستې ،زاړهٔ او ځوانان ، ښځې او ماشومان به پرې يو شان پوهېدل۔ ټولو به ورته د زړهٔ غوږونه تکې کړې وو۔ د بابا فکر او پيغام

www.sikaraam.com

باچاخان عهد ساز شخصيت

سره به ئې مينه پيدا شوه ۔ د خواخوږۍ جذبه به ئې راپېداره شوه ۔ دا ځکه چې د باچا خان خبرو کښې به د زړهٔ مينه او اخلاص وهٔ۔ د هغهٔ په زړهٔ کښې د قام درد وهٔ۔ د قام خدمت ئې عبادت ګڼلو۔ وئيل به ئې " الله پاك ته د چا د خدمت ضرورت نشته۔ د الله خدمت دا دے چې د الله د مخلوق خدمت وکړے شي ".دې اوصافو د باچا خان په ژبه او وينا کښې بې حسابه اثر او تاثير پيدا کړے وهٔ۔

باچا خان به هر موقع دا خبره کړې ده چې :

"زهٔ سياست دان نهٔ يم ۔ خدايي خدمتګار يم " يعني چل ول او ټګي ټورې ئې نهٔ کوله ۔ د اخلاص او انساني خواخوږۍ دغه جذبه وه چې د باچا خان وينا به د ډېرو ښهٔ ښهٔ تقريرونو نه پس هم ، خلقو تر اخره پورې په ډېره مينه او احترام اورېدله ۔ په اورېدونکيو صرف هغه خبرې ترسکونې او ښې لګې چې د طنز او مزاح ، چټنې او مالګه مرچکے پکښې ګډ وې۔ دا د تقرير او خطابت په فن کښې لازمي توکي ګڼلے شي ، کهٔ يو سړے لوے عالم ، ستر مفکر او ژور فلسفي وي خو چې د موقعې مناسب د ټوقې وشتې حس نهٔ لري ، په شونډو ئې مُسکا نهٔ وي يا په جملو کښې ئې د خندا الفاظ او شګفتګي نهٔ وي نو عام اولس ته به د دهٔ د ذهن دنيا يوه دشته سوراړا ښکاري او څوك چې په دې صفتونو ښائسته وي نو کلام او بيان به ئې لکه د سپرېدي ګل تر او تازه محسوسيږي۔

باچا خان په عام ژوند کښې يو اعتدال خوښ، عاجز خويه او سنجيده انسان وۀ ـ په بنيادي توګه يو مصلح وۀ ـ "اصلاح الافاغنه او خدايي خدمتګار تحريك" د انساني خواخوږۍ په بنياد د قام د اصلاح او لارښودنې ښکاره ثبوتونه دي ـ باچا خان د قران او اسلام د تعليماتو په رڼا کښې د غلطو پلتو رسمونو او رواجونو ختمولو هاندې هڅې کولې ـ د خلقو په ذهن کښې ئې بدلون راوستو د حق پېژندلو او حق اخستلو پوهه او احساس ئې ورکولو ـ دې مقصد او مرام ته د رسېدو د پاره باچا خان د الله تعالیٰ د پېغمبرانو ښودلې لاره خوښه کړې وه ـ کومه چې د ازغو ډکه ده ـ خپلو وېناګانو کښې به ئې په خصوصي توګه د حضرت نوح عليه السلام ، حضرت عيسیٰ عليه السلام او د پاك رسول خاتم الانبياء حضرت محمد صلى الله عليه وسلم او بيا د هغۀ د اصحابو مثالونه ورکول ـ

فطري خبره ده چې کوم لار ښود او مصلح رهنما د قامي ژوند کشالو او عذابونو سره مخ وي او په تېره تېره د پښتون قام د اصلاح ذمه واري ئې په سر اخستې وي نو د هغۀ لهجه کښې به تريخوالے هم پيدا کېږي او کله کله به له ډېره سوخته خندا هم ورځي نو په خبرو کښې طنز او مزاح هم د دغه قسمه کيفيت په اثر کښې مخ ته راځي او دا بيخي فطري عمل وي ـ مصنوعي نۀ وي ـ مزاح ته مونږ د توقي يا د خندا معنیٰ ورکولې شو او طنز لکه د "ټك" يا "پېغور" په مفهوم کښې

www.sikaraam.com

راتلې شي خو داسې چې اورېدونکے پرې د ازغي د څوکې سوے هم محسوس کړي خو په شونډو به ئې لکه د ګل مُسکا هم خوره وي ـ

د يو پښتون قامي راهنما په حېث د باچا خان په وېناګانو او خبرو اترو کښې به کله کله څۀ لږ ډېر مزاح او د زورَور طنز رنګونه راخوره شول ـ

زۀ دلته د ليدلو ، اورېدلو او لوستلو واقعو په حوالو د باچا خان وېناګانو کښې ځينې جملې او خبرې وړاندې کوم چې د طنز او مزاح شوخ رنګونه پکښې په شعوري او غېر شعوري توګه ځلېږي خو ارمان چې په ليك کښې ما د باچا خان د لهجې خوند پيدا کولې شوې ـ

استحکام او غداري:

د کال **۱۹۶۴-۲۵** زمانه وه ـ فيلډ مارشل محمد ايوب خان د پاکستان صدر وۀ ـ باچا خان د علاج د پاره لندن ته لېږلے شوے وۀ ـ وروستو د ډاکټرانو په مشوره د افغانستان کابل او بيا جلال اباد کښې مېشته شۀ ـ د پاکستان صدر مردان کښې يو تقرير کښې باچا خان ته "غدار" وئيلي وو ـ دغو ورځو کښې کابل رېډيو د باچا خان تقرير نشر کړۀ چې زمونږ

پښتونخوا کښې زيات شمېر خلقو په ډېره مينه اورېدلے وۀ ۔
باچا خان وئيلي وو:

ايوب خان ما پسې کلي ته سوال جواب کړے وۀ
، زۀ چې هلته (پاکستان) کښې وم نو دۀ به ما ته
کاکا وې۔ ما ورته وې ته څۀ غواړې؟ دۀ وې ،
استحکام ــ ما ورته وې استحکام په څۀ راځي
؟ دۀ وې په فوځ، ما وې ـــــ استحکام په فوځ
نه په قام......تۀ استحکام غواړې ؟
با چا خان زياته کړه

دے ما ته غدار وايي ، يلکه (يا هلکه) د ازادۍ
د پاره خو جنګ مونږ کړے دے ، دا پېرنګے خو
مونږ د ملك نه شړلے دے ، نو زۀ غدار شوم او
تۀ وفادار شوے۔

www.sikaraam.com

شهنشاهئيت او باچا خان:

دا به د کال ۱۹۷۲ء ورځې شپې وې ، د پاکستان پخوانے وزير اعظم ذوالفقار علي بوټو مردان ته راغلے وۀ۔ د هوتي د نوابانو په ځاے کښې ئې تقرير کړے وۀ چې په رېډيو او ټيلي وژن نشر

شوے وۀ۔ باچا خان پسې ئې يو څو شتې خوشې کړې وې۔ وئيل ئې ، دے ځان ته بادشاه خان وايي ، کلي له ئې نوم شاهي باغ اېښے دے۔ دے شهنشاهئيت غواړي۔ يو څو ورځې پس اخبار کښې د پخواني سياسي ګوند نېشنل ډېموکرېټك له خوا اخباري خبر راغے چې باچا خان به د هوتي فرشي پل سره جومات کښې د جمعې د مانځۀ نه پس خلقو ته خطاب کوي او د بوټو صاحب د خبرو جواب به کوي۔ دا خبر د ځينو مشرانو د پاره نا اشنا ځکه وۀ چې باچا خان په خپل ټول ژوند کښې چرې هم جوابي بيانونه نۀ ورکول۔ کله چې د جمعې مونځ وشۀ نو سوئيل طرف ته براندړه کښې د باچا خان د وېنا کولو اهتمام کښې ځاے جوړ کړے شۀ۔ باچا خان په خپله مخصوصه قلاره لهجه کښې بيان شروع کړۀ چې د بوټو صاحب حواله ئې ورکوله نو وې وئيل :

زۀ خو ستاسو دې وزيراعظم ته پيکر (فکر)
وړے يم ، هغه بله ورځ چې دۀ دلته ما پسې
خبرې کولې نو ما په کاغذ ليکلې دي۔

(باچا خان د نظر عېنکې ولګولې او د جيب نه ئې د کاغذ يوه پُرزه راوېسته) بيا ئې ووې :

بوټو صاحب وايي ، دے ځان ته باچا خان وايي
، يلکه (يا هلکه) زما نوم عبدالغفار دے ، باچا
خان خو راته خپل قام د مينې نه وايي ، بوټو

صاحب بله خبره دا كوي چې كلي له ئې شاهي
باغ نوم اېښے دے، دا شاهي باغ نۀ دے ، شهي
باغ دے او دا خو زمونږ د تربورانو كلے دے -
زمونږ كلے خو اتمانزو دے ، دۀ ته دومره هم پته
نشته ـ دے لاڅان ته وزير اعظم وايي !!!! درېمه
خبره بوتو صاحب دا كړې ده چې زۀ (باچا خان)
شهنشاهئيت غواړم ، نو تاسو ما ته وګورئ ،
ما كښې د شهنشاهئيت څۀ دي ؟ شهنشاهئيت
خو دے غواړي -

د قام درد او مينه

د كال ۱۹۷۲ء دسمبر په ځليريشتمه نېټه چې د باچا خان په
يو عظيم الشان تاريخي جلوس كښې د افغانستان نه پېښور
ته راوستے شۀ نو جناح پارك كښې ئې په لكهاو خلقو ته يو ډېر
اوږد او تفصيلي تقرير كړے وۀ ، د وېنا په مهال كښې ئې له
ډېره سوخته ووې :

ميږې ته چې خداے په قار شي نو وزري ورله
وركړي او پښتون ته چې خداے په قار شي نو
په زړۀ كښې ورله د قام مينه پيدا كړي ، زۀ ئې
په دې كار اخته كړے يم-

www.sikaraam.com

باچاخان عهد ساز شخصيت

عجيبه ملك:

باچا خان په يوه موقعه (۲۴م دسمبر ۱۹۷۲ء) وئيلي وو:

مونږ په يو عجيبه ملك كښې اوسيږو ، عجيبه
خو په دې دے چې دلته خدمت كول جرم دے او
چرته چې خدمت كول جرم وي هلته د خدمت
خلق نۀ پيدا كيږي او په كوم قام كښې چې د
خدمت خلق نۀ وي د هغوي دنيا هم تباه شي او
اخرت ئې هم تباه شي-

د كار خبره:

د دې تاريخي تقرير په اخركښې باچا خان خلقو
ته په ډېره عاجزۍ يو خواست وكړۀ چې تاسو
كښې كۀ ما له څوك د كار خبرې له راځي نو
سحر د نهو بجو نه يولسو بجو پورې به ستاسو
خدمت كښې حاضر يم ، د سلام د پاره مۀ
راځئ. سلام وشۀ ـ ستاسو د ي مينې او
محبت ډېره شكريه ؛ چې په دې دومره يخنۍ
كښې د لرې لرې نه راغلي يئ او ډېر كړاو مو
كړے دے ـ ستاسو ډېره ډېره شكريه ـ اوس كۀ

ما له څوك د كار خبري له راځي نو راتلي شئ ، ''درشنیان'' نه

د كار خبره به څۀ وه ؟ د قام او ملك د ابادی ودانی او خیر ښیګړي خبره ، ډاكټر محمد یونس بټ (ورځپاڼه جنګ ۱۲م نومبر ۱۹۹۳ء) په خپل كالم ''عكس در عكس'' كښي لیكلي دي :

> د بي بي سي لندن یو نمائنده خان عبدالغفار خان سره د مركي كولو په غرض ورغلے وۀ ، خان صاحب ورته وي ، ګوره! كۀ ته ما سره په پښتو ادب او شاعرۍ خبره كول غواړې نو زما ځوي غني سره كښېنه، په سیاست راسره خبري كوي نو ښه به دا وي چي ولي خان له ورشه او كۀ چرې څۀ د كار خبره كول غواړې نو بیا ما سره خبره وكړه ـ

www.sikaraam.com

سن باتهـ (د نمر پیتاوے)

محترم مفلس دراني (ورځپاڼه وحدت ۱۴م مارچ ۱۹۹۱ء) یوه واقعه لیكلي ده :

> زۀ یو ځل د قلندر مومند صاحب په وینا باچا خان سره مركي كولو ته لاړم ، دغو ورځو كښي

> باچا خان د كابل سین په غاړه یوي ډاك بنګله كښي نظر بند وۀ ، د ژمي موسم وۀ ـ زۀ چي ورغلم نو باچا خان كټ كښي پیتاوي ته ناست وۀ ـ انټرویو چي وشوه نو ما د دې خبر سرخي داسي لګولي وه چي He was taking sun bath ، هغۀ پیتاوے كوۀ ـ
>
> په سبا له یوي اردو ورځپاڼي د خبر ترجمه داسي كړې وه ؛ باچا خان په نمر كښي په سین كښي لامبل ـ باچا خان چي خبر لوستے دے نو ما (مفلس دراني) ته ئي په ټیلي فون غږ كړے وكړۀ :
>
> یلكه ! دا خلق به څۀ وایي چي باچا خان لیونے شوے دے چي په دې یخ ژمي كښي په سین كښي لامبي !!!!؟؟

غوا :

زما والد صاحب مولانا عنایت الله مرحوم وئیل چي

> د یو لوے اختر په ورځ خاكسار حاجي صاحب ، حاجي عبدالحكیم سره د باچا خان ملاقات له سردریاب ته تلو ـ چارسده كښي ماښام خسرو خان سره

ايسار شو ـ ډوډۍ مو ورسره وخوړه ـ هلته راسره يو زوړ خدايي خدمتګار ملګرے شۀ ـ مخالفينو باچا خان پسې داسې پروپېګنډې کولې چې په ځلور مذهبه به ناروا وي ـ ځينې ساده باده خدايي خدمتګار به پرې هم تېروتل ـ مونږ به د هغوي د پوهولو کوشش کوۀ ـ دغه سپين ږيري په لاره لاره يوه داسې خبره وکړه چې ما له ئې خندا راوسته ـ ما ورته وې سردرياب ته چې ورسو نو پخپله به د باچا خان نه تپوس وکړے او بيا ئې په خپله د باچا خان نه پوښتنه وکړه :

باچا خانه دا رښتيا دي چې تۀ غوا نۀ حلاله وې؟

باچا خان ورته په غور وکتل خو په خلۀ ئې هېڅ ونۀ وئيل ، بزرګ خدمتګار بيا ووې ، باچا خانه! زۀ تهوقه نۀ کوم ـ سم تپوس درنه کوم ، خلق وايي چې دے غوا نۀ حلالوي ـ باچا خان ورته زر جواب ورکړۀ:

يلکه! دا زۀ درته قصاب ښکارم چې غواګانې به حلالوم ـ

چاربېته:

د کال ۱۹۷۷ء انتخابي هلې ګولې وې ، باچا خان مُلازو کښې يوې جلسې ته تقرير کوۀ؛

www.sikaraam.com

يلکه! د ازادۍ جنګ خو تاسو کړے دے، قربانۍ تاسو ورکړې دي، کورونه ستاسو تباه شوي دي ، قېدونه تاسو تېر کړي دي او سختۍ کړاونه خو تاسو زغملي دي او کۀ تاسو پېرنګے د ملك نه وې اېستلے نو پاکستان به چرته وۀ ـ تاسو دومره نۀ پوهېږئ ، دا ملکونه په چاربېتو جوړېږي ؟

ويش او اختلاف:

باچا خان په ډېرو موقعو، په خصوصي توګه د پاکستان ورومبۍ دستورسازه اسمبلۍ (فروري ۱۹۴۸ء) کښې:

چې کله د پاکستان د فادارۍ سوګند پورته کوۀ ، دا خبره سپينه کړې وه چې ما د پاکستان نه بلکې د تقسيم (ويش) مخالفت کوۀ او دا مخالفت مې په ډېر اخلاص کړے دے ـ ځکه چې دې سره به د هندوستان دمسلمانانو قوت تقسيم شي او ما چې کومې خطرې محسوسولې هغه اوس دا دي تاسو پخپله هم وينئ خو هر کله چې پاکستان جوړ شۀ او زمونږ صوبه پاکستان

كښې راغله نو اوس به يواځې د خپلې صوبې نه
، د ټول ملك خدمت كوو .

د پېښور ملاړو كښې عام اولس ته خپله وينا كښې ۱۹۷۷ء ، په ساده باده الفاظو كښې د دغه نظرياتي اختلاف ځرګندونه وكړه :

> ما خو دوي ته هاغه وخت وئيلي وو چې دا تقسيم غلط دے (د پاكستان د دواړو برخو مغربي او مشرقي پاكستان تر مينځه زر ميله فاصله ده) دا خو لكه چې دوو ترږورانو له يو پرتوګ وركړې ، يو به يوه پينڅه راكاږي او بل به بله پينڅه راكاږي نو خبنتګ به ئې وشلېږي .
> نو ولې ، ونهٔ شلېدهٔ څهٔ ؟؟

(په كال ۱۹۷۱ء كښې پاكستان دوه ټوټې شهٔ ، مشرقي حصه ترې بېله شوه)

مره پيشو :

د كال ۱۹۷۸ء خوا او شا خبره ده ، د بوټو صاحب د حكومت تخته اوړېدلې وه . د پي اين اے (پاكستان قامي اتحاد) تحريك د عروج نكتې ته رسېدلے وهٔ خو تتيجه كښې ئې جرنيل محمد ضياء الحق په اقتدار كښې راغے . جرنيل

www.sikaraam.com

صاحب اول دريو مياشتو كښې دننه او بيا څهٔ موده پس د ټولټاكنو (عام انتخاباتو) كولو لوظونه كول ، حېدراباد ټربيونل مات شوے وهٔ . دغو ورځو كښې ښاغلے عبدالولي خان هم دورې كولې او پاكستان كښې به هر ځاے د دوي دروند استقبال كولے شهٔ خو د باچا خان رايې او فكر بل شان وهٔ ، د زېدې عبدالعزيز خان كاكا په حجره كښې ناست وهٔ . ديوهنتون طالبعلمانو ترې ګېر چاپېره وو . په روانو سياسي حالاتو خبرې اترې كولې شوې ، بابا فخر افغان وئيل :

> دا نسيم ولى خو ماته لېونى ښكاري ، دوي چې د قامي اتحاد په سټېج تقرير وكړې او زرګونه خلق ورته لاسونه وپړقوي نو دوي وايي ګني مونږ قومي ليډران شو ، يلكه! دا سټېج خو ستاسو نهٔ دے ، د دې ګټه خو به پنجاب ته وځي . تاسو ځان له سټېج پيدا كړئ چې ګټه ئې ستاسو جولۍ ته راشي .....

بابا زلمو هلكانو سره په شګفته موډ كښې دا خبرې كولې او د اين ډي پي په مشرانو ئې بوڼهٔ نهٔ دوړول نو عبدالعزيز خان كاكا خواله ورغے او په غوږ كښې ئې ورته څهٔ خبره وكړه . (مطلب ئې غالباً دا وهٔ چې دا هلكان دي هسې نه ..... ستا د خبرو نه بل څهٔ تاثر واخلي) خو بابا خبره صفا كوله ، مسكے شهٔ او ښهٔ په اوچت اواز كښې ئې ورته ووې :

وه ---- مړې پيشو! (د مينې لفظ) دا په تا څۀ
شوي دي ؟ تۀ خو خدايي خدمتګار يې ، ستا
خو خپل سټېج وۀ کنه !!!

په دې خبره عبدالعزيز خان او نور ناست کسان هم شګفته شو.

شومتيا کۀ سادګي:

د باچا خان په حقله د خلقو يوه لويه مغالطه دا هم ده چې د ے "شوم" د ے. تر دې چې ځينو لويو شخصيتونو هم برناحقه دغه تاثر قائم کړ ے د ے لکه مولانا ابوالکلام ازاد غوندې شخصيت "انډيا ونز فريډم" کښې د نامعلومه صاحبانو په بيان تېروتے د ے ، په ۱۹۷۷ء کښې مارشلايي دور کښې چې حيدراباد ټريبونل مات کړ ے شۀ او ملي رهبر عبدالولي خان او د هغۀ ملګري راخلاص شو نو د هرکلي د پاره جوړې جوړې خلق ولي باغ ته ورمات وو . د طورو عبدالمجيد خان اېډوکېټ سره ملګرو کښې زما دوست ښاغلے پرويز اقبال سلام او پخېر راغلي ته حاضر شوي وو . دوي اول باچا خان له ورغلل . د سلام نه پس باچا خان يو زلمي ته ووې "په دې مېلمنو چاۍ وڅښنوه " خو دوي ورته ووې چې مونږ چاۍ ناشته کړې دي . نو بابا ورته ووې چې چاۍ نه څښئ نو دا مېوې د څۀ د پاره پرتې دي؟ د دې نه واخلئ . دا ستاسو د پاره دي . مجيد

www.sikaraam.com

خان او ملګرو په ډېره خوشحالۍ يو يو کينو را اوچت کړۀ ، پرويز اقبال وايي زمونږ د پاره خو تبرك وۀ . بيا چې دوي ولي خان سره برې ګړې وکړل او د دوي په لاسو کښې ئې کينوان وليدل نو مجيد خان ورته په خندا کښې ووې "دا مونږ له بابا راکړل" ولي خان وې " ښه بيا خو ګټه د اړولو ده " ټول په خندا شو خو ولي خان ورته بيا په دې حواله د تېوقې وشتې په انداز کښې وضاحت وکړۀ :

بابا چې به چرته په دوره بهر ته لاړۀ نو د کور بنديانو به ساه واخسته ځکه چې کشر کول د بابا په وينا عمل نۀ شي کولے ، د پوتې پوتې ځيز حساب کوي ، کۀ پينځۀ مېلمانۀ راشي نو بابا وايي چې د مېلمنو په حساب دې اخلے پخلے وشي او چې مېلمانۀ د شمېر دې نو بيا دې دومره کټوو پخولو ته څۀ حاجت د ے. دا خو فضول خرڅي ده.

باچا خان چې د قام اصلاح کوله نو صرف د خلې خبرې ئې نۀ کولې د کفايت شعارۍ او ساده ژوند تېرولو عملي نمونه به ئې پېش کوله . په دې خبره به ئې زور ورکوۀ چې د خپل ځادر سره پښې غزوئ.

د چارغولۍ سبزعلي خان د باچا خان کورنۍ په خصوصي توګه عبدالعلي خان او باچا خان سره د بې تکلفه دوستانه

تعلقاتو دعویٰ کوي ـ طورو کښې زمونږ ځاے ته راغلے وۀ ـ وئیل ئې چې د چراګاه یوسف خان صاحب د ښاغلی عبدالولی خان او د هغۀ د ملګرو په درناوي کښې د مازیګر مېلمستیا کړې وه ـ باچا خان بابا هم راغلے وۀ ـ ماله ورایه سهي کړۀ چې بابا یو ګلاب جامن لاس کښې نیولے دے او د چایو نه ګوټ هم کوي ؛ زۀ په تُندی خواله ورغلم :

بابا! تاسو هم دا متهایي ګلاب جامن خورئ ؟ بابا ورته ووې نو ولې زما پرهېز دے څۀ ؟ ښاغلي سبزعلی خان ورته ووې "مونږ خو دا اورېدلي دي چې د بابا خوراك ښناك ساګ،سکړك شوملې ، غوټه پیاز او چکی ګوره ده" د دې په جواب کښې ورته بابا پوره تفصیل بیان کړۀ ،

چې د قام د اصلاح د پاره تحریك چلوو نو په خدایي خدمتګارو به مې سختي کوله ـ ما ته د دوي کمزورې معلومې دي ـ د پېسې درك به ورسره نۀ لګي ، د مېلمه دپاره به په قرضو سودا راوړي ، کۀ غم وي او کۀ ښادي ، بې ځایه خرچونه به کوي ـ دېګونه به سوارۀ کړي ، چرګان او پولاونه به پخوي ـ خپل ځان لوټ کړي ـ خپل بچي خوار کړي او بیا د پولې پرق ته کښېني او دا جلسې جلوسونه څۀ یوه ورځ خو به نۀ وه ـ کله به یو ځاے ته تلو کله بل ځاے ته

www.sikaraam.com

او څۀ لس او شل به هم نۀ وو ، دا خو به په سوونو او زرګونو خلق وو نو ما نۀ غوښتل چې دا ټول دې د یو تن یا څو کسانو اوږو بار شي ـ ما به په کلکه وېنا کوله چې خدایي خدمتګاران به ځان سره غوټه پیاز وي کۀ سوکړك ، د خپلې ډوډۍ بندوبست به پخپله کوي او اوس هم په دې عمل کوم چې ساده کار پکار دے

سبزعلی خان ورته ووې:

نو دا اوس تاسو وګورئ دا خو ساده کار نۀ دے ـ سرۀ کړي چرګان دي.......باچا خان ورته غوړېده ووې :

یلکه! نو دا یوسف خان خو ددې علاقې خان دے ، توان ئې شته ـ د دۀ پرې څۀ ؟

دال او پلاو:

په دې موضوع ځان له یو خوندرو بحث کېدے شي ـ سادګي او کفایت شعاري ، فضول خرچي او شومتوب جدا جدا فکري او ذهني رویې دي ـ زما ورور ښاغلے اسرار د طورو د بغدارې امیر محمد خان په حواله یوه واقعه بیان کړې ده ـ دے د مشهورې شاعرې ادیبې ډاکټر سلمیٰ شاهین او ډاکټر نګار پلار وۀ ـ سور سپین ښکلے بنیادم وۀ ـ په هلکوانه کښې د

خدايي خدمتګارۍ تحريك كښې جېل ته تلې وهٔ ، له دې كبله په خدايي خدمتګارو كښې د وړوكي اميرمحمد په نوم يادېدهٔ ځكه چې ستر امير محمدخان د ښاغلي محمد اعظم خان پلار "خان لالا" وهٔ - د بغدادي امير محمد خان ، د ګوجرو ګړۍ ميا شاكر الله باچا ، باچا خان سره لاهور ته تلي وو - د ميا محمود على قصوري صاحب مېلمانهٔ وو - هلته چې اورسېدل نو باچا خان حسب معمول ميا قصوري صاحب ته يادګيرنه وركړه چې ځان ډېر مهٔ كړوئ - د ساده ډوډۍ بندوبست وكړئ - هغهٔ ورته لاس په نام ښهٔ خو ميا شاكر الله باچا ورته پټ غوندې ووې - باچا خان دې خوري ساده مونږ له سم انتظام وكړه - ميا صاحب دوي له هم تسلي وركړه چې فكر مهٔ كوئ ، هر څهٔ به وشي - باچا خان ئې جدا كمرې ته بوتلو ، اوبهٔ ، صابون، توليه ئې ورته كښېښودل چې مونځ اودس او لږ ارام وكړي - څهٔ وخت پس باچا خان ته ډوډۍ كښېښودې شوه ، ساده دال ماستهٔ وو ، باچا خان ورته ووې ، هغو نورو دوو ته هم ووايئ چې راشي - ميا قصوري ورته وايي: هغوي له هلته ډوډۍ يوړلې شوه - تاسو دلته په ارام وخورئ - باچا خان ورته ووې " خير دے كهٔ هغوي نهٔ راځي نو زهٔ به ورشمه ، مونږ خو يو ځاے راغلي يو - نو په يو ځاے به ډوډۍ وخورو - بيا باچا خان د دالو ركېبۍ او ډوډۍ په لاس كښې نيولې د هغوي كمرې ته ورغے ، هلته سرهٔ

www.sikaraam.com

كړي چرګان وو، غوښه او پلاو ، فيرني وغيره په مېز پراتهٔ وو- باچا خان ورتلو سره وروميۍ خبره دا وكړه :

نفس درباندې داسې غلبه وكړه چې هر څهٔ درنه
هېر شو - تاسو لاځان ته خدايي خدمتګار وايې -

بيا ئې ووې :

په خپله خو راغلئ پلاو چرګانو ته كښېناستئ
نو دا دال خور درته زهٔ ښكاره شوم ؟

عجيبه مصنف:

ځينو انټرويوګانو كښې به چې د باچا خان نه د غوره او خوښ كتابونو او مصنفانو په بابله پوښتنه وشوه او بيان به ئې كوو نو مُسكے به شهٔ او صحافيانو ته به ئې په انګرېزۍ كښې ليكلے كتاب "ګولډ اينډ ګنز" په حواله وئيل :

تاسو به دنيا كښې داسې مصنف هډو ليدلے نهٔ
وي چې په خپل كتاب ئې پخپله پابندي لګولې
ده -

يادګيرنه:

دا مضمون ما د نوي سره ترتيب كړهٔ خو دې كښې ما بيا هم د باچا خان د كتاب " زما ژوند او جدوجهد " څخه استفاده نهٔ ده كړي - باچا خان چې خپل كتاب كښې د جېل د سختيو،

خوراك څښاك د انتظامي معاملو د قېديانو د رويو ، د يو قېدي د لباس پوشاك ، د عدم تشدد په فلسفه د عمل كولو او د صبر استقامت د مظاهرو ذكر كوي نو دې كښې هم د بابا د شګفته مزاح او ځاے په ځاے د خوږ او تېرهٔ طنز مثالونه شته دے خو پكار دي چې دغه كتاب لوستونكي پخپله ولولي ـ
و ما توفيقي الا بالله

www.sikaraam.com

ميا وكيل شاه فقير خېل

د باچا خان تحريک او پښتو ادب

د پښتونخوا په دې سيمه كښې د پښتنو يو څو تحريكونه د وخت د تقاضو په سبب راولاړ شوي وو ـ د دغه تحريكونو مقصد او نصب العين يو شان وو ـ هغه دا چې پښتانهٔ په لساني ، مذهبي ، سياسي، شعوري ، ثقافتي او تمدني لحاظ سره يو ځانګړے لوړ مقام لري او دوي ته دې هم دغه مقام حاصل شي خو د دغه مقام حاصلولو د پاره په دغه لار كښې استعماري او جابر قوتونه خنډان وو ـ دغه تحريكونو كښې د بايزيد پير روښان تحريك، د ستر ننګيال خوشحال خان خټك تحريك او د ستر فخر افغان باچا خان تحريك په نظر راځي ـ د دې درې واړو تحريكونو كړې د تاريخ مطالعه كوونكيو ته په قامي او سياسي توګه د يو بل سره تړلي ښكاري خو دلته دا وضاحت ضروري ګڼم چې د بايزيد روښان تحريك په اول كښې صوفيانه ، مذهبي او اصلاحي تحريك وهٔ چې بيا ئې ورستو د قامي او سياسي تحريك رنګ واخستهٔ ـ بايزيد روښان او ستر خوشحال خان بابا دواړه د هغه

وخت استعماري او پښتون دښمن قوت مغل سره په جنګ مخ وو ـ ستر خوشحال خان بابا خو د افغان ننګ او پت ژړلو ځکه ئي نعره کړه :

د افغان په ننګ مي وتړله توره
ننګيالے د زماني خوشحال خټك يم

خو د دي دواړو تحريکونو سره په هغه وخت کښي د پښتو ادب دوه مکتبونه وجود کښي راغلل ، دواړو مکتبونو په خپل زور علمي انداز کښي د پښتو ادب او ژبي خدمت په فراخه توګه کړے دے او پښتو ادب ته ئي ډېر څۀ ورکړي دي ـ د روښانيانو ډلي د صوفيانه شعري ادب خورولو او وده ورکولو کښي لوے کردار ادا کړے دے ، دغه مکتب د مرزا خان انصاري ، دولت خان لواني ، على محمد مخلص او ارزاني غوندي د لوي پائي شاعران پيدا کړل ـ د روښاني مکتب لويه کارنامه د پښتو ژبي رسم الخط ايجادول وو او بايزيد روښان هم د دغه رسم الخط ابتدا د خپل کتاب خيرالبيان په ليکلو سره کړي وه او دغه شان خوشحال بابا هم د خپل مکتب سرخيل وۀ او دغه مکتب پښتو ادب ته په تاريخي ، تحقيقي ، نثري او شعري لحاظ سره لوړ مقام ورکړے دے او د پښتو ژبي ليك لوست ئي د وخت د تقاضو

www.sikaraam.com

مطابق په نوي رسم الخط سره اسان کړے دے ـ دغه مکتب د اشرف خان هجري ، سکندر خان خټك، ګوهر خان خټك، صدر خان خټك ، عبدالقادر خان خټك او افضل خان خټك غوندي لوے لوے شاعران او عالمان پيدا کړي وو او تر اوسه دغه مکتب د پښتو ادب ګلستان ښېرازه کړے دے ـ زما د دي بحث مطلب دا دے چي د پير روښان او خوشحال خان بابا تحريکونه سوچه قامي او سياسي وو ـ دي تحريکونو ته مونږ په خصوصي توګه ادبي تحريکونه نۀ شو وئيلي بلکې دا وئيلي شو چي د دغه تحريکونو په وجه د پښتو ادب دوه مکتبونه په وجود کښي راغلل او د دغه ادبي مکتبونو په دغه تحريکونو کښي د مخکښي بوتللو لوے لاس وو ـ

اوس راځو د شلمي صدۍ يو ډېر لوے منظم تحريك طرف ته چي مونږ ورته تعليمي، ادبي، قامي ، سياسي او شعوري تحريك وئيلي شو ـ د دغه تحريك محرك ستر پښتون مبارز فخر افغان باچا خان دے چي د جهالت په تيارو کښي پروت د بي علمه، بي اتفاقه او بدحاله پښتون په حالت غمژن او ويرژن کيږي او د دغه ارمان خاکه ئي ارواښاد فضل محمود مخفي د دي الفاظو سره مخکښي کوي :

زۀ د قوم په غم ژوندے يم دغه غم به په زړۀ تل وي
په ځيګر سوے له دي يم سر کښي اور مي دي نه بل وي

خدايه داسې ژوندون راکړې چې مې زړهٔ کښې غم د قام وي
په دې غم کښې لېونے وې دغه غم په ما بارتل وي
خدايه داسې وخت به راشي چې زمونږ جهاز به هم وي
لکه باد به په هوا شي په ترخو اوبو به سم وي
زهٔ به خپل جرنېل پسې يم په دشمن به داو کول وي
په ارمان ارمان له دې يم خدايه داسې وخت به کل وي

باچا خان يو سوچ خپل کړو، کهٔ چرې پښتون په تعليمي او علمي لحاظ سره معمور شي نو هله به د خپل لساني، سياسي ، شعوري، ثقافتي او تمدني حالت نه خبر شي او د جهالت د تيارو نه به بهر شي او پښتون قام به د ترقۍ په لار مخکښې لاړ شي او دغه قلم او کتاب به د دهٔ د روښانه ژوند ضمانت وګرځي۔

په دې باره کښې باچا خان د خپل کتاب "زما ژوند او جدوجهد" کښې ليکي:

> زهٔ په مشن سکول کښې د خپل هېډ ماسټر او د هغهٔ د ورور ډاکټر وګرم نه ډېر متاثره وم ۔ د هغوي قربانيو راباندې ډېر اثر کړے وهٔ۔ زما هم دا خيال پيدا شوے وهٔ چې د دې قام او وطن خدمت مې وکړې۔ په دغو ورځو کښې زمونږ د قام د جهالت په وجه ډېر بد حالت وهٔ ۔ نهٔ د

www.sikaraam.com

حکومت له خوا څهٔ انتظام وهٔ او نهٔ د قام له خوا۔ د تعليم کولو هېڅ انتظام نه وهٔ او کهٔ په کوم کلي کښې به پرائمري سکول وهٔ هغې ته به هم ملايانو څوك نهٔ پرېښودل نو ما غوښتل چې د پښتنو د بچو د تعليم د پاره په ملك کښې اسلامي مدرسې جوړولو کوشش وکړم او خپل ژوند به په دې خدمت کښې تېروم ۔ په ۱۹۱۰ء کښې ما او مولوي عبدالعزيز صاحب يوه مدرسه په اتمانزو کښې جوړه کړه او د نورو مدرسو جوړولو د پاره مو په نورو علاقو کښې دوره شروع کړه۔ د خلقو توجه مې د علم طرف ته کړه او د پښتنو په زړونو کښې مې د علم د ضرورت احساس پيدا کړهٔ او دغه شان مو ورو ورو په مختلفو علاقو کښې د مدرسو جوړول شروع کړل په لږ وخت کښې ډېرې مدرسې جوړې شوې۔

تاريخ ګواه دے چې هر تحريك يو نصب العين او مقصد د پاره شروع کېږي نو په مخالفت کښې ئې خامخا څوك راوچتېږي نو دغه شان هم په دغه ورځو کښې د مدرسو جوړولو مخالفت کښې د هغه وخت ملايان، پيران او خانان راوچت شول او مخالفت ئې شروع کړهٔ او په خپل تقريرونو کښې به ئې خلقو ته وئيل:

سبق د مدرسې وايي
د پاره د پيسې وايي
په جنت کښې به ئې ځاے نۀ وي
په دوزخ کښې به غوپې وئ

خلقو چې به دا واوريدل نو خپل بچي به ئې منع کول۔

په دغه حقله باچا خان وايي:

په دغه وخت کښې قام د ملايانو او باباګانو په جال کښې ګېر وۀ او د هغوي د اثر لاندې د بل چا اثر ئې لانۀ وۀ منلې او يو قام هله د چا اثر قبلوي چې اثر والا پکښې پيدا شي کله چې ملايانو زمونږ د مدرسو مخالفت شروع کړۀ نو د خپلو مدرسو د پاره مونږ د ترنګزو حاجي صاحب سرپرست وټاکۀ نو په دې طريقه مونږ څۀ نا څۀ د ملايانو د تخريب نه بچ شو۔ د حاجي صاحب په وجه مونږ ته په دې کار کښې ډېره کاميابي حاصله شوه۔(زما ژوند او جدوجهد صفحه ۲۹)

هر کله چې انګريز په دې خبر شۀ چې پښتون قام په تعليمي لحاظ پرمختګ غواړي او دغه تعليمي پرمختګ سره به په پښتون قام کښې انقلاب راشي او دغه انقلاب زمونږ د پاره د يو لوے طوفان ذريعه وګرځي او دا يو داسې قام دے چې زمونږ د مقابلې طاقت او جرات لري نو ولې دې مونږ د

www.sikaraam.com

دوي دغه منصوبې ختمې نۀ کړو او هم په دې کوشش کښې لګيا شو۔ د دغه مدرسو جوړولو تحريك ناکامه کولو د پاره ئې هر قسم طريقې خپلې کړې۔ په دې دوران کښې د خلافت تحريك شروع شۀ او د هجرت کولو اواز پورته شۀ نو د دې سيمې پښتانۀ هم افغانستان ته په هجرت لاړل۔ په دغه کښې باچا خان هم په هجرت لاړۀ چې پنځلس کاله پس راغے نو وايي:

د افغانستان او ازاد قبائلو چې مې حالت وليدۀ او پنځلس کاله مې په هندوستان قبائلو او افغانستان کښې غرزې پرزې وکړې نو په دې نتيجه ورسېدم چې انقلاب د منډې کار او دومره اسان څيز نۀ دے۔ انقلاب د سړې سينې کار دے۔ انقلاب علم او پوهه غواړي ، انقلاب عالمان او پوهان غواړي۔ د انقلاب د پاره د اشخاصو ضرورت دے۔ تۀ ګوره چې زمونږ جذباتي ملګري په څومره جوش راوتلي وو ، ټول لاړل خوارۀ وارۀ شول نو کښېناستم د ځان سره مې ښۀ فکر وکړۀ ، په دې نتيجه ورسېدم چې زمونږ د قام نۀ تجارت خوا ته توجه شته ، نۀ د صنعت خوا ته ، نۀ د زراعت خواته او نۀ د تعليم خواته۔ د بلې خوا په رسمونو رواجونو کښې تر غوږو ډوب دے۔ په خانه جنګو اخته دے۔ داسې قام انقلاب نۀ شي

کولې او دا قام د دې بلاګانو خلاصول په کار دي
چې سیاسي شعور پکښې پیدا شي او دا کار یوه
پُر امنه فضا غواړي۔ تر دغه وخته پورې زهٔ په دې
عقیده وم چې دا ټول کارونه انقلاب غواړي۔
تشدد راته د انقلاب نژدې او د کامیابۍ لار
ښکاریده خو د تجربې نه وروستو راته معلومه
شوه چې د جنګ په وخت کښې اسونه نهٔ تیارېږي
نو ځکه مې اراده وکړه چې خپل کلي ته واپس
کېږم او د عدم تشدد د اصولو په بنا به کار کوم ،
اول به د انقلابي اشخاصو د تعلیم او تربیت د پاره
قومي مدرسې جوړوم نو ځکه اتمانزو ته راغلم۔
زهٔ چې د هجرته بېرته راغلم نو د هغو مدرسو
بېرته جاري کولو کوشش مې کولو چې پېرنګیانو
د جنګ په زمانه کښې بندې کړې وې۔ (زما ژوند
او جدوجهد ، مخ ۱۸۲۔۱۸۳)

باچا خان دغه تعلیمي او اصلاحي تحریك په منظم ډول مخکښې بوتلل غوښتل نو په ۱۹۲۱ء کښې د انجمنِ اصلاح الافاغنه په نوم تولے ئې جوړ کړهٔ چې د هغې مقصد او نصب العین د پښتنو د غلطو رسمونو ، رواجونو د اصلاح کولو د تشدد نه د منع کولو او پکښې د قامولۍ د مینې او محبت پیدا کول وو او هم په دغه کال ۱۹۲۱ء کښې ئې د انجمن د

www.sikaraam.com

باچاخان عهد ساز شخصیت

سپوري لاندې په اتمانزو کښې د ازاد سکول بنیاد کېښېښودهٔ۔ د دې سکول په بنیاد کېښېښودو کښې د باچا خان سره قاضي عطاء الله ، میا احمد شاه ، حاجي عبدالغفار خان ، محمدعباس ، عبدالاکبر خان اکبر، تاج محمد خان ، عبدالله شاه او خادم محمد اکبر ملګري وو۔

په دې حقله باچا خان په خپل کتاب زما ژوند او جدوجهد کښې لیکي:

مونږ د خلقو د پوهولو او پکښې د مینې محبت،
وروری او قامولۍ د پیدا کولو د تعلیم شوق د
پیدا کولو او د قام نه د غلطو رسمونو رواجونو
ختمولو او د قامي مدرسو د پاره د مرستې
حاصلولو په غرض کلي په کلي کور په کور دورې
شروع کړې او په خلقو کښې مو د ژوند احساس
پیدا کړو۔ زما د دورو پېرنګي سره ویره پیدا شوه۔
سر هملټن زمونږ د صوبې چیف کمشنر وهٔ ، هغه
زما باباجان وغوښتهٔ ، ورته ئې ووې چې دا ځوے
دې څهٔ کارونه کوي ، ټول خلق لمسوي۔ منع ئې
کړه۔ د دهٔ سکتر سعدالله خان د عمرزو خان وهٔ۔
هغهٔ مې باباجان ته وئیلي وو چې تهٔ ګوره چیف
کمشنر ستا خومره احترام کوي۔ خومره چې ستا
مني هغه هومره د چا نهٔ مني۔ تهٔ د دهٔ دخوشحالۍ

د پاره خپل ځوے منع کولې قدرې نۀ شې ـ بابا مې راغے، زۀ ئې کښېنولم ، راته ئې وئيل چې ځويه د دې کارونو نه لاس واخله ، ځان دې په مصيبت اخته کړے دے ـ سرکار هم خفه کېږي چې نور څوك ئې نۀ کوي تۀ ئې څۀ کوې ـ ما ورته وې چې بنه ده بابا چې تۀ وايې مۀ کوه نۀ به ئې کوم، ډېرو خلقو چې مونځ پرېښے دے نو زۀ ئې هم پرېږدم خو تۀ به بيا ما ته نۀ وايې چې مونځ ولې نۀ کوې ؟ بابا مې راته ووئيل چې مونځ خو فرض دے ـ ما ورته وې بابا دا علم خو هم فرض دے ـ بابا مې وې بنه ده ځه کوه او بيا چيف کمشنر ته ورغے ورته ئې ووئيل چې صاحبه مونږ ستاسو د خوشحالۍ دپاره خپل دين نۀ شو پرېښودې ـ (زما ژوند او جدوجهد مخ ۱۵۸ ـ ۱۸۲)

د باچا خان دا ارمان وۀ چې د پښتون بچي دې د زمانې د نوي تعليم او د خپل ثقافت ، ژبې ، تاريخ نه واقف شي نو ځکه باچاخان مغربي او مشرقي علوم دواړه د پښتنو بچو ته په دغه مدرسو کښې ورکول غوښتل چې پښتون به د تعليم په وجه اتفاق او ورورولي مينه وپېژني او د تپوك په ځاے به د قلم او کتاب په ذريعه خپل مرام ته ورسي ـ پېرنګے په خبره پوهه شو چې دا تحريك اوس د ختمېدو نۀ دے او باچا خان او د هغۀ

www.sikaraam.com

باچاخان عهد ساز شخصيت

ملګري په خپلو ارادو کښې کلك دي او دوي مونږ هېڅ کله هم د خپلې لارې نه اړولې نۀ شو ـ دوي په پېسو اخستې نۀ شو او دا تحريك په خان ، مُلا ، پير باندې نۀ ناکامه کېږي نو بله لار ورسره نه وه نو باچا خان ئې سره د انجمن اصلاح الافاغنه د ملګرو د دفعه 40 FCR لاندې په دسمبر ۱۹۲۱ء کښې ګرفتار کړل نور ملګري ئې خوشې کړل خو باچا خان ئې درې کاله قېد کړۀ او په جېل کښې ورسره ناروا سلوك وشۀ او تکليفونه به ئې ورکول چې دې به د خپلې خبرې نه واوړي خو دغه د غېرت او پت ډك پښتون چرته د خپلې خبرې نه اوړېدۀ ـ مرګ ته تيار وۀ خو دپښتون غلامي ئې نۀ منله ـ د انګرېز دا خيال وۀ چې د باچا خان نيولو سره به د مدرسو جوړولو دغه تحريك او انجمن اصلاح الافاغنه به ختم شي خو دې تعليمي تحريك په کلي کښې د مدرسو جال خور کړے وۀ او مرکزي مدرسه د اتمانزو ازاد هايي سکول وۀ او بيا هغه وخت راغلو کوم چې فخرِ افغان باچا خان سترګې په لار وۀ ، د دې مدرسو په ذريعه په هلکانو کښې د ديني ، مذهبي ، تاريخي او سياسي شعور پيدا شو او هم دې مدرسې د ماسټر عبدالکريم غونډې پوهه عالم، اديب، شاعر او دانشور پيدا کړۀ او هغه به دغه تحريك کښې د خپل دماغ ، قلم او ژبې په ذريعه جوش او ولوله پيدا کوله ـ دې مدرسې د عبدالولي خان غونډې يو بې باکه جرې ستر سياستدان پيدا کړۀ ـ دې مدرسې د عبدالغني خان غونډې د لويې پاې شاعر،

اديب ، فلاسفر پيدا کړۀ - دې مدرسې د عبدالروف قربان
غوندې شاعر او سياستدان په درګۍ ملاکنډ کښې پيدا کړۀ -
دې مدرسې د سعادت خان جلبل په شان ملي شاعر پيدا کړۀ
چې تر مرګه د باچا خان لمن ئې نۀ وه پرېښې او دغه شان په
صوابۍ ، نوښار، مردان ، کوهاټ ، بنو، ډېره اسماعيل خان ،
هزاره او قبائلي اېجنسو کښې د دې مدرسو نه چې څومره
هلکان فارغ شوي وو هغوي د خپلو تقريرونو ، نظمونو ،
تحريرونو په ذريعه اودۀ قام راويښول شروع کړل او دغه شان په
پښتنو کښې د باچا خان د زړۀ ارمان په دمه دمه پوره کېدۀ او
پښتون قام د علم د رڼا ليتکي بلول او په مخکښې تګ ئې
کولو لکه څنګه چې وئيلې کېږي چې د هر تحريك په شا د هغه
ژبې د ادب لاس وي او دغه ادب د اجتماعي فکر ترجمان شي
او بيا د هغه ژبې قام ته د خپل منزل لارې ښايي او په دغه لارو
بيا هغه قام يون کوي او په دې هرڅۀ کښې د اديب او شاعر ،
عالم ، پوهان ، دانشور لاس وي او دغه وجه وه چې دغه
مدرسو کښې لوستونکيو هلکانو ته د ميا احمد شاه ، مولوي
محمد اسماعيل ، خادم محمد اکبر ، تاج محمد تاج ، حاجي
عبدالغفار خان ، عبدالاکبر اکبر ، محمد عباس خان غوندې
پوهانو ، عالمانو ، اديبانو ، شاعرانو رهنمايي او د استاذۍ
شرف حاصل وۀ - د باچا خان دې هلو ځلو سره پښتون راويښ
شۀ ، خپل اقدار ئې وپېژندل ، د خپلې ژبې ، ثقافت او تاريخ نه

www.sikaraam.com

خبر شۀ او د انګريز نه ئې د ازادۍ مطالبه وکړه - باچا خان پوهه
شۀ چې زما حکمتِ عملۍ رنګ راوړۀ ځکه چې هغه د
مخکښې نه د عدم تشدد لار خپله کړې وه - د ټوپك په ځاے د
قلم نه کار اخستۀ او د قلم او کتاب په ذريعه ئې پښتون قام
راويښ کړۀ - باچا خان او د هغوي ملګري په دې پوهېدل چې د
دې تحريك د کاميابۍ انحصار په خلقو کښې جوش جذبه
ولوله او غورځنګ په هله راپيدا کېږي چې زمونږ د تعليمي
تحريك په نتيجه کښې جوړو شويو مدرسو کوم عالمان ،
پوهان، شاعران ، اديبان ، دانشوران، فنکاران او سياستدانان
پيدا کړي هغوي دې کلي په کلي کور په کور حجره په حجره او
جومات په جومات وګرځي او د خپلو ملي او قامي انقلابي
شعرونو ، ليکونو او تقريرونو په ذريعه خپل پيغام پښتنو ته
ورسوي او هم دغه شان دې ثقافتي ، ادبي جرګې او تنظيمونه
قائم کړي - انجمن اصلاح الافاغنه دا فيصله وکړه چې هر کال
به د دې انجمن د سپورې لاندې کليزې جلسې کولې شي ، په
دغه جلسو کښې به مشاعرې او ډرامې هم کېږي او په دې سره
به د پښتو ادب او ثقافت ارتقا ومومي - د دې فيصلې په رڼا
کښې انجمن اصلاح الافاغنه په اپريل ١٩٢٧ء کښې د يو
طرحي مشاعرې او ډرامې اهتمام وکړۀ او کومو شاعرانو چې
ښه نظمونه وئيلي وو هغوي ته ئې انعامونه او تمغې هم مقرر
کړې - د دغه اولنۍ مشاعرې طرحه وه :

"کهٔ زلمي چرې په خپل وطن قربان شي "

په دې مشاعره کښې اول انعام ارواښاد عبدالخالق خليق صاحب د سرو زرو تمغه واخسته، دويم انعام ارواښاد فضل محمود مخفي صاحب د سرو سپينو ګډه تمغه واخسته او دريم انعام د کوهاټ مولانا ګل احمد صاحب ته د سپينو زرو تمغه ورکړې شوه ـ د ارواښاد خليق صاحب د نظم څو شعرونه په دا رنګ وو :

د سرحد صوبه به هم يو ګلستان شي
کهٔ زلمي چرې په خپل وطن قربان شي
چې د خپل وجود اختيار ئې لاس کښې نهٔ وي
په تش نوم به څهٔ امير شي څهٔ به خان شي
هيڅ مشکله ازادي نهٔ ده خليقه
خو کهٔ څوک د اتمانزو په پل روان شي

او دغه شان په دغه جلسه کښې د عبدالاکبر خان اکبر ليکلې شوې ډرامه "درې يتيمان" په نوم سټيج شوې وه ـ خان عبدالولي خان په دې ډرامه کښې د مشر يتيم کردار ادا کړے وهٔ ـ عبدالولي خان په خپل کتاب " باچا خان او خدايي خدمتګاري " کښې د دې ډرامې په حقله ليکي :

دا د يو غريب زميندار د کورنۍ قيصه وه چې هغه عاجز د ماليې د ورکولو نهٔ وهٔ نو په هغې

www.sikaraam.com

باچاخان عهد ساز شخصيت

کښې ئې کور تالا شوے وهٔ او هغه زندان ته ليږلے شوے وهٔ ـ د هغهٔ نه وروستو دوه ماشومان بچې پاتې شوي وو ـ زهٔ پخپله په دغه ډرامه کښې وم او د مشر يتيم کردار مې په غاړه وهٔ چې زمونږ کور تالاشو ، پلار رانه پوليس د ملك په ښودنه بوتلو نو يو ساعت پس زما دا کشر ورور ما ته په سټيج په ژړا شو ـ وې وږے يم ، سټيج ته مخامخ په زرګونو خلق ناست وو ، په دې ډرامه کښې بالکل بوخت، دې هلك چې ما ته په دويم ځل ووې چې لالا زهٔ وږے يم نو په دې مخامخ ناستو تماشګيرو نه يو بوډا راپاڅېدهٔ ، نيغ سټيج ته راغے، ما چې ورته وکتل نو سترګې ئې د اوښکو ډکې وې ، هغه ئې د پټکي په پلو اوچې کړې ، د ترخ د جيب نه ئې څهٔ راوويستل او ما له ئې په لاس کښې کښېښودل او ډېره په تسله ئې ما ته ووې چې بچے خفه کېږه مه ، دا واخله او خپل دې ماشوم ورور له پرې ډوډۍ واخله ، ما چې وکتل نو هغهٔ زما په لاس کښې يوه روپۍ او شپږ انې پرېښې وې ـ

(باچا خان او خدايي خدمتګاري مخ ۳۷۷)

دغه شان د پښتونخوا په دې سيمه دغه اولسي مشاعره اولنۍ مشاعره او دغه ډرامه "درې يتيمان" اولنۍ ستېج ډرامه وه چې اعزاز ئې دغه انجمن ته حاصل دے۔

د ګران پوهاند ډاکټر همايون هما صاحب د وينا مطابق:

> رضا همداني "درې يتيمان" ته د پښتو ادب وړومبۍ تسويدي ، عملي او منظمه ډرامه وئيلي ده ۔ (پښتو مجله ،درې مياشتنۍ ۔ جولايي، ستمبر ۲۰۰۷ء صفحه ۵۲)

په کال ۱۹۲۸ء کښې د اپريل په يويشتمه نېټه په کليزه دستوره کښې په اتمانزو کښې يوه بله طرحي مشاعره د حاجي عبدالغفار د صدرات لاندې وشوه چې طرحه ئې دا رنګه وه :

" کۀ دې خيال د ازادۍ د خپل وطن شي"

هم په دغه جلسه کښې يوه بله ډرامه د عبدالاکبر خان اکبر ليکلې د "تر بور" په نوم ستېج شوې وه ، دغه هم يوه اصلاحي ډرامه وه ؛

د دې جلسې باره کښې عبدالخالق خليق صاحب په خپل کتاب " زۀ او زما زمانه" کښې ليکي:

په دې کال کښې چې موسم وۀ د بهار
صدارت کښې د حاجي عبدالغفار
اتمانزو کښې جلسه وشوه عاليشانه
عالمونه وو راغلي له هر خوا نه

www.sikaraam.com

د تېر کال په شان ډرامه پکښې هم وشوه
د پښتو مشاعره پکښې هم وشوه
طرحه دا وه کۀ د چا ياده تر نن وي
"کۀ دې خيال د ازادۍ د خپل وطن وي"
کوم يو نظم چې له ټولو وۀ بهتر
هغه شمېر شو د خادم محمد اکبر
دوېم نظم د تورسم کاکا حساب شۀ
د شېرپاو فضل واحد درېم کامياب شو
(زۀ او زما زمانه ، صفحه: ۴۲)

د دغه ډرامې باره کښې سيد صابر شاه صابر په خپل کتاب " د رڼاګانو محفلونه" کښې ليکي :

> په کال ۱۹۲۸ء کښې د ازاد سکول په کليزه غونډه کښې په اتمانزو کښې بله ډرامه هم د عبدالاکبر خان اکبر د "تربور" په نوم د ستېج په سر وښودلې شوه۔ دې ډرامې اصلاحي اړخ لرلو۔ د دې ډرامې اصلي کاپۍ په ۱۹۳۰ء کښې هغه وخت د مېنځه لاړې چې د عبدالاکبر خان اکبر د کور تلاشي انګرېز سرکار وکړه او هغه "تربور" نومې ډرامه ئې هم د هغۀ د نور ډېر منظوم کلام سره په خپله قبضه کښې واخسته۔

(د رڼاګانو محفلونه، د ادبي جرګو مرکو تاريخ،
مخ ۴۴)

په ۲۱ م اپرېل ۱۹۳۰ء په اتمانزو کښې يوه ډېره درنه جلسه وه چې د صوبې د ګُټ ګُټ نه ورته پښتانهٔ راغلي وو . په دغه جلسه کښې د انجمن اصلاح الافاغنه او د خدايي خدمتګارو جرګې الحاق وشهٔ . په دغه جلسه کښې يوه درنه مشاعره هم شوې وه چې په ګڼ تعداد کښې شاعرانو په کښې ګډون کړې وهٔ . د دې طرحې مشاعرې طرحه دا رنګه وه :

جنګ د ازادۍ له همېشه زلمي وتلي دي

د دې مشاعرې په حقله احمد کاکا په خپل کتاب "خدايي خدمتګاري" کښې ليکي :

شپې له مشاعره وه ، د ټولې صوبې نه شاعران راغلي وو . قابلِ ذکر کسان پکښې دا وو ؛ ګل احمد د مرغز، تورسم د دوه سرو، فضل واحد ملا د شېرپاو، حبيب الله کاکا د ترنګزو، سيدرسول رسا بدرښو، عبدالاکبر اکبر د عمرزو، عبدالخالق خليق د ماڼکي، خادم محمد اکبر د چارسدې، ميا شاکرالله د نوښار، نصر الله د اتمانزو او نور هم ډېر وو خو ماته ئې نومونه نهٔ دي ياد . د مشاعرې طرح دا رنګه وه:

"جنګ د ازادۍ له همېشه زلمي وتلي دي"

د مرغز ګل احمد په دې طرح دا نظم وئيلے وهٔ :

www.sikaraam.com

جنګ د ازادۍ له همېشه زلمي وتلي دي
را به وړي غونچې د ګلو نن پرون کښې تلي دي
باز کهٔ د غماز په منګل ناست دے هېڅ پروا نشته
مونږ د زړهٔ په غوښو باتوران ورته ساتلي دي
نهٔ کوي تعليم د ازادۍ پښتونه ړوند شولې
تا د غلامۍ په مدرسه کښې څهٔ لوستلي دي
جنګ د ازادۍ له همېشه زلمي وتلي دي
رابه وړي غونچې د ګلو نن سبا کښې تلي دي
نخښه د مراد زمونږ به درنګ ساعت له ولګي
مونږ ورله خپل کور د اتفاق ګولۍ ساتلي دي
مهٔ کوه غفلت پښتونه نور اوس ويښ د خوبه شه
څهٔ رنګ چې الفاظ د ګل احمد له خلې وتلي دي
جنګ د ازادۍ له همېشه زلمي وتلي دی
رابه وړي غونچې د ګلو نن پرون کښې تلي دي

دا نظم ګل احمد او فردوس اورلے وهٔ . د دواړو اوازونه ډېر ښکلي وو . مشاعره تر ډېره وخته پورې جاري وه . د دې د پاره خليق صاحب ، خادم صاحب او تورسم دوي مقرر وو چې نمبرې ورکړي . دوي ګل احمد له اول ، فضل واحد ملا له دوېم او تورسم له درېم نمبر ورکړهٔ . په انعامونو کښې د

چاندۍ تمغې، نومونه ورباندې ليکلي وو ـ دې
مشاعرې خلق داسې کړل لکه چې په اور تېل
واچوي.
(خدايي خدمتګار تحريك ورومبے ټوك، احمد کاکا.
صفحه: ۱۸۷، ۱۸۲، ۱۸۵)

عبدالخالق خليق په خپل کتاب ''زۀ او زما زمانه'' کښې د دې
مشاعرې په باره کښې ليکي :

په شلم او يويشتم مياشت د اپرېل
اتمانزو ته خلق راغلل ډېر په سېل
سالانه جلسه وه بيا د انجمن
ورته راغلل عالمونه د وطن
پکښې وشو قسماقسم تقريرونه
رنګارنګ هم پکښې وشو تجويزونه
د شپې وشوه بنۀ درنه مشاعره
ګل احمد صاحب ته ورکړې شوه تمغه

د انجمن د کليزو مشاعرو او ډرامو نه علاوه نوري
مشاعرې او ډرامې د انجمن له اړخه شوي دي لکه په ۱۹۳۰ء
کښې د عبدالخالق خليق ليکلې ډرامه ''د خدايي خدمتګار''
په نوم د فخر قوم ميا صاحب په خواهش په زيارت کاکا

www.sikaraam.com

صاحب کښې په يوه جلسه کښې ستيج شوې ده ـ د دغې
ډرامې هيرو د خليق صاحب ورور عبدالمالك وۀ.
په دې باره کښې ګران پوهاند ډاکټر محمدهمايون هما
صاحب درې مياشتنۍ پښتو جولايي ـ ستمبر ۲۰۰۷ء ، په
خپله يوه مقاله ''بنګلا'' کښې ليکي :

د پښتو اولنۍ ډارمې ''درې يتيمان'' نه پس چې
کومې ډرامې زمونږ مخې ته راغلې هغه د رضا
همداني د وينا له مخه د امير نواز خان جليا
''درد'' (۱۹۳۰ء)، د عبدالخالق خليق ''خدايي
خدمتګار'' (۱۹۳۰) او شهيده سکينه او د فضل
رحيم ساقي ''سپېرۀ مرګے'' (۱۹۳۵ء):

او هم په دغه مقاله کښې ډاکټر پروفيسر هما صاحب بل ځاے
ليکي:

د پښتو د ورومبۍ طبعزادې ډرامې ''درې
يتيمان'' مصنف عبدالاکبر خان اکبر د ''جونګړه''
په نامه خپله دويمه ډرامه په کال ۱۹۴۵ء کښې
ليکلې وه چې عمرزو او شاهي باغ کښې ستيج
شوه او په کال ۱۹۴۲ء کښې چاپ کړې شوه ـ په
جونګړه کښې د اولس د معاشي بدحالۍ او د
شتۀ منو د لاسه د هغوي د تريخ ژوند نقشه
راښکلې شوې وه او ورسره قام ته د سياسي شعور

یو درس هم په کښې موجود دے ۔ ‹درې میاشتنی پښتو ، جولایي ، ستمبر ۲۰۰۰›

باچا خان چې دپښتون قام د پوهې ، علم، تعلیم ، د خپلې ژبې ثقافت، تاریخ نه د خبرېدو او په عملي شکل کښې راوستولو د پاره کومه حکمت عملي خپله کړې وه هغه په هغې د کامیابۍ په طرف تګ کولو روان وۀ او کامیابي ئې موندله ۔ هغه په دې نتیجه اورسېدۀ چې ما کوم تحریك شروع کړے دے نو په پښتو کښې د دې تحریك د کامیابۍ د پاره نوري ذریعې لټول پکار دي او هغه د پښتو ادب دے چې دا د ابلاغ یوه لویه ذریعه ده ۔ لکه څنګه چې مخکښې په تفصیل سره ذکر وشۀ چې د انجمن له خوا د مشاعرو او د ستېج ډرامو اهتمام په ډېر زور او شور سره وشۀ او د پښتو ادب په ترقۍ کښې دغه صنفونو ډېر لوے کردار ادا کړۀ او تحریك ئې د صوبې په ګوټ ګوټ کښې متحرك کړۀ خو باچا خان لا هغسې پوره مطمئن نۀ وۀ ، ولې چې هغه دپښتون قام سره یوه لېونۍ مینه لرله او دې مینې هغه په قلار نۀ پرېښودۀ ۔ هغه د خپل قام او دپښتو ژبې ترقي غوښتله څکه خو باچا خان په خپل کتاب "زما ژوند او جدوجهد" کښې لیکي :

> په جېلخانه کښې ما د خپل قام په حالاتو په ښهٔ شان سره غور کړے وۀ ۔ زۀ په دې نتیجه ورسېدم چې په دنیا کښې هېڅ یو قوم بغیر د

www.sikaraam.com

خپلې ژبې ترقي کولې نۀ شي او په هغوي کښې علوم او فنون پیدا کېدے نۀ شي ۔ ما دا اراده کړې وه چې ضرور به یوه رساله په پښتو کښې د خپل قوم د پوهولو ، د دنیا د حالاتو نه د خبرولو او د خپلې ژبې طرف ته مائل کولو ‹مخ کولو› د پاره جاري کوم او د دې کوشش به هم کوم چې انجمن پخپله ژبه کښې د بچو د پاره د ابتدایي تعلیم انتظام وکړي ۔ حقیقت دا دے چې دغه وخت په پښتو ژبه کښې هېڅ نۀ وو او پښتو د چا یاده وه؟ او پښتون قوم دومره ناپوهه ، نادانه وۀ چې دا خپله ژبه ورته سپکه ښکارېده او چې کوم قوم ته خپله ژبه سپکه شي نو هغه سپك شي او چې خپله ژبه ترې ورکه شي نو هغه وروك شي ۔ د راتلو سره ما دا دوه خبرې انجمن ته پېش کړې ، انجمن دې خبرو سره خو اتفاق وکړۀ لیکن د مالي مشکلاتو په وجه پرې عملي قدم فوراً اخستلے نۀ شۀ ۔ د رسالې ذمه واري ما په خپل سر واخسته او عبدالاکبر خان او عبدالله شاه ته دا خبره حواله شوه چې د رسالې د جاري کولو د پاره اجازت نامه دې د حکومت نه واخلي لیکن په مینځ کښې درې کاله تېر شو او

هغوي د اجازت نامې د پاره يو درخواست قدرې هم ونۀ کړې شۀ. زۀ پوهه شوم چې بغېر زما نه دا کارنه شي کېدے او د ۱۹۲۷ء په اخر کښې ما دې کار ته پخپله ملا وتړله او دا کار مې په خپل لاس کښې واخستۀ. د اجازت نامې د پاره مې حکومت ته درخواست ورکړۀ. اجازت نامه مې حاصله کړه او په ۱۹۲۸ء کښې مې د پښتون په نوم يوه رساله د پښتو په ژبه کښې د اتمانزو نه جاري کړه. افسوس خو په دې دے چې پښتون دومره لوے قوم او خداے ورله د نعمتونو او دولتونو ډك ملك ورکړے دے ، نۀ د دۀ په خپله ژبه کښې يوه رساله او نۀ يو اخبار شته. دا د پښتو ژبې اولنۍ رساله ده چې د پښتنو په ملك کښې جاري شوه. پښتون قوم ډېر خرچي دے لېکن دې قسم ځيزونو باندې پېسې نه لګوي او په دې قسم ځيزونو خرچ کولو سره نا اشنا او نابلده دې. ډېرې پېسې ما د خپل جېب نه پرې خرچ کړې. دې رسالې د پښتنو په ښځو او نرو کښې يوه نوې ژندګي پيدا کړه او دا رساله په پښتنو کښې ډېره هردلعزيزه شوه. دا خپل ملك خو پرېږده په

www.sikaraam.com

يورپ ، امريکه او اسټرېليا کښې د دې نه خبر شو نو هغوي به غوښته او امداد به ئې هم ورسره کوۀ. د پښتنو ئې پښتو طرف ته شوق پيدا کړۀ.

(زماژوند اوجدوجهد ،مخونه: ۲۳، ۲۳۴، ۲۳۳)

د پښتون رسالې د ورومبۍ ګڼې مدير عبدالغفار خان باچا خان وۀ او کشر مدير ئې خادم محمد اکبر وۀ. د پښتون رسالې په ورومبي مخ يعنې ورومبۍ پاڼه باندې د قامي شاعر خادم محمد اکبر دا شعر ليك وۀ:

نۀ کلونه د غلام په غلامۍ کښې
نه ساعت د ازادۍ كۀ ځنکدن وي

محترم پروفېسر ډاکټر محمد همايون هما صاحب په خپل کتاب " په سرحدي صوبه کښې د صحافتي او ادبي مجلو روايت" کښې ليکي:

"پښتون" په دغه زمانه کښې د پښتو ورومبنۍ رساله وه او په دې کښې به د هغې وخت د ټولو نوموړو شاعرانو او د قلم د خاوندانو ليکونه چاپ کېدۀ. په کال ۱۹۳۰ء کښې چې کله باچا خان د پيرنګي حکومت ونيولو نو د پښتون اشاعت هم بند شۀ.

په مئي ۱۹۳۱ء كښې رساله په دوېم ځل جاري شوه او په دغې دوېم دور كښې نومورې شاعر او اديب عبدالخالق خليق د پښتون مدير وټاكلے شۀ ـ هغۀ د دسمبر ۱۹۳۱ء پورې پرچه ښۀ په باقاعدګۍ سره جاري وساتله خو تر دغې مياشت پورې د اتو اشاعتونو نه پس د باچاخان د ګرفتارۍ په وجه بيا بند شوه ـ په كال ۱۹۳۸ء كښې په درېم ځل د پښتون اجراء وشوه او چې كله په ۱۹۴۱ء كښې د مجلې د واكمنو نه حكومت ضمانت وغوښتۀ نو د مالي تنګسيا په وجه په مجبورۍ رساله بند كړې شوه ـ په كال **۱۹۴۵ء** كښې په سرحدي صوبه كښې د ډاكټر خان صاحب د وزارت په وخت كښې د پښتون اشاعت په څلورمه پېره شروع شۀ او د پاكستان د جوړېدو پورې جاري پاتې شۀ ـ په كال **۱۹۴۷ء** كښې د حكومت له اړخه د رسالې په اشاعت پوخ بنديز ولګېدۀ ـ (صفحه: **۵۲م۵۴، ۵۳**)

ګران ډاكټر هما صاحب هم په دغه كتاب كښې وړاندې ليكي:

د "پښتون" عمومي مزاج سياسي وۀ ـ د خدايي خدمتګار تحريك خبرونه د باچا خان تقريرونه د ملك د سياسي مشرانو د اهمو تقريرونو ترجمې

www.sikaraam.com

به په مجله كښې په باقاعدګۍ سره چاپ كېدې. وخت په وخت به په كښې د معلوماتي ، اصلاحي رنګ، ادبي ، تاريخي او تحقيقي ليكونه هم چاپ شو ـ باچا خان په ذاتي توګه د پښتون رسالې په اشاعت كښې ډېره دلچسپي لرله ـ په اتمانزو كښې د هغۀ حجره د مجلې دفتر وۀ ـ وروستو دغه دفتر سردرياب ته منتقل شۀ ـ پښتون د خپل وخت يوه درنه معلوماتي مجله وه او د پښتو صحافتي ادب په تاريخ ئې دوامي نقشونه ثبت كړي دي (صفحه: **۵۵، ۵۴**)

كۀ مونږ د باچا خان د تحريك يوه لنډه شان جائزه واخلو نو مونږ په دې نتيجه رسو چې د باچا خان تحريك د پښتون د پوهې، علم او ترقۍ د پاره وۀ ـ هغۀ دپښتون ژوند د سوكالۍ او خوشحالۍ سره ليدل غوښتل ، هغه د عدم تشدد قائل وۀ ـ هغۀ پښتون د جهالت د تيارو نه بهر كول غوښتل ـ هغه په پښتون قام كښې د ځان پېژندګلو غوښتله ـ هغه پښتون د تجارت ، صنعت او زراعت په ميدان كښې اختيارمند جوړلو د پاره هلې ځلې كولې نو څنګه چې وئيلې شي ادب او ژوند سره لاژم او ملزوم دي نو هغه هم د خپل تحريك د كاميابۍ د پاره د پښتو ادب لمن هم ټينګه نيولې وه او هم په دې پوهه وۀ چې د هر تحريك په شا د ادب لاس وي او كۀ مونږ سوچ وكړۀ نو د باچا

خان تحريك كۀ په اصلي معنو كښې د سياسي بېدارۍ تحريك وۀ نو ورسره ئې په قام كښې د ادبي شعور د بېدارولو د پاره هم كوشش كړے دے ولې چې ادب خو په مدرسو كښې زده كېږي او د هغۀ دغه مقصد او نصب العېن وۀ چې پښتو ژبه او پښتون قام دې د نورو ژبو او قامونو سره په يو صف كښې اودرېږي ۔ دغه وجه ده چې باچا خان او د هغۀ ملګرو پښتون قام د مشاعرو، ډرامو د تحرير او تقرير په ذريعه په هر مېدان كښې د انقلاب راوستلو درس او پېغام وركړے دے ۔ دا اعزاز او فخر باچاخان او د هغوي ملګرو ته حاصل دے چې په دې سيمه ئې د اولنۍ مشاعرې او سټېج ډرامې بنياد كېښود او ولې به ئې نه كښېښودۀ ځكه چې انجمنِ اصلاح الافاغنه په بنيادي نكاتو كښې دا دوه خبرې شاملې وې :

- ❖ دا جرګه به د پښتو ادب په خاطر په كال كښې يو ځل په اتمانزو كښې د ټولې صوبې د شاعرانو د مشاعرې او په سالانه جلسه كښې د شموليت دعوت وركوي ۔
- ❖ دا جرګه به د اولسي شاعرانو حوصله افزايي كوي او ناچارو سره به حسبِ توفيق مدد كوي ۔

(د برصغير پاك و هند ازادۍ كښې د پښتنو برخه ، مخ ۷، ۸۔ عبدالاكبر خان اكبر ، انجمنِ اصلاح الافاغنه)

د دې نه معلومېږي چې د انجمنِ اصلاح الافاغنه مشرانو ته دا پته وه چې دا تحريك بغير د پښتو ادب نه نيمګړے دے او تر

www.sikaraam.com

باچاخان عهد ساز شخصيت

ځو چې پښتنو خپله ژبه زده كړې نه وي نو تر هغې دوي ته د علم او پوهې مقام ته رسېدل ګران دي ۔ لكه ستر مشر عبدالولي خان په خپل كتاب "باچا خان او خدايي خدمتګاري" كښې ليكي :

چې كله به دوېم جماعت پاس پښتون هم په پښتو كښې خبرې كول خپله بې عزتي ګڼله په اردو كښې خبرې كول او اردو كښې خط ليكل به خپله پښتو ژبه كښې په خبرو كښې د اردو او فارسۍ غټ غټ ټكي ورټومبل به خلقو ته د تهذيب او تعليم نخښې ښكارېدې او چې چا له به څو ټكي انګرېزي ورتلله نو هغه خو بيا را پرې مۀ شې ۔ هغه خو به ځان د باچا (انګرېز) سره سيال ګڼلو او د وخت بې وخته او د بې ضرورته انګرېزۍ ټكي استعمالول به ئې اورېدونكي متاثره كړې او په هغوي د خپل علم او پوهې رعب كښېنوي ۔ كله چې خپلې ژبې پښتو ته د خلقو توجه راوګرځېده نو هغې سره ضروري وه چې پښتون د ژوند په دغه اړخ به هم ډېر ښۀ اثر وشي ، چې كله ليكل او لوستل په پښتو كښې شي نو د لوستلو د پاره ورله تابيا پكار ده نو باچا خان په خپله يوه مياشتنۍ رساله د پښتون په نوم د اتمانزو نه وېستله او په دې طريقه په پښتو ژبه كښې په اول ځل د قلمي انقلاب بنياد كښېښودې شۀ ۔ انقلاب ورته زۀ ځكه وايم چې اولنے قدم په دې سلسله كښې پښتنو شاعرانو پورته كړۀ ۔ شاعري اوسه پورې يواځې ګل او بلبل، سنه او وربل نه

چاپېره چورلېده ، ولې دې نوي انقلاب سره شاعري د اولسي ښېګړې یوه ذریعه وګرځولې شوه . پښتنو شاعرانو او لیکوالانو ته یوه نوې نخښه کښېښنودې شوه چې به هغوي پرې خپل متهونه وګورې.

(باچا خان او خدايي خدمتګاري.مخ: ۳۷۲، عبدالولي خان)

مونږ په دې نتیجه رسو چې دا تحریك د پښتون قام او ژبې ، ثقافت ، تهذیب ، تاریخ ته د لوړ مقام ورکولو تحریك وه او د دې تحریك د پرمختګ د پاره د پښتو ادب په لاره خپل تګ کول دې ، هله به خپل مرام ته رسي خو ورومبې به دا تحریك د پښتو ژبې او ادب تحریك ګرځول وي او هم هغه شان وشو. دې قامي تحریك یو پښتو ادب ته لویه برخه ورکړه ځکه نو مونږ ورته د پښتو تحریك هم وئیلې شو. ځکه چې دې تحریك پښتو ادب کښې ستر پوهان، ادیبان ، شاعران ، دانشوران او لیکوالان پیدا کړي دي چې پښتو ژبه ئې ژوندی ساتلې ده. په دې حقله ستر پوهاند ، ادیب ، شاعر او محقق ډاکټر هما صاحب په خپله یوه مقاله کښې "تحریك او ادبي تحریك" د سر خط لاندې لیکي:

> په شلمه صدی کښې د باچا خان د قامي تحریك په رڼا کښې چې کوم ادب پیدا شۀ هغه البته د تحریك غوښتنه پوره کوي او مونږ دغې ادب ته د قامي تحریك نوم ورکولې شو.

www.sikaraam.com

(میاشتنی ننګ ناموس،مردان.۱۹۹۲ء)

د دې دومره اوږد بحث نه دا نتیجه راولاړیږي چې د باچا خان تحریك پښتون قام ته د ډېر څۀ ورکړې دي . پښتون قام ئې د تعلیم، علم ، پوهې په رڼا منور کړے وۀ او د جهالت د تیارو نه ئې راوېستے او خپل مقام د پېژندګلو لار ئې ورته د پښتو ادب په ذریعه ښودلویوه هڅه کړې وه چې نن هغه ارمان د هغه ستر بابا پوره شۀ او پوره کېږي.

دلته به د علامه اقبال د یو فارسي شعر سره دا مقاله ختمه کړم :

شعر کجا و من کجا شعر و سخن بهانه ایست
سوئے قطار می کشم ناقهٔ بے زمام را

ترجمه:

چرته شعر او چرته زۀ ، شعر او سخن خو تشه یوه بهانه ده. د ملت د بې مهاره اوښې د وحدت د قطار په لوري راسمول دي.

کتابيات:

1. زما ژوند او جدوجهد۔ عبدالغفار خان ، کابل چاپ ۱۹۸۳ء
2. باچا خان او خدايي خدمتګاري ورومبے ټوک ۔ عبدالولي خان، د چاپ ځاے پېښور، ۱۹۹۲ء
3. د برصغير پاك او هند په ازادئ کښې د پښتنو برخه ۔ عبدالاکبر خان اکبر ، انجمنِ اصلاح الافاغنه ،يونورستي پبلشر افغان مارکيټ قيصه خوانۍ پېښور ، ۲۰۰۹ء
4. له پير روښانه تر باچا خانه ۔ علی خان محسود ۔ دانش خپرندوي ، قيصه خوانۍ پېښور
5. په سرحدي صوبه کښې د صحافتي او ادبي مجلو روايت ، د ۱۸۵۴ء تا ۱۹۷۵ء پورې ۔ ډاکټر محمد همايون هما ، سهيل پرنټرز مردان ۲۰۰۹ء
6. خدايي خدمتګار تحريك۔احمد کاکا ، يونيورستي بك ايجنسي، پېښور ۱۹۹۱ء
7. زهٔ او زما زمانه۔عبدالخالق خليق، اداره اشاعت سرحد پېښور ، ۱۹۷۴
8. د رڼاګانو محفلونه ۔ سيد صابر شاه صابر يونيورستي بك ايجنسي خيبر بازار پېښور ۱۹۹۴ء

www.sikaraam.com

9. د عبدالخالق خليق د ژوند او ادبي خدمات۔ مذکر شاه خليل، ملت پرنټرز لاهور، ۲۰۰۱ء
10. د ښکارندوي غوري په قصيده مشاعره۔ ګل باچا الفت ، کابل چاپ ۱۹۸۳ء
11. د پښتو پرون ، نن ، سبا ۔ اسير منګل ، دانش خپرندوي، قيصه خوانۍ پېښور ۲۰۰۵ء
12. د پښتو ادبي تحريکونه ۔ ډاکټر راج ولي شاه ختك ، پښتو اکېډمي پېښور يونيورستي ۱۹۸۹ء
13. مياشتنۍ ناموس۔مردان، ۱۹۹۲ء

ډاکټر محمد زبیر حسرت

د باچا خان بابا خبرې

❖ په ماشوموالي کښې چې څهٔ عادتونه په بچو کښې پیدا شي نو چې بیا غټ (لوے) شي نو هم پکښې وي او په ډېره مشکله د هغو بدو عادتونو نه خلاصېد ے شي۔
(زما ژوند او جدوجهد ۱۷ مخ)

❖ رښتیا خبره دا ده چې ظالمان بهادران نهٔ وي ، ډېر بُزدله او بې ایمانه وي ، بهادر سړے هېچرې په چا ظلم نهٔ کوي (مخ ۲۲)

❖ یوه ورځ زما پښه کږك شوې وه ، ډاکټر وګرم خبر شهٔ ، راغے، زهٔ ئې خپلې بنګلې ته بوتلم اوبهٔ ئې ګرمې کړې زما پښه ئې ووینځله او بیا ئې زما په پښه پټۍ ولګوله ۔رښتیا خبره خو دا ده چې زمونږ د رسول صلی الله علیه وسلم په قول "خیرالناس من ینفع الناس" باندې دوی عمل کړے د ے ، وایه زمونږ ، چې ناس یعني د خدا ے مخلوق خو لا پرېږده د خپل قام، ورور او عزیز خدمت کولو ته تیار نهٔ یو ، خدمت خو لا پرېږده په اور کښې

www.sikaraam.com

رانه ولاړ وي او ځکه خو خدا ے خوار او ذلیل کړي یو۔ ما کښې چې د انسانیت ، قوم پرستۍ، ورورۍ ، عزیزولۍ او وطن دوستۍ او د خدا ے د مخلوق د خدمت کومه جذبه پیدا شوې ده په هغې کښې زما د دې استاذ وګرم ډېر لاس د ے۔ ما به دا فکر کوهٔ چې دوی د کوم ځا ے نه راغلي دي ، زمونږ د قامه نهٔ دي ، زمونږ په مذهب نهٔ دي ، دلته راغلي دي او زمونږ د بچو خدمت کوي او غریبانانو ته د خپلې ګېډې برخه ورکوي او زمونږ خپل وطن د ے، زمونږ خپل بچې دي، زمونږ خپل قوم د ے او مونږ د هغوي د پاره هېڅ نهٔ کوو۔بیا به مې دې خپل قوم او ملك طرف ته خیال لاړ نو ما به دې ته ډېر فکر کاوهٔ چې زمونږ خانان ، نوابان، ملایان او تعلیم یافته خلق سره د دې چې مونږ یو قوم یو، یو ورونړه او یو مذهب یو خو دا جذبه راکښې نشته چې د دې خپل غریب قوم د بچو سره امداد وکړو ۔
(۲۸-۲۹ مخونه)

❖ زهٔ د وړوکوالي نه کفایت شعاره وم او د خپل خرڅ د پیسو نه به مې بچت کاوهٔ۔ هم دا وجه ده چې ما پخپل ټول عمر کښې د چا نه قرض نهٔ د ے غوښتے او نهٔ چاته مختاج شو ے یم۔خلقو زما نه قرضونه اخستي دي چې

ډېرو رانه خوړلي دي او زما د وروړ خان صاحب مټ لړ ارت وۀ۔ (۲۹ مخ)

❖ خدای بې نیازه دے۔ هېڅ شي او هېڅ چا ته محتاج نۀ دے۔ کۀ خېراتونه دي کۀ زکات دے کۀ صدقات دي، کۀ مونځ دے، کۀ روژه ده، کۀ حج دے، دا ټول زمونږ د ښېګړې دپاره دي، کۀ ښۀ کوي د ځان دپاره دي او کۀ بد کوي هم د ځان دپاره دي دي۔ (۳۹ مخ)

❖ ډېر خلق خپلې لوڼه د پیسو د پاره ورکوي۔ پکار دي چي د سړیتوب په لحاظ خپلوي وشي۔ دا نه چي د دولت دپاره ځوانه جینۍ بوډا ته کښېنولے شي۔ (۴۹ مخ)

❖ نو د دي داسي پېښو مخ نیوے پکار دے، باید چي د هلك او جینۍ نه پُښتنه کېږي ځکه چي دا خو دوی د ژوند د ملګرتیا سوال دے۔ (۵۰ مخ)

❖ پېرنګیانو جرګې د انصاف او امنیت برقرارولو د پاره نۀ وي جوړې کړې، بلکې پېرنګیانو جرګې په پوره تدبیر د دي غرض د پاره جوړې کړې وي چي په جرګو کښې انصاف نۀ کېږي، پرې وي، جمبې وي او اکثر چي به ګناه ګار سړي په سفارش یا په بډو رشوت خلاص شو نو مخالفې ډلې به د بدل اخستلو کوشش کاوۀ او په دا شان به دا دښمنۍ پېړو په پېړو چلېدلي او

www.sikaraam.com

دا سلسله به روانه وه۔ پښتانۀ به په خپلو کښې اړم وي او مونږ پېرنګیانو ته به ئې توجه نۀ وي۔ (۵۱ مخ)

❖ کۀ په پښتون کښې علم راشي قام به ترقي وکړي نو مونږ به هم ترقي وکړو (۲۵ مخ)

❖ د قام مینه او خدمت او د حریت جذبه یواځې په تعلیم نۀ ده۔ مونږ چي د قام خدمت او ازادۍ تحریك شروع کولو زۀ په ښارونو کښې تعلیم یافته و پسې ډېر وګرځېدم، ما په هغوی کښې داسې خلق پیدا نۀ کړے شول چي د خدای د پاره د قام خدمت ته تیار شي۔ (۲۹ مخ)

❖ او چي د دوی نه ما یوسه شوم، ښارونه مې پرېښودل او کلو بانډو ته ووتم او عوامو له ورغلم، په خلورو میاشتو کښې دومره خلق راسره راپاڅېدل چي پېرنګے ورنه وویرېدۀ۔ زۀ دولس کاله په تعلیمیافتو و پسې ګرځېدلے یم خو د دوی نه مایوسه شوم او کلو ته ووتم نو په زرګونو خلق راسره ملګري شول۔ (۲۹ مخ)

❖ ما سره د خپل قام د ښځو ډېر قدر او عزت وۀ او ډېره همدردي مې ورسره وه، ولې چي زمونږ په قام کښې هم لکه د نورو مشرقي قومونو په شان د ښځو قدر نۀ وۀ۔ دوی به د سړو نه ښکته ګڼلې شوې۔ حالانکې چي پستي او بلندي په عمل ده، کۀ د چا عمل پست وي،

هغه نر وي كهٔ ښځه ، پكار دي چې پست وګڼلے شي او
د چا عمل چې اوچت وي ، نر وي كهٔ ښځه، پكار دي
چې په درانهٔ نظر ورته وكتلے شي. خدا ے خو نر او ښځه
د دنيا د ابادۍ دوه ملګري پيدا كړي او د بشريت د
ګاډي دا دوه پايې دي. دا ګاډے په يوه پايه نهٔ شي
چلېدے او بيا زمونږ د پښتنو ښځې خو ډېرې پاك
لمنې، حياناكې، مينه ناكې او وفادارې دي او ډېرې
خدمتګارې دي. (۷۵ مخ)

❖ پښتانهٔ اوس هم د اخبار لوستو شوق نهٔ لري ، په چتې
خيزونو، په بې ځايه رواجونو په زرګونو روپۍ خرڅ
كوي خو په اخبار يوه پيسه نهٔ وركوي او هم دا وجه ده
چې د دومره بهادر او لوے قوم پخپله ژبه كښې يو
قومي اخبار نشته.

❖ چونكې زمونږ د اخبار سره مينه نشته نو ځكه زمونږ
پخپله ژبه كښې اخبار هم نهٔ وو. ځنګه چې ئې د اخبار
سره مينه نهٔ وه دغسې ئې د خپلې ژبې سره هم مينه نهٔ
وه. د تعليم يافته كسانو سره به مې چې د ژبې په باره
كښې خبرې وكړې ، راته به ئې ووئيل چې پښتو لا د څهٔ
ژبه ده ؟ په دې كښې علم نشته، پښتو كښې څهٔ دي؟
ما به ورته وې چې هلكه! دا نورې ژبې خو د اسمانه نهٔ
دي راكوزې شوې ، د هرې ژبې ويونكو خپلې ژبې ته

www.sikaraam.com

باچاخان عهد ساز شخصيت

ترقي وركړې ده ، پښتنو چې خپلې ژبې ته توجه نهٔ ده
كړې ، دې كښې د پښتو ژبې څهٔ ګناه ده؟ دا خو زما او
ستا ګناه ده.

❖ اخبار لوستل ډېر ضروري څيز دے ؛ دې كښې د ټولې
دنيا حالات دي ...... د پښتنو ښځې د نارينه و نه
ذهينې دي.... زما به هميشه دا كوشش وۀچې د ښځو
د مغزو نه د كمترۍ احساس لرې كړم . ځكه چې په
دوي كښې دا احساس خودغرضو او ناپوهو سړو پيدا
كړے دے. ما به خپل ټبر سره په دې خبره بحث كولو
چې ښځه او نر دواړه د خدا ے په نزد يو شان دي ،
دروندوالے او سپك والے په عمل دے او دا به مې هم
ورته وئيل چې د دې احساس په پيدا كولو كښې تاسو
ښځې پخپله هم ګرمې يئ. ځكه چې ځوي ته په يو نظر
ګورئ او لور ته په بل نظر او د وړوكوالي نه د جينكو په
مغزو كښې دا خبره كښېنوئ چې هلكان او نارينه
خدا ے د جونو او ښځو نه بهتر او لوے پيدا كړي دي.
بيا به مې ورته وې چې انسان د خدا ے په ټول مخلوق
كښې اشرف ګڼلے شي نو په دې وجه ئې د نور مخلوق نه
ذمه وارې زياته ده خو زهٔ چې دې خپل قوم ته ګورم نو
ماته په دوي او ځناورو كښې فرق نهٔ ښكاري. د دوي
سره هم د خپلې ګېډې غم دے او ځناور سره هم د خپلې

جالي غم وي ـ دوي هم بچي راوړي او د خپلو بچو غم خوري او ځناور هم بچي زېږوي او لويوي ئې نو دوي په څهٔ اشرف المخلوقات وبللے شي ـ دوي هم لکه د ځناورو په شان يو بل وژني ، دوي به هله اشرف المخلوقات وګڼلے شي چي دوي کښې اجتماعيت ، ورورولي، عزيزولي، مينه او محبت پيدا شي ـ تش په دې چي نور ځناور په څلورو پښو ګرځي او انسان په دوه پښو، اشرف کېدے نۀ شي ـ نارينه چي مرشي ، ښځه کنتون کوي او چي ښځه مره شي نارينه سمدستي بله ښځه وکړي ـ پکار خو دا دي چي د ښځي څښتن مړ شي چي هغه هم بل مېړهٔ وکړي ـ (۷۷ تا ۷۹ مخونه)

❖ د دنيا تاريخ ګواه دے چي په کوم قوم کښې داسي اشخاص پيدا شوي دي چي هغوي د خپل قوم د اصلاح د پاره پاڅېدلي دي نو د اقتدار خاوندانو ئې مخالفت کړے دے ـ ولې چي هغوي خپل اقتدار په خطره کښې ليدلے دے ، تاسو دې خپل د خدايي خدمتګارو تحريك ته وګورئ ، څومره چي قوم کښې پوهه راغلي ده هم هاغه هومره د اقتدار د خاوندانو قدرت کم شوے دے او د خپل پيغمبر صلی الله عليه وسلم ژوند مطالعه کړئ چي خپلو ترونو ، تربورانو ئې مخالفت وکړهٔ ، د څهٔ د پاره؟ د اقتدار د پاره او د مديني خلقو

www.sikaraam.com

ئې ملا تړ وکړهٔ ، ولې چي د هغوي سره نۀ مذهبي اقتدار وهٔ ، نۀ سياسي ، يهودو چي ئې مخالفت وکړهٔ هم د اقتدار د پاره وهٔ ـ (۸۴-۸۵ مخونه)

❖ پښتون ژوندے قوم دے ، خو چي د ژوندي کولو خلق پکښې پيدا شي ، تر څو چي په يو قوم کښې د ژوندي کولو د پاره خلق پيدا نۀ شي ، هغه قوم ژوندے کېدے نۀ شي ـ (۸۵مخ)

❖ د زمانې د بدلون سره کهٔ قام بدل شي ترقي وکړي ، کهٔ نه وروستو پاتې شي ـ (۸۵ مخ)

❖ رسم او رواج پرېښودل اسان کار نۀ دے ـ په رښتيا ډېر ګران دے او اخلاقي جرات غواړي ـ (۸۵ مخ)

❖ د غلطي پراپېګنډې مقابله کول پکار وي ، چي سرے پاخبرې، ملا وترې او خلق په حقيقت پوهه کړي او دا هله کېدے شي چي د بې غرضو هم خيالو مضبوطه ډله وي ، چي د خلقو اعتماد ئې حاصل کړے وي ـ اوچت شي چي ملك کښې وګرځي او خلقو ته غلطه خبره او حقيقت سم ورښکاره کړي ـ (۱۰۲ مخ)

❖ د دې دنيا تاريخ خو زمونږ په وړاندې پروت دے، چا ته چي مذهب راغلے دے او هغوي منلے او عمل ئې پرې کړے دے ، په دې دنيا اباد شوي دي ، د خوشحالۍ او امن ژوند نصيب شوے دے ـ تاسو عربو ته وګورئ

چې د اسلام نه مخکښې د هغوي څهٔ حال وهٔ ؟ او چې اسلام راغے او عمل ئې پرې وکړهٔ ـ د هغوي څهٔ حال شو؟ د اسلام په وجه دوي د حکومت، دولت او عزت خاوندان شول ـ تاسو د هغه وخت د مسلمانانو د ژوند په هر اړخ نظر واچوئ ، غور او فکر پرې وکړئ او د اسلام د دې ټېکه دارانو په خبرو غور او سوچ وکړئ چې دا دوي چې کوم اسلام بیانوي، دا هغه د خداے او د رسول (ص) اسلام دے کهٔ د سرمایه دارو؟ او دوي چې څهٔ وايي ، د خداے دپاره ئې وايي کهٔ د سرمایه دارو د پاره ئې وايي ؟ (۱۱۱مخ)

❖ خداے پاك په قران کښې د بنی اسرائیلو د عالمانو ذکر کوي چې هغوي به د لږو پیسو د پاره د خپلو خواهشاتو د پوره کېدو د پاره د تورات او زبور په ایاتونو کښې تحریفونه او تاویلونه کول ـ هر مذهب او مسلك چې د خود غرضو او چالاکو خلقو په لاس ورشي بیا پکښې هغه اولنے انقلابیت او روح پاتې نهٔ شي، بیا د سرمایه دارو مذهب ترې جوړ شي او تش کالبوت شي ـ (۱۲۰مخ)

❖ په غلامۍ کښې د انسان نه انسانیت هېر شي او انساني خوبۍ پکښې پاتې نهٔ شي ـ (۱۴۱ مخ)

www.sikaraam.com

❖ مونږ د خلقو د پېغورونو له کبله ډېر غلط کارونه کوو ـ (۱۴۸مخ)

❖ د پښتنو ودونه له رواجونو ډك وو ، ما د هغو اصلاح غوښتله نو ځکه مې د ځان نه شروع وکړه او د شریعت مطابق مې اول ډولۍ راوړه ـ په سبا له مې ولیمه وکړه او یو وخت مې ښه ډوډۍ د کلي خلقو ، دوستانو او خپلوانو له وکړه ـ خلقو راته د نېندرې په دود روپۍ را اوچولې خو ما ونهٔ منلې ـ کهٔ څهٔ هم په ډېرو زمونږ پورې وې ، په ډوډۍ کښې مو د رسم او رواج د اصلاح کولو په باره کښې تبادله خیال د خلقو سره وکړهٔ ـ په هغه وخت کښې دا دود وهٔ چې په وادهٔ کښې به ټولو کسب ګرو له وادهٔ ته راغلو مېلمنو پیسې ورکولې ، چا به ائینه ښوده، چا به سپېلني لوګي کول ، چا به ډول وهلو، چا به ګلونه راوړي وو، چا به رباب کښې چاربېته وئیله ، په مېلمنو به یو لوټ مار وهٔ ، کهٔ د چا زړهٔ به وهٔ او کهٔ نه خو د خپله شرمه به ئې دا حساب کسب ګرو ته ادا کولو ـ زما په وادهٔ کښې د اول ځل د پاره دا کارونه ما بند کړل او کسب ګرو ته مې دا ووئیل چې تاسو به مېلمنو له تکلیف نهٔ ورکوئ ـ ستاسو د ټولو حق به زهٔ ورکوم ولې چې تاسو زما کسب ګر یئ ـ دغه شان ډمي به ګډېدې ، مېلمنو به کهٔ د چا زړهٔ وهٔ کهٔ

نه ، پيسې به ئې ورکولې ۔ سازيان به وو، جنجونه به وو، ټوپکې او غربينونه به خلاصېدل ۔ لنډه دا چي ډېر فضول خرڅونه به وو ۔ زما په وادهٔ کښې دا ټول ما بند کړل او دا مې د دې د پاره وکړل چي د قام او ملك د پاره ډېر نقص دے او خلق ترې تنګ وو خو چا کښې ددې د پرېښودو اخلاقي جرات نهٔ وهٔ ۔ ما د دې شيانو د مخنيوي ابتدا د خپل وادهٔ نه وکړه او خلقو ته مې هم ووئيل چي تاسو هم دا بې ځايه رواجونه پرېږدئ ۔ (۱۵۲ مخ)

❖ يوه ورځ زهٔ د امان الله خان ملاقات له تللے وم ، ډېرې خبرې مې ورسره وشوې ۔ په خبرو خبرو کښې مې ورته دا ووې ، تاله ترکي درځي ، فارسي درځي او نورې ژبې هم درځي خو خپله ژبه نهٔ درځي ۔ زما خبرې په هغهٔ ډېر اثر وکړهٔ او وعده ئې راسره وکړه چي زده کوم به ئې ۔ کله چي له افغانستانه ووېستلے شهٔ ، زهٔ بمبئ ته د دهٔ ليدو له ورغلم نو هلته ئې ماسره پښتو کښې خبرې وکړې ۔ (۲۳ مخ)

❖ په کابل کښې زمونږ تعلقات د نادر خان او د دهٔ د کورنۍ سره ډېر وو ۔ دې په خپله وزير دفاع وهٔ او ورور ئې سردار عبدالعزيز خان د معارف وزير وهٔ ۔ يوه ورځ ئې ما ته ووې ، څه ورشه د حبيبي ليسه (کالج) وګوره

www.sikaraam.com

چي کالج ته ورغلم نو د يو جماعت د هلکانو نه مې دا تپوس وکړهٔ چي "شما کيستيد؟" دوي به راته ووئيل چي " افغان هستم" بيا مې ورته ووې چي " ملك شما؟" دوي به ووې "افغانستان" بيا مې ورته ووې " افغاني مېداني که افغان هستي؟" نو غلي به شو ، غږ به ئې نهٔ کوهٔ نو ما به ورته ووئيل چي څنګه افغان يئ او څنګه د افغانستان اوسېدونکي يئ چي خپله ژبه نهٔ درځي ۔

❖ دغه شان محمود طرزي صاحب سره چي د افغانستان وزير خارجه وهٔ او ډېر لائق سړے وهٔ ، په يوه لويه مېلمستيا چي دهٔ د مهاجرينو د پاره کړې وه ، د ژبې بحث راغے ، يو سړي ورنه پُښتنه وکړه چي دا څنګه افغانستان دے چي افغاني پکښې نشته ۔ طرزي صاحب ووئيل چي فارسي هم زمونږ د ملك ژبه ده نو ما ورته ووئيل چي طرزي صاحب! پښتو خو د افغانستان ملي ژبه ده او د اکثريت ژبه ده ، په ټوله دنيا کښې د اکثريت ژبه هم سرکاري وي ، هم دفتري ،هم تعليمي وي ۔ (۱۲۳-۱۲۴ مخونه)

❖ د افغانستان او ازادو قبائلو حالت چي مې ليدهٔ او پينځلس کاله مې په هندوستان ، قبائلو او افغانستان کښې ګُرزي پرزي وکړې نو په دې نتيجه ورسېدم چي

انقلاب د منډې کار نهٔ دے ، او دومره اسان څیز نهٔ دے ، انقلاب د سرې سینې کار دے ، انقلاب عمل او پوهه غواړي، انقلاب عالمان او پوهان غواړي چې د پوهې سره قام وروزي او انقلاب ته ئې اماده کړي ، د انقلاب د پاره د اشخاصو ضرورت دے ـ تهٔ ګوره چې زمونږ جذباتي ملګري په څومره جوش راوتلي وو، ټول لاړل خوارهٔ شول نو کښیناستم د ځان سره مې ښهٔ فکر وکړهٔ ، زهٔ په دې نتیجه ورسېدم چې زمونږ د قام د تجارت خوا ته توجه شته نهٔ د صنعت خواته ، نهٔ د زراعت خواته او نهٔ د تعلیم خواته ـ د بلې خوا نه په رسمونو ، رواجونو کښې تر غوږونو ډوب دي، په خانه جنګو اخته دي ، داسې قام انقلاب نهٔ شي کولے او دا قام د دې بلاګانو نه خلاصول پکار دي چې سیاسي شعور پکښې پیدا شي او دا کار یوه پرامنه فضا غواړي، تر دغه وخته پورې زهٔ په دې عقیده وم چې دا ټول کارونه انقلاب غواړي ، تشدد راته د انقلاب نزدې او د کامیابۍ لار ښکارېده ، خو د تجزبې نه وروستو راته معلومه شوه چې د جنګ په وخت کښې اسونه نهٔ خرېبږي نو ځکه مې اراده وکړه چې خپل کلي ته واپس کېږم او د عدم تشدد د اصولو په بنا به کار کوم ، اول به د انقلابي اشخاصو د تعلیم او تربیت د پاره قومي

www.sikaraam.com

مدرسې جوړوم نو ځکه اتمانزو ته راغلم ـ زهٔ چې له هجرته بېرته راغلم ، د هغو مدرسو د بېرته جاري کولو کوشش مې کولو چې پېرنګیانو د جنګ په زمانه کښې بندې کړې وې ـ (۱۲۸، ۱۲۹ مخونه)

❖ چې په ډلو کښې اختلاف پیدا شي کهٔ ډېر ښهٔ او زورور خلق وي هم بې کاره شي او د هغوی طاقت د یو بله په غورزولو کښې صرف شي ـ په خدمت کښې اختلاف نهٔ راځي ، اختلاف د خودغرضۍ نه پیدا کېږي ـ (۱۷۳ مخ)

❖ پښتانهٔ ډېر ښهٔ قام دے ، دوي په افسانو او قیصو ډېر نهٔ پوهېږي ـ کهٔ هر ښهٔ کار چې په دوي کوي نو ځان ورته نمونه کړه چې تهٔ روان شوې ، دوي هم درپسې روانېږي ـ (۱۷۵ مخ)

❖ هغه کار چې سړے ئې په ښکاره نهٔ شي کولے او پټ ئې کوي، سړے کمزورے کوي او د خپلو اصولو نه ئې وباسي او په سړي کښې ویرې او بُزدلي پیدا کوي ـ (۱۸۹ مخ)

❖ زما د ابتدا نه دا عقیده ده چې پښتون ډېر ښهٔ قام دے ، ډېر زر ئې اصلاح کېدے شي ـ په شرط د دے چې څوک ئې پوه کړي ـ دا نن چې دے په داسې بد حالت

کښي دے ، د دي وجه دا ده چي څوك ئي غم نۀ خوري او نۀ ئي پوهوي. (۱۹۵مخ)

❖ مونږ ټول پښتانۀ يو قام يو وروڼه يو، د يو بابا اولاد يو ، زمونږ عزت او ذلت يو دے ، كۀ چري مونږ د رسول الله صلى الله عليه وسلم په دي حديث عمل وكړۀ چي " په ځان دي څۀ پيرزو نۀ وي په بل ئي هم مۀ پيرزو كوه" نو ډير زر به كامياب شو ، مونږ چي د خپل پښتون ورور سره د هر سلوك اراده وكړه ، پكار دي چي د لږ ساعت د پاره په هغي غور وكړو او خپل ګريوان کښي وګورو كۀ چري دا كار بل څوك ما سره وكړي نو زۀ به پري خوشحاله شم كه خفه ؟ كۀ چري زۀ په دي خوشحاليږم نو هغه كار كول پكار دي او كۀ زۀ پري خفه كيږم نو پكار دي چي دغه كار مونږ ونۀ كړو . بلكه دا چي مونږ پښتنو کښي كۀ يو سړے بد كار وكړي نو په دي وجه د هغۀ ملګرتيا پكار نۀ ده چي دے پيښورے دے يا بنووال دے يا كوهاټے دے يا ډيره وال دے او زما د علاقي دے ، د بد كارو او بد چلنه خلقو ملګرتيا نۀ ده پكار ، كۀ په ځان زمونږ ورور هم وي ځكه چي د دي د لاسه قام او سوسائيټۍ ته نقصان رسيږي او هم دا خلق قام تباه كوي.

www.sikaraam.com

باچاخان عهد ساز شخصيت

مونږ له پكار دي چي هميشه د حق ا و ښو خلقو ملګرتيا وكړو ، كۀ په مونږ کښي يو سړے بد كار وكړي مونږ ټولو له پكار دي چي د خپلي وروری او عزيزولۍ نه ئي وباسو كۀ هغه بنو وال وي، كۀ پيښورے وي ، كۀ كوهاټے وي ، كۀ ډيره وال وي ، كۀ مونږ په رښتيا په دي لاره روان شو نو زر به هغه كسان چي په بدو لارو روان دي او د چا د لاس چي پښتانۀ په دي مصيبت اخته دي د خپلو بدو كارونو نه به واوړي.

دا نن چي پښتانۀ په بدو لارو روان دي ، د دي وجه دا ده چي مونږ د ښو او بدو فرق نۀ كوو او نۀ څوك شته چي د ښو او بدو په فرق مو پوهه كړي. يو بد عمله سړے چي ووينې چي زما په بدعملۍ کښي ملا تړ كيږي نو هغه به ولي د خپلي بد عملۍ نه لاس اخلي او كۀ مونږ د ښو بدو فرق وكړو او لكه چي هر ماستختن په نمانځۀ کښي د خدا ے سره وعده كوو چي " ونخلع و نترك من يفجرك" يعني څوك چي ستا نافرماني كوي، مونږ به هغوي پريږدو، كوركلے به ورسره نۀ كوو ، كۀ دا وعده په ځاے كړو ، پښتون به يكدم بدل شي نو مونږ له پكار دي چي په دي خبرو هر پښتون پوهه كړو او دا خبري د هرپښتون غوږو ته ورسوو . (۱۹۸-۱۹۹ مخونه)

❖ جګړه او فسادونه مۀ کوئ خپل مشقت کوئ او چا له رشوت مۀ ورکوئ۔(۲۰۲ مخ)

❖ د قام او ملك د خدمت د پاره خلقو قسم قسم تکلیفونه اوچت کړي دي او دا د خداے یو امتحان او ټریننګ دے، د خداے کارونه ټول د خېر دي۔ ما له صبر کول پکار دي ځکه چې خداے د صبرناکو ملګرے دے۔ اخر به ئې نتیجه په خېر وي ، ټول عمر به دا کړاوونه وي اخر به راحت راشي۔(۲۰۴ مخ)

❖ زما دې خپلې صوبې او پښتنو سره دومره مینه ده چې زۀ ئې بیان نۀ شم کولے۔ خپل ملك کښې خپل قام سره اوږے تږے او په تکلیف کښې خوښ یم نۀ په بل ملك کښې په عېش او عشرت کښې۔(۲۰۴ مخ)

❖ پېرنګیانو چې کوم امتیاز قائم کړے دے ، دا په نېك نیتی نۀ دے ، دا ئې په دې غرض قائم کړے دے چې په مونږ کښې داسې بې اتفاقي او ګړبړي وي خو زۀ د دې په حق کښې هم نۀ یم چې دې خبرو له دې مونږ دومره اهمیت ورکړو چې زمونږه تعلقاتو او تحریك ته پرې نقصان ورسي ځکه مونږ چې څۀ کوو نو د ځان د پاره نه بلکې د خپل قام او خپل ملك د پاره ئې کوو۔ د بل د پاره خو ئې نۀ کوو ۔ او بله دا چې تاسو ته به معلومه وي چې دا نن مونږ حکومت سره په جنګ یو ،

www.sikaraam.com

دا خو د دې دپاره دے چې مونږه دا امتیاز لرې کول غواړو او د دې په ځاے مساوات قائمول غواړو او تر هغه وخته پورې دا امتیاز لرې کېدے شي چې تر کومه پورې مونږه کامیاب شوي نۀ یو او واك اختیار زمونږ په لاس کښې راغلے نۀ وي۔(۲۱۳-۲۱۴ مخونه)

❖ افسوس چې مونږ خلق د بل د ارام او تکلیف خیال نۀ ساتو ګڼې هم دغه ذکر مونږ ورو او پټ هم کولے شو لېکن د دې خبرې کمے هم زمونږ په عامو مسلمانانو او هندوانو کښې موجود دے۔ مونږ همېشه پخپل خیال پسې ځو او د بل فکر نۀ کوو۔ دا یو لوے کمے دے۔ مونږ له پکار دي چې همېشه د خداے د مخلوق د تکلیف او ارام فکر او خیال وساتو او څۀ چې کوو نو چې اول ئې په ځان وګورو کۀ چرې ځان له ئې خوښوو (بیا پکار دي) چې بل ورور له ئې هم خوښ نۀ کړو۔ (۲۱۴-۲۱۵ مخونه)

❖ پښتانۀ هم دغسې خلق دي لکه څنګه چې تاسو (د هندوستان هندوان، سیکان او نورو قومیتونو او ذاتونو خلق) یئ۔ څنګه چې تاسو کښې ښۀ او بد خلق شته ، دغه شان په پښتنو کښې هم شته۔ دا ټولې خبرې د پښتنو دښمنانو جوړې کړې دي او د هغوی پراپېګنډه ده ، د دې خبرو مطلب ئې ستاسو تېرا یستل

او زمونږ بدنامول دي ځکه چي تاسو ونۀ ويروي او مونږ بدنام نۀ کړي نو بيا به په دي ملك بادشاهي څنګه کوي؟ (۲۱۹مخ)

❖ زمونږ په خلقو کښي دا يو لوے کمے او نقص دے چي مونږ همېشه د بل د کمزوريو او عيبونو د راوښکلو او لټولو په فکر او غم کښي يو او خپلو کمزوريو او عيبونو ته فکر نۀ کوو او په دي وجه خو مونږ نن په دنيا کښي برباد او نېستمند يو ، په ځاے د دي چي مونږ بل ته ګوته ونيسو ، ځان ته ګوته نيول پکار او د نورو د اصلاح نه وړومبے د ځان اصلاح فرض ده ، اول ځان دے بيا جهان دے۔ (۲۲۰ مخ)

❖ افسوس په دي دے چي مونږ سره څوك بنۀ سلوك کوي هغۀ ته نېغ يو او چي څوك مو سر په ډنډه وهي نو هغۀ ته تيتېږو او دا ډېر خراب عادت دے او مونږ له داسي عادتونه پرېښودل پکار دي۔ (۲۳۰ مخ)

❖ ما د ټالسټاے يو کتاب کښي چي شپږويشت قيصي ئي پکښي ليکلي دي، دا قيصه لوستي ده چي يوه چينه ده د هغي نه هر يو محلت ته نلکه راغلي ده خو د هر يو محلت خلق په دي کښي نښتي دي چي زمونږه د نلکي ابۀ پاکي او خوږې دي او د دي نورو نلکو اوبۀ ناپاکي او ترخي دي، دي ته هېڅوك فكر نۀ کوي چي

www.sikaraam.com

دا ټولي نلکي د يوي چيني نه راغلي دي نو څنګه يوه پاکه او خوږه شوه او نوري ناپاکي او ترخي شوي؟ او اسلام خو دا تعليم ورکوي چي د مسلمان به په دي کتاب هم ايمان او عقيده وي او په وړاندينيو مذهبونو او کتابونو هم " والذين يومنون بما انزل اليك و ما انزل من قبلك " دا د دي ثبوت دے چي اسلام ټولو مذهبونو سره رواداري غوره کړي ده ۔ (۲۵۰-۲۵۱ مخونه)

❖ د هندوستان خلق هله د ترقۍ او ازادۍ معراج ته رسېدے شي چي هر چا له د خپلي عقيدي او خيال ازادي ورکړو او د هېڅ قسمه ظلم او جبر په چا ونۀ کړو۔ (۲۵۲ مخ)

❖ مذهب خو دنيا ته د دي د پاره نۀ دے راغلے چي د خلقو په مينځ کښي نفرت پيدا کړي بلکي مذهب خو د ميني محبت علمبردار دے۔ (۲۵۴ مخ)

❖ زمونږ د صبر جنګ دے ، مونږ د وهلو او کنځلو بدل نۀ اخلو، مونږ به صبر کوو او ځان به خداے ته سپارو ، مونږ خو خدايي خدمتګار يو ، خداے به زمونږ بدل اخلي ، د خپلو زړونو نه خود غرضي او نفاق لري کړئ ځکه چي د دي د لاسه برباد شوي يو ، ځان کښي بنۀ اخلاق پيدا کړئ ولي چي د بنو اخلاقو نه بغير څوك

ترقي کولے نۀ شي ، بله اے پښتنو ورونو ! زۀ په دې نۀ پوهېږم چي تاسو ولې د پېرنګيانو نه ويرېږئ ؟ دوي خو ستاسو په شان بنيادم دي، ستاسو په شان يو قوم دے، تاسو خو پرو جنبو او نفاق تباه کړئ ، ويره در کښې پيدا شوې ده ، د چا په زړۀ کښې چي د خداے ويره وي نو د هغۀ په زړۀ کښې د بل چا ويره نۀ راځي او د چا نه نۀ ويرېږي او د چا په زړۀ کښې چي د خداے ويره نۀ وي هغه د هر چانه ويرېږي نو په دې وجه چي مونږ د حکومت افسر وينو نو ويرېږو ۔ اے ورونو! تاسو په زړۀ کښې د خداے ويره پيدا کړئ------

چي کوم کلي کښې جلسه وي نو هلته ډوډۍ چاۓ مۀ کوئ او مۀ پاتې کېږئ او د کلي خلقو ته مي هم ووې چي چا له چاۓ ډوډۍ هم مۀ ورکوئ۔مونږ غريب قام يو خلقو له چاۓ ډوډۍ نۀ شو ورکولے ----- اے ورونو! تاسو د خداے د پاره يوه ورځ روژه نيوے نۀ شئ؟ او کۀ څوك ډوډۍ درله پخه هم کړي نو تاسو ئي مۀ خورئ نو چي يو ځل خلقو ته ډوډۍ پاتې شي نو بيا به داسې نۀ کوي۔(۵۵۷-۵۵۸ مخونه)

❖ مونږ خو د خداے د پاره لګيا يو د دې قوم خدمت کوو ، کۀ قوم زمونږ ملګرتيا وکړه نو دوي به ازاد شي او کۀ زمونږ مخالفت ئي وکړۀ نو دوي به برباد شي ولي چي

www.sikaraam.com

باچاخان عهد ساز شخصيت

بغير د قوم د امداد نه مونږ خپل منزل ته رسيدے نۀ شو ۔ غم او فکر هغه چا سره وي چي د ځان د پاره کار کوي او څوك چي د خداے د پاره کار کوي هغوي هيڅ غم او فکر نۀ کوي۔ (۵۲۱ مخ)

❖ بې شکه چي دروغ د څۀ وخته پورې په خلقو کښې غلط فهمي پيدا کولے شي خو چي رښتيا راشي نو دروغ پاتې کېدے نۀ شي۔(۵۲۲ مخ)

❖ اے ورونو ! هر څۀ چي تاسو سره کېږي په هغې صبر کوئ، د ازار نه چا بازار موندلے نۀ دے او د ظلم کاسه نسکوره ده ، څومره چي پېرنګيان په مونږ ظلم او زياتے کوي هغه هومره به زر تباه شي او مونږ به تري خلاص شو۔ (۵۲۴ مخ)

❖ څۀ رنګه چي د خدايي خدمتګارۍ تحريك خدايي او بې غرضه تحريك دے نو کله چي خدايي خدمتګارو يو ريښتينے خدايي خدمتګار اسمبلۍ ته کامياب کړے دے ، هغه د دوي پکار راغلے دے او کله چي يو سړے دوي د خپلو غرضونو او تعلقاتو په وجه ودرولے دے نو اول خو هغه ناکاميابه شوے دے او کۀ څوك کامياب شوے هم دے نو هغه هم د دوي په فائده نۀ دے راغلے بلکي د فائدې په ځاے جماعت ته نقصان رسولے دے۔(۵۹۸ مخ)

❖ ما ته بې اتفاقي د مقصد په لاره کښې خنډونه ښکارېدل او هره یوه ډله کښې چې بې اتفاقي پېدا شي نو د کامیابۍ په ځائے ناکامیابه شي۔ (۲۰۸ مخ)

❖ قومونه خو په تشو خبرو او دعوو ترقي نۀ شي کولے ، چې په کومو قومونو کښې نېکان پاکان او بې غرضه او د خداے دپاره د خدمت خلق پېدا شي نو هغوي ترقي وکړي ۔ خداے دې په مسلمانانو کښې داسې خلق پېدا کړي۔ (۲۱۰-۲۱۱مخونه)

❖ افسوس چې په پښتنو کښې دا کمزوري شته چې خپله ژبه هېره کړي ..... د ژبې په هېرېدو خپلو ته سرے پردے شي۔ (۲۲۸ مخ)

❖ مونږ خدايي خدمتګار د چا نه بدل نۀ اخلو ، مونږ مظلومان یو، زمونږ بدل خداے پاك اخلي۔ (۲۳۴ مخ)

❖ د هر یو تحریك انحصار په لیډر وي چې بهادر او هوښیار وي نو د تحریك خلق هم زړه ور او پوهه وي چې لیډر کمزورے او تنګ نظره وي نو د تحریك خلق هم بې زړۀ او تنګ نظره وي۔ (۲۳۲ مخ)

❖ غلام قومونه ډېر کمزوري وي او حاکم قوم ته تېنګ نۀ وي ، حاکم قوم کښې یو قسم کشش وي او محکوم قومونه خود په خود ځان ته راکاږي۔ دغه وجه وه چې ما به پېرنګیانو سره نۀ لیدل ، هغوي به زما خلاف

www.sikaraam.com

پراپېګنډه کوله چې د دۀ د پېرنګیانو نه نفرت دے۔ زۀ خو خدايي خدمتګار یم او د خداے خدمت خو د خداے د مخلوق خدمت دے او پېرنګیان د خداے مخلوق نۀ دے ؟ (۲۴۷-۲۴۸ مخونه)

❖ زۀ د دواوړ په دوره وم چې دغلته څۀ خانان او ملکان راغلل او زما نه ئې تپوس وکړۀ چې مونږ اورو چې تاسو زمونږ نه جائدادونه اخلئ او غریبانانو له ئې ورکوئ ؟ ما ورته ووئیل چې مونږ له خداے داسې ملك راکړے دے چې د دولتونو او نعمتونو نه ډك دے ، کۀ مونږ ازاد شو او دا ملك زمونږ شي او مونږ ملا وتړو ، دا ملك اباد کړو نو څوك به غریب پاتې نۀ شي ، مونږ به ټول خانان شو ، زمونږ دا اراده نۀ ده چې ستاسو نه جائداد او ملك واخلو ، مونږ خو ستاسو حالت هم ښۀ کول غواړو او دا اوږي هم مړول غواړو ، کۀ دا اوږي ماړۀ شي نو تاسو ته څۀ تاوان دے؟ کۀ تاسو د پېرنګیانو ملك ته لاړئ نو هلته نور خلق خو پرېږده د مزدورانو ئې هم بنګلې او موټرونه دي او ستاسو نه تپوس کوم چې ستاسو موټر شته ، بنګله شته؟ کۀ زمونږ تحریك کامیاب شۀ نو د ملا حالت به هم ښۀ شي او د خان او ملك حالت به هم ښۀ شي، مونږ

دا هر څهٔ چې کوو نو د خان د پاره ئې نهٔ کوو ، دا د دې قوم د پاره کوو. (۲۲۷-۲۲۸ مخونه)

❖ زهٔ دې قوم ته وايم چې تاسو تر څو بې غرضه ، دیانتدار، ايماندار، په قوم او ملك مئين خلق پيدا کړې نهٔ دې نو نهٔ دا ملك ازادېږي او نهٔ دا قوم. (۲۲۹-۲۷۰ مخونه)

❖ اے خدايي خدمتگارو ورونړو! مونږ خدايي خدمتگار يو ، خدا ے ته د خدمت ضرورت نشته، زمونږ کار د خدا ے د مخلوق خدمت دے، زمونږ کار په چا اعتراضونه او نکته چيني نهٔ ده او دا زمونږ کار نهٔ دے چې په نورو جماعتونو او د هغوی په مشرانو نکته چيني او اعتراض وکړو. زمونږ کار دا دے چې مونږ خپل پروګرام خلقو ته پيش کړو چې مونږ ستاسو د پاره دا غواړو او دا کار يوائې نهٔ کېږي ، دا به هله کېږي چې تاسو راسره ملګري شئ ، ملك هم ستاسو او زمونږ شريك دے، قوم هم شريك دے او کار هم شريك دے. (۲۸۳ مخ)

❖ انسان چې انسان وي نو څومره همدرد وي او چې انسانيت ترې لاړ شي نو بيا څومره بې رحمه شي. (۷۰۸ مخ)

www.sikaraam.com

باچاخان عهد ساز شخصيت

❖ خدا ے په قران کښې وايي چې ما هر قوم ته د هغوی نه يو هادي لېږلے دے ..... زما مذهب رښتيا ، مينه محبت او د خدا ے د مخلوق خدمت دے. مذهب همېشه دنيا ته د اخرت او محبت پيغام راوړے دے. د کومو خلقو په زړونو کښې چې د بني نوع انسان د پاره رواداري، مينه، محبت نهٔ وي او د کوم سړي په زړهٔ کښې چې نفرت ، بغض، کينه وي نو داسې سړے د مذهب نه ډېر لرې وي. (۷۲۵-۷۲۶مخونه)

د زړهٔ په باغ مې ډلې وشوه
بويه چې بيا سپرلے راځي سپړي ګلونه

عبدالغفار خان
۱۳مه جولايي، ۱۹۸۱ء

عظمت هما

د باچا خان متحرک ژوند
د هغوي د خودنوشت په رڼا کښې

د خودنوشت یو مقصد د یو اتل د ټول ژوند د تعمیري کوششونو او جدوجهد هغه قیصې وي چې پکښې د سر لوړی او بهادرۍ د کارنامو ذکر شوے وي۔ دا تعمیري جدوجهد د هغه اتل د خپلې نظریې او د ژوند د تېرولو د طور طریقو سره د پوخ کمټمنټ یو سوچه اظهار وي۔ داسې کمېټډ اتلان د خپلې خاورې د ناموس او د خپل قام د شناخت او د سر لوړی د پاره د دنیا د هرې ستونځې مقابلې او مخ نیوې ته ښهٔ په نره هر وخت تکړه او تیار ولاړ وي۔ په داسې اتلانو کښې بایزید انصاري (پیر روښان)، خوشحال خان خټك، ایمل خان، دریا خان ، احمد شاه ابدالي او دپښتنو د سر لوړی فخر ، فخر افغان ، عبدالغفار خان المعروف به باچا خان (۱۸۹۰ء-۱۹۸۸ء) دے چې خپل ټول ژوند ئې د پښتنو د شناخت ، یو والي او خپله خاوره د سامراجي استبداد د پنجو نه په ازادولو کښې تېر کړے وۀ۔ هغه د ازادۍ په قیمت پوهه یو زیرك او مدبر سیاستدان وۀ۔ د هغهٔ سیاسي شعور دومره تیز او تاند وۀ

www.sikaraam.com

چې په ماشوم والي کښې د تاند سماجي شعور له برکته د پښتنو د خدمت جذبه په زړهٔ کښې غزونې وکړه او دا جذبه په باچا خان کښې د هغوي د شېږم جماعت استاذ چې د مشن سکول هېډماسټر وۀ ، ماسټر وګرم ، چې په مینه او اخلاص ئې د خلقو خدمت کوۀ ، له کبله راپیدا شوې وه۔ باچا خان په خپل کتاب کښې لیکي:

> مسټر وګرم چې به کومه تنخواه اخستله د هغې نه به ئې زمونږ بې وزلو هلکانو ته وظیفې ورکولې۔

هغه وړاندې لیکي:

> ما کښې چې د انسانیت ، قوم پرستۍ ، ورورولۍ ، عزیز ولۍ ، وطن دوستۍ او د خدائے د مخلوق د خدمت کومه جذبه پیدا شوې وه په هغې کښې زما د دې استاذ وګرم ډېر لاس دے۔

او دا هم د ماسټر وګرم په باچا خان د بې لوثه خدماتو اثر وۀ چې هغوي د علم د رڼا له برکته خپل قام ترقي یافته قومونو په صف کښې ودرول غوښتل او د دې د پاره ئې په ۱۹۱۰ء کښې د مولوي عبدالعزیز سره په اتمانزو کښې یوه مدرسه جوړه کړه او دا مدرسه چې سر پرستي ئې حاجي عبدالواحد صاحب د ترنګزو کوله ، په ۱۹۲۱ء کښې د ازاد سکولونو د یو Chain د

خورولو هغه بنيادي تيګه ده چې په پښتنو کښې د سياسي او سماجي شعور په بېدارولو ، د غلطو رسمونو رواجونو د بېخ کنې سبب هم وګرځېدهٔ. دا نهٔ هېرېدونکي واقعات د باچا خان د ژوند هغه پاخهٔ بنيادونه دي چې پرې د باچا خان د سياسي او سماجي خدماتو ماڼۍ ښه مضبوطه ولاړه ده . د هغوي د خودنوشت په امېل کښې دا نه هېرېدونکي واقعات لکه د غمي پرقېږي . د باچا خان په دې خود نوشت کښې په هره دوېمه پېره کښې د پښتنو د تتلي زېلي ژوند د ښېزاره کولو ، د بې ځايه رسمونو رواجونو د مونږ نه د اېستلو، د توهماتو د دنيا نه د سر راوښکلو خبرې ليکلي شوي دي . هغه د خپلې ځوانۍ قيمتي وخت د ملك په مختلفو جېلونو کښې صرف او صرف دې د پاره تېر کړے وهٔ چې پښتنو له خپل نوم، عزت او شناخت وګټي او پېرنګے د خپلي خاورې نه په کډه اچتولو مجبور کړي . په خپله خاوره د خپل اختيار او د پښتنو د سرلوړۍ خبره هغه زوړ روايت دے چې په دې سيمه د مودو نه راروان دے . باچا خان هم د دغه مړني روايت تسلسل دے . هغه باچا خان چې پخپله خو د يو لوے زميندار نيازبين ځوے دے خو د دغه نيازبين باچا خان په نيازبين زړهٔ کښې د پښتنو د يو والي او سر لوړۍ فکر په غورځنګونو وي او په خود نوشت کښې ليکلے دا خبرې د هغوي د فکر انګازې دي.

www.sikaraam.com

> مونږ پښتانهٔ د امام حسين عليه السلام ډېر عزت کوو ځکه چې امام حسين عليه السلام د حق او جمهوريت د پاره راپاڅېدلے وهٔ او مونږ هم د حق او جمهوريت د پاره راپاڅېدلي يو . هغه هم مظلوم وهٔ ، مونږه هم مظلومان يو ، هغه د جمهوريت حق ګټهٔ او مونږه هم جمهوريت ګټو، هغهٔ هم د امن د پاره کار کوهٔ او مونږ هم د امن د پاره کار کوو.

د باچا خان په زړهٔ او ذهن کښې دا سپېځلي افکار او جذبات هسې نه دي راپېدا شوي . د انسان په ذهني جوړښت کښې د هغهٔ د چاپېرچل او د کور د ماحول هم ډېر زيات لاس وي. باچا خان په دې خبره وياړ کوي چې زما د کور وګړي قام پرست وو. باچا خان ليکي:

> زما پلار بهرام خان د نورو خانانو په شان حاکم پرست نهٔ وهٔ او نهٔ ئې د دوي خدمتونه کول. زما د نيکهٔ هم دغه حال وهٔ . کله چې پېرنګيانو د بونېر د نيولو په غرض په بونېر حمله وکړه او د سورکاوۍ غزا وه نور خانان د فرنګي ملګري وو او سيف الله خان د قام پرستۍ ، دا رنګې زما غور نيکهٔ عبيدالله خان بابا ازاد خيال

پېښورے مشر وۀ چې د هغه وخت د حاکم
سلطان محمد خان طلايي د لاسه پانسي شۀ.

دا ټولې خبرې د باچا خان په زړۀ او ذهن نقش وې او دې سره سره د پېرنګي په پښتنو د هېڅ بې هېڅه ظلم او ناکړدو سټرګو ليدلے حال او بيا په تېره تېره په حجره کښې ناست مېلمنو نه په خوږ اواز کښې د خوشحال خان خټك داسې قسمه شعرونه اورېدل :

ثو وانۀ خلي له غليمه انتقام
مرد نۀ خوب کا نۀ خوراك کا نۀ ارام
چې د ننګ او د ناموس اندوي نۀ وي
د هغۀ سرې به نۀ وي احترام
کۀ همت او حميت غېرت پکښې وي
تر ثښتننه نه بهتر ګڼه غلام

www.sikaraam.com

به ضرور د زلمي غفار خان په زړۀ او ذهن کښې د دشمن نه د کرکې، په ازاده فضا کښې د ساه اخستو ارمان او په خپله خاوره د ننګ کولو جذبه راپاروله.

د باچا خان د کتاب جملې د دغه لمبه لمبه جذبه په غورځنګي اسلوب کښې لکه د سمندري موجونو چپې وهي او چې کله د دغه لمبه لمبه جذبو د عملي کولو وخت راغے نو باچا خان بيا يوائې نۀ وۀ.

میں اکیلا ہی چلا تھا جانب منزل مگر
لوگ ساتھ آتے گئے اور کارواں بنتا گیا

په مصداق د باچا خان سره د هغوی په تعليمي او اصلاحي زيار کښې مولوي عبدالعزيز ، مولوي فضل ربي، فضل محمود مخفي، مولوي تاج محمد او بيا په تېره تېره د حاجي صاحب تورنګزو ملګرتيا او سرپرستي د باچا خان حوصله نوره هم پورته او تانده کړه او دا هم د دغه ملګرو برکت وۀ چې ډېر زر د ازاد سکولونو او د اصلاح الافاغنه په نوم د يو انجمن تابيا وشوه. د باچا خان کليو په کليو ګرځېدل او په خلقو کښې د تعليمي او سماجي شعور د بيدارولو دا سلسله د سرسيد احمد خان هغه کوششونه دوباره راتازه کول دي کوم چې هغه د خپل قوم د تعليمي تقاضو له مخه د مدرسته العلوم د جوړولو د پاره کړي وو. په دې حواله باچا خان د پښتنو سرسيد احمد خان وۀ. ځکه چې د تعليمي رڼا د خورولو په مد کښې د دواړو رهبرانو په کوششونو او هلو ځلو کښې يو شان والے ښکاري. باچا خان وايي چې زۀ به چرته هم په دوره تلم نو پښتنو به راباندې ډوډۍ خورولو ، ما هغوی ته ووې چې تاسو په ډوډۍ خومره خرچ کوئ ، دغه نغدې ماله په چنده کښې راکوئ چې په تعليمي مد کښې د قام د بچو په خير ښېګړه راشي او د

مدرسة العلوم د جوړولو د پاره هم دغه طریقه سر سید احمد خان هم خپله کړې وه ـ مولانا حالی په حیات جاوېد کښې لیکي:

> سر سید نے بہادر برکت علی خان کو ایک خط لکھا جس کا خلاصہ یہ تھا کہ آپ سے اور سب دوستوں سے یہ درخواست ہے کہ جو کچھ آپ یا اور احباب میری مہمان داری میں صرف کرنا چاہیں ازراہِ عنایت اس کی لاگت نقد عنایت فرمائیں ۔ میں نے اکثر دوستوں سے اسی طرح دعوت کے بدلے نقد روپیہ لیا ہے اور اس کو کالج کے چندہ میں جمع کر دیا ہے۔

دي سره سره د سر سید احمد خان د تهذیب الاخلاق اجراء او د باچا خان په ۱۹۲۸ء کښې د پښتون رسالې اشاعت مقاصد او اهداف هم یو شان والے لري۔ باچا خان ته معلومه وه چې په دنیا کښې هېڅ قوم بغېر د خپلې ژبې نه ترقي کولې نهٔ شي ځکه هغوي په خود نوشت کښې لیکي:

> ما دا اراده وکړه چې ضرور به یوه رساله په پښتو کښې د خپل قوم د پوهولو ، د دنیا د حالاتو نه خبرولو او د خپلې ژبې طرف ته د مائل کولو د پاره جاري کوم۔

www.sikaraam.com

او د باچا خان دې کلکې ارادې په ۱۹۲۸ء کښې عملي شکل واخستهٔ او د ژبې د ترقۍ د پاره د انجمن د سپورې لاندې د سالانه مشاعرو انتظام په ملك کښې د انقلاب د جذبې د پیدا کېدو سبب وګرځېدهٔ او د دغه انقلابي جذبو له کبله د پښتنو په خاوره په سرو جامو کښې ملبوس د خدایي خدمتګارو په نوم یو دروند فوج تیار کړے شهٔ چې بنه په نره ئې د سامراج د ناجائزو پالیسیو غندنه کړې ده او په هر فورم ئې د پښتنو د حق چغه وهلې ده او دا نن چې مونږ د پښتونخوا په نوم د یو ځانګړې شناخت دعوه کوو نو دا د باچا خان د اوږد جدوجهد ثمرات دي۔

باچا خان د خپل مقناطیسي او اثري شخصیت له کبله په غېرتمندو پښتنو او د برصغیر د سر ابستلي لیډرانو کښې یو شان مقبول او معروف وهٔ۔ څنګه چې د هغهٔ په تقریر کښې تاثیر وهٔ ، دغه شان د هغهٔ په تحریر کښې هم خوږلت ، سلاست او رواني محسوسېږي۔ د هغهٔ د لیك غېر تصنع انداز او د زړهٔ نه د راوتي خبرو سوچه ادبي اظهار د هغهٔ د خودنوشت ښکاره خصوصیات دي او فطرتاً د هشتنغر په خاوره کښې د ژبې خوږلت ، روان او بهاند انداز اخلے شوے دے او ورسره د هشتنغر د ادیبانو په لیك کښې ځاے په ځاے د متلونو پیوندکاري د ژبې نزاکت او خوږهٔ یو په دوه کړې دي۔ د ژبې په

حواله د باچا خان يو ځانګړے انداز دے۔ د علامه اقبال خبره *بات جو دل سے نکلتی ہے اثر رکھتی ہے* او د زړۀ د کومي نه د راوتي خبرو کښي نۀ څۀ کوټ او تصنع وي۔ دا خودنوشت د هر قسمه تصنع او رنګ امېزۍ نه پاکه ده۔ څنګه چې د باچا خان شخصيت ايغ نېغ او بې باکه وۀ ، دغه شان ئې په ليك کښي هم ريښتين توب ، صفايي او بې باکي ليدے شي۔ د باچا خان د بې باکۍ دا انداز وګورئ ؛

> کانګرس خو د پېرنګيانو سره د شپېتو کالو راسې د ازادۍ اخستلو د پاره په جدوجهد لګيا وۀ ، خو انګرېزانو ورته پوره ازادي څۀ چې نيمګړې ازادي هم نۀ ورکوله مګر کله چې پښتانۀ ورسره په دغه جنګ کښي ملګري شول او پښتنو په قيصه خوانۍ، ټکر، اتمانزو ، کوهاټ، هاتي خېلو او ميروس کښي قربانۍ ورکړي او دغه شان زمونږ د قبائلي علاقې غېرتي پښتنو دې پښتنو سره د هندوستان د ازادۍ په لاره کښي غزاګاني وکړي۔ د انګرېزانو توپونو او ټېنکونو ته ئې خپلي سينې ډال کړي او د دوي مخې ته لکه د غر ودرېدل نو

www.sikaraam.com

> انګرېزانو هله د هندوستان ازادۍ ته غاړه کېښوده۔

د باچا خان د ژوند قيصه د سياسي غرزو پرزو نه ډکه ده۔ څکه د هغوي د خودنوشت په هره جمله کښي يو جوش او ولوله محسوسېږي او دغه د ولولې د احساس قيصې چې څوك هم لولي نو په مړو زړونو کښي به هم يوه نوې ولوله ، جوش او متحرك احساس پيدا کېږي۔

په دې خود نوشت کښي د هغه ازغنو لارو قيصې هم چېړلے شوي دي چې په هغې د ټګ نه پس قام ارومرو د رفعتونو بام سر کولے شي۔ دا خود نوشت د باچا خان د خپل قام سره د مينې اخلاص همدردۍ او د عشق داسې داستان دے چې شروع ئې د پښتنو د سر لوړۍ نه کېږي او اختتام ئې ـــ نه رښتيا ۔۔۔۔ د پښتنو سره د مينې په دې قيصې کښي د اختتام ټکے هډو د سره ليکلے شوے نۀ دے ۔ د باچا خان محبوبا پښتون قام به هم دغسې د سرلوړۍ ژوند تېروي۔

www.sikaraam.com